

811-32

M 99

Faruk
Myrtaj

ATA
QE KAM
NJOHUR

TREGIME

81H-32

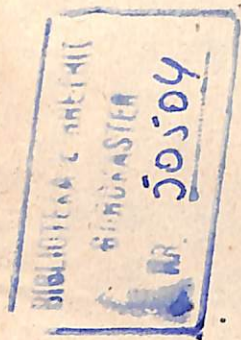
1477

Faruk Myrtaj

**Ata
që kam
njohur**

---

tregime

SHTËPIA BOTUESE
«NAIM FRASHËRI»

MARKISTI

Ai zakonisht rri aty, mbi grykën e galerisë horizontale. Ka shtruar mbi armaturën ca fier, e ka lidhur me zhukë, duke formuar kështu një si shilte. Aty ulet.

Të tjerët lëvizin pa pushim poshtë. Nxitojnë pas vagonëve, djersijnë, flasin me njëri-tjetrin, qeshin, hyjnë e dalin te gryka e galerisë, shkojnë gjer te fusha e shkarkimit dhe kthehen përsëri. Të tjerët punojnë.

«Kurse unë jam kot», i thotë ai vetes.

E mban bllokun mbi gjunjë, lapsin e ka varur lidhur me një fill spango në brezin e pantallonave. Për çdo vagon që del te gryka e galerisë, aty poshtë këmbëve të tij, ai shënon një vijë në bllok. Heq një vijë, një shenjë, prandaj i thonë markist, njeri që vë shenjat. Kërkon në bllok emrin e vagonistit që del me vagon dhe në kolonën e radhën përkatëse shënon një vijë.

Këtë punë bën, Pazaiti, markisti.

«Këtë e bën edhe një fëmijë...» vazhdon të flasë me vete. S'di ç'të bëjë, me kë të flasë...

— Ej, Pazo, shënoje, mineral! — i thërret vagonisti që del nga gryka.

— T'u bënë tetë vagonë! — i përgjigjet markisti.

— Sa të duash e sa të thuash ti janë!

— Jo sa të them unë, jo! Aq sa do të nxjerrin duart e tua, aq do të shënojë ky lapsi im i vogël në bllok.

Pazaiti flet fare i qetë. Sikur as ka kuptuar e as do të kuptojë përse vagonisti flet ashtu. Sikur ka harruar fare se pak ditë më parë ai i ka dërguar një çantë të mbushur me fruta në shtëpi. Pazoja ia kishte kthyer, po të nesërmen nuk i kishte thënë asgjë.

Vagonisti qesh ngadalë me vete dhe i mëshon vagonit. «Me këtë s'di si të flasësh, — thotë për markistin. — As ashtu e as kështu! Çfarë njeriu është!»

Merr vagonin bosh e hyn përsëri në galeri. Markisti e vështron nga sipër duke qeshur e duke i tundur kokën. «S'është i keq, jo, si punëtor edhe si njeri, po ç't'i bësh kërrabës, nga vetja tërheq!» mendon për vagonistin.

Ulet mirë te shiltja prej fieri.

Nga zyrat vjen Leçoja, i dobët dhe i gjatë, pakëz i kërrusur, me flokë të shkurtër fare e të thinjur. Për ta shohësh tani, nuk thua dot se ç'flokë ka pasur më parë, biondë apo të zinj, gështenjë apo ka lindur ashtu siç është, i thinjur.

Leçoja zëvendëson përgjegjësit e ndërrësive kur ata bëjnë pushimet. Këto ditë ai ndryshohet krejt. Sikur nuk kërruset, sikur i vetë-

tijnë sytë si të një njëzetepesëvjeçari e jo të lodhur e të përgjumur, të një tridhjetëepesëvjeçari, sa është në të vërtetë.

Kur është punëtor, ka vetëm një dobësi. Ai vetë nuk e fsheh këtë. Mbaron normën dhe, hëni, u thotë këmbëve del te gryka, fut çekiçin te dollapi i sajuar me fletë hekuri, që i thonë kasafortë dhe prapë, hëni, këmbëve e në shtëpi. Pa leje! Le të grindet përgjegjësi, të presë orët e ditës, së punës, or po le të bëjë ç'të dojë, Leçoja ikën! S'e mban dot gjer në fund të tetorëshit, sidomos kur punon në ndërresën e dytë dhe televizori jep ndonjë ndeshje futbollit! Hajde kape Leçon...! Kur është punëtor ndodh kjo. Sot është përgjegjës. Markisti e sheh që po vjen dhe e di që do të kapet me dikë, do t'i mbërthejë qetë me ndonjë, kështu e ka Leçoja!

Pazaiti s'i ka qejf llafet. Oh, llafet! Ato ta hanë shpirtin, si mola, dalëngadalë, pa zhurmë, or po si ai lumi që gërryen brigjet e tij! Markisti ndien vagonin që po del te gryka. Nga zhurma beson se ai është Veri. Veri është flori, thotë Pazoja për të, s'qan vagoni i Verit, i mbush plot ai. S'ka ç'të thotë Leçoja, përgjegjësi i sotëm.

Po, Veri është! Leçoja s'grindet dot. Vjen edhe një vagon tjetër, por edhe ai është plot. Përgjegjësi vështron vëngër.

«Hëngsh kokën tënde, që kërkon mananë e sherrin!» — i thotë Pazoja me vete.

Leçoja bën nga fusha e shkarkimit. Andej po vjen elektrovozi me vagonët bosh. Kthehet prapë. Veri merr një vagon bosh e nis drejt galerisë.

— Mbaje aty vagonin, ej! — këlthet Leçoja nga larg.

Veri qëndron i çuditur. «Ç'do ky?!» thotë me sy. Leçoja nxiton.

— Pse s'e pastron vagonin, — thotë që nga larg.

Ende s'e sheh fundin e vagonit. Ndoshta e kishte parë te fusha e shkarkimit kur e sillte elektrovozi dhe s'kishte bërë zë. Priti sa ta merrte njëri nga vagonistët dhe, fap!

— Pse s'e pastron, po të them?! — e ngriti zërin edhe më.

Veri s'bën zë. Në ditët kur është punëtor, Leçoja punon me të. Leçoja minator, Veri vagonist. Po sot tjetër është puna! Leçoja është përgjegjës. Veri s'kundërshton. Përmbys kapakun e vagonit përgjysmë dhe e pastron me lopatë. «Sesi bëhet ky, sesi ngjan kur bëhet përgjegjës», thotë me vete. Por s'do të grinDET. «Një ditë është kjo, nesër vjen përgjegjësi dhe Leçoja kthehet punëtor. Si punëtor s'është i keq, dreqi», shton Veri, gjithnjë me vete.

— Këtë vagon s'do t'ia shënosh, more vesh?
— i thotë Leçoja markistit.

— Cilin vagon? — pyet Veri. S'duron dot më.

— Vagonin që do të sjellësh.

— Edhe po të jetë i rregullt?

— Si të duash nxirre! — ngul këmbë Leçoja.

— Po e solli plot, unë s'kam pse t'ia humb!

Në bisedë ndërhyjnë Pazoja.

— Ti zbrit këtu poshtë njëherë! — kapet me të Leçoja.

Pazoja zbret ngadalë-ngadalë. Ashtu siç flet, ashtu dhe ecën.

— E dëgjove që këtë vagon do ta humbësh?

— Secili e di vetë ndrejtimin e punës që ka. Pazoja thotë «ndrejtim» për drejtim.

Leçoja, i kreshpëruar i tëri, tani është si

një copë nerv. 'E vështron markistin në sy nga afër, po s'di ç'ti thotë.

— S'ke faj ti, jo! — shfryn më në fund.

S'është mësuar ta kundërshtojnë në ditët kur është përgjegjës. S'duron dot t'i kundërshtojnë fjalën. Lëviz gjithandej, nga fusha e shkarkimit e gjer në galerinë më të largët. U flet të gjithëve, dikujt i ndihmon në shtytjen e vagonit, një të riu ia merr lopatën nga dora dhe qullet në djersë duke e mësuar si mbahet e si duhet të gjarpërojë ajo në duart e punëtorit, vjen nga balli më i largët me thikat e çekiçit të minatorit që punon atje, ia kalit vetë në forxhë e po vetë ia çon në ballë të galerisë.

Kur e sheh kështu, thua se s'është përgjegjës. Vetëm s'do «ta kundërshtojnë dhe t'i ikin para kohe nga puna. Edhe këtë e ka vdekje! As jep leje, as do t'i ikë njeri pa leje. «Ike? S'ke ditë pune! Edhe qiellin të kesh rrëzuar!»... thotë ai. Sikur do të mohojë atë Leçon punëtor, që fluturon e grindet pse i presin orët kur ikën pa leje.

«Pse s'rri rehat, mor mizë mushke, ë?» — i thotë Pazos me vete, kurse me zë i bërtet:

— Pse i bie së mirës me shkelm? Apo do të të dërgoj të punosh atje brenda?

Brenda thotë për nëntokën. Këtë e ka kot, se Pazaiti s'punon kurrë brenda. As do të punojë 'kurrë. Le të urdhërojë kushdo. Ai ka raport mjekësor. «Punë të lehta, pa sforcime fizike, vetëm në sipërfaqe», thotë raporti mjekësor. Këtë e dinë të gjithë, e di dhe Leçoja, po s'duron dot që Pazoja s'i mban anën.

Pazoja s'i do llafet. Pastaj me Leçon mund të grindesh kur të duash, atë gati e ke, dili përpara kur është përgjegjës dhe të shohësh po s'u grinde!

Pazo markisti ngjitet te vendi i vet, ulet mbi fierin e shtruar dhe hap bllokun. Në fytyrë s'i gjen dot as më të voglën shprehje të humorit. Ai s'tallet me askënd. As me Leçon, as me punëtorët. S'mban anën e asnjërit. Mban anën e të «ndrejtit». Qoftë me këdo e «ndrejta».

Leçoja largohet. Merr llambën e zhduket tej grykës së galerisë, duke i thënë edhe një herë markistit që Verit atë vagonin t'ja humbë.

— Nuk e di, por, po të më bënin mua përgjegjës turni, edhe po të doja, s'do bëja dot si ky Leçoja ynë! — thotë një minator që ka dalë për të pirë cigare jashtë galerisë.

Pazoja, s'i bën zë. Sikur s'është fare aty. Hap çantën e nxjerr një vëshnik rrush. Nis e qëmton atë ngadalë. Kokrra-kokrra. Është aq i shëndetshëm, sa, po ta shohësh, s'e beson për të paaftë. Një i kuq i lehtë si lëng trëndafili sikur i ka larë fytyrën. Dhëmbët i ka të rregullt e të bardhë. Ke dëshirë ta shohësh me shëndetin që ka, por, kur shkon gjatë verës për banja rëre në lumë, veçohet. S'do ta shikojë njeri me ato këmbë që ka. I ka djegur disa vjet më parë, kur punonte në repartin e shkri-rjes. Tani i ka të qepura dhe s'vrapon dot gjatë, nuk përton, por lodhet shpejt. Po të djersijë, këmbët i çajnë e i dhembin. Kishte katër fëmijë kur u aksidentua. Në sektorin e-shkri-rjes s'punonte dot më. E rregulluan për më lehtë si markist.

«Më të lehtat qenkan më të rëndat», tha Pazoja pas një jave punë. Si markist i duhej të grindej, të bënte llafe. Shumicën e rasteve fare kot, por kjo e lodhte edhe më shumë. Një vagonisti i preu gënjeshtren me lapsin e tij të lidhur me fill spangoje. I hoqi disa vagonë, u grind me të me të drejtë, por ai s'i flet me gojë

tani. Vagonët, pas asaj dite, i mbush plot. Sidoqoftë Pazos i duket vetja fajtor. Një ditë ai i ofroi ca rrush. Rrush të zi kokërrmadh. Pazoja s'ia mori. Unë ta jap si shok, i tha tjetri, jo si markist, ta jap si Pazo! Pse s'i jep Merjemes, ti, i tha markisti, duke qeshur, për seleksionuesen. Asaj jepi si shoqe! Por s'ke leverdi tek ajo, kurse Pazoja ta skuq!

Tjetri s'di ç'të thotë.

— Po ndize njëherë, të paktën! — i ofron cigaren.

— Jo! Faleminderit, më rron babai! — ia kthen Pazoja, pa u tërhequr. — Pesë vagonë ke deri tani, je prapa shokëve. Oburra e puno, mos u përdridh andej-këtej, se nuk kalohet jeta e as puna duke përmjerrë! More vesh?! Mora thuaj!

Tjetri ngrihet e ikën, po më i skuquri është Pazoja, markisti. E vret qetësia e tjetrit, e hileqarit. «Përse të jetë kështu, xhanëm, thotë me vete për të, ke parë ti?! E mira me të keqen shkogan për bukuri ndonjëherë. Edhe punëtor i zoti, po të dojë, edhe hileqar!» Markistit i duket e çuditshme që hileqari përpiqet t'ia hedhë përsëri. Më shumë e zemëron tjetër gjë. Njerëz të këtij lloji e detyrojnë të grindet, të shajë e të mallkojë, jo vetëm këmbët që ka, që nuk e lënë të bëjë ç'duhet bërë, por edhe atë fierin e shtruar që e mban butë dhe e bën që të grindet me këta njerëz që punojnë!...

«Mirë që janë të paktë, me kokrra janë këta njerëz...», thotë pastaj, kur qetësohet, kur çdo gjë ecën bukuri e kur atij s'i duhet të flasë e të thotë:

— Ej, pse qan vagoni?!

«Qan vagoni», do të thotë pse s'e ke mbushur plot. «Ja, po të jenë vagonistët si Veri,

Nuriu, Josifi, Serjani, s'ka nevojë fare për markist puna», qeshet ai me vete. «Këta lëri të punojnë, e mos u qaj për ta, se qan veten! Në fund pyeti sa vagonë kanë nxjerrë, dhe sa gënjen lapsi im i vogël, aq gënjejnë ata!...»

Doli prapë Veri e prapa tij Leçoja, sikur ta ndiqte nga pas.

— Pazait!

— Urdhëro, përgjegjës Leçoja! — duke u çuar e duke dashur të nxitojë, sikur bën humor, por askush nuk qesh. Kjo është e përditshme dhe me të përditshmen nuk tallet kush. E përditshmja është jeta...

— Do të punosh ti, apo si e ke hallin? Të ka vënë prapanikja majë, më duket, nga kolltuku i fierit! Rriji punës në këmbë, dëgjove?

— Më gjej një palë këmbë e, po s'i qëndrova si nuse, të më shohësh, o Leço Çeli! Po më pe ulur, mahere po, mahere të më vësh qentë! Mahere po!

Pazoja thotë «mahere» për atëherë.

«Unë vërtet bëj fjalë, thotë me vete, por jo si Leçoja, kot fare, ky grindet me mizat! Or, po dhe me retë e qiellit. Retë i lëviz era! Leçoja grindet edhe pak, pastaj ulet pranë markistit.

— Na, ndize njëherë! — i zgjat cigaren.

— Pak më helmove?! — i thotë Pazoja, por e merr duhanin. «Sesi ndryshon ky Leçoja, thotë me vete, si ajo koha me diell e me shi... Edhe si përgjegjës, kur i shkon puna, s'është i keq. Nesër pasnesër, ku i dihet, mund të bëhet përgjithnjë përgjegjës. Prandaj i rri punës në krye ky, aha... të mora vesh, o Leço Çili, të mora», tha me vete tek dëgjoi ç'po i thoshte përgjegjësi:

— Se mos ia heq vërtet vagonin Verit, Pazo! Dëgjove?!

— E hoqa unë! — iu përgjigj markisti.

— M'i more për ters ato që thashë qëparë, më duket. Por, po ta varën këmborën, do ta tundësh, apo jo? I ka puna llafet!

— Prandaj vjen e ngjiresh me mua ti?! Grijndesh si macja me miun e pastaj më thua më vete kështu, ë?! Po njeriu bëhet i keq atëherë kur nuk tregohet siç është, o Leço... s'e di kaq gjë ti?! — Veri niset me vagonin tjetër për brenda.

— E more karburantin?! — e kujton Pazoja duke qeshur. Karburant i thonë me shaka ujit që pinë vagonistët. Vagonistët djersijnë shumë.

— More vesh?! — qesh fare afër Leçoja. — Se do të të fut brenda, mirë...?!

— Të më shihje, o Leço, po të kisha këmbët të miat. Do t'i dëgjoja të lehurat e tua unë, apo ç'do bëja! Or, po do ta grisja këtë bllokun copë e çikë e lapsin do ta hidhja ferrave e do isha rehat, atje brenda, me shokët. Ti më di mua!... Po ti për veten tënde s'e ke mirë, o Leço, dëgjove?

Leçoja hesht para tij. Janë fare afër. Sy më sy.

— Po i kam shokë, o Pazo! — thotë për punëtorët e për Verin, që e ka në brigadë.

— Vetëm për këtë?! — pyet me këmbëngulje markisti, Pazoja.

— Vetëm, vetëm! — qeshet përgjegjësi që zëvendëson përgjegjësit, duke zbritur poshtë.

— Të di, o Leço Çili, të di! Të mora vesh! Po s'e ke mirë, jo!

Pazoja e ka kuptuar vërtet Leçon, e nga kjo turbullohet, si një njeri që vështron fotografitë

e një të afërmi e gjen një njeri shpirtkeq në to. E s'di si t'ia bëjë, i duket sikur e ka vetë i afërmi këtë ciflosje, këtë emër të keq. «Po edhe unë grindem, — thotë prapë për vete, — ë?! Po përse, xhanëm, përse? Po ja, unë kam punën time, — nis e i bë gjyqin vetes. Çohët nga firi se i duket sikur aty i mban hatrin vetes, dhe ecën mbi rrugën e shinave. — Ja, e lashë karri-gen! — qeshet me veten. — Mos e kam ngritur ca si kot atje lart që grindem me vagonistët? Po unë vetëm me ndonjë grindem, — qetësohet pak, — të tjerët sa i qortoj. Po puna do bërë. Se secili ka punën e vet! dhe ndrejtësia, një është për të gjithë. Po hajde mbushi mendjen Ndreos, «Hiqe një vijë në bllok, o Pazo, më thotë, se një vijë është, ç'i prish shtetit një vijë e dy, e pesë vija!» Vërtet këtij shteti s'i prish punë një vijë, se e ruajnë të gjithë e jo se është aq i kamur. Është nikoqir, po! Ja! Ulu aty, Pazo, më thotë shteti mua, ulu mbi fier, se i ke këmbët si të pleqve, që e duan bukën në gojë, na këtë bllokun, ja edhe lapsin i more, ashtu! Ja edhe grykën tek e ke, nën këmbë! Doli vagoni? Hiq një vijë në bllok ti! Shih e shkruaj! Jo mos shih e shkruaj! As shih e mos shkruaj! Mirë? T'i hash gëzuar paratë që t'i jap, më thotë shteti mua, hallall t'i kesh, bashkë me fëmijët! Vetëm kujdes, mos përmirr shtrembër!...»

I thotë kështu vetes Pazoja e qetësohet. E harron Leçon si të jetë diçka tjetër. Ia merr një kënge shtruar fare, pleqërishte, me zë të butë e të ëmbël sa i lotojnë sytë nga kënaqësia. «Po unë s'kam bërë kurrë keq me njeri, i thotë vetes, e përse të bëj? As nuk ha me të pabesë njeri, jam pasqyrë unë, si vesa e mëngjesit jam.» Pastron një vagon që ka dy plisa

sterili në fund, por djersin shpejt i tëri. Këmba, e majta, i përcëllon. «Ah, moj virane, moj virane, — e mallkon me zë të ulët. — Po u bë njeriu si unë, po s'i punoi këmba e dora, mos i ndihmo, po thyeja këmbët më mirë se s'është për gjë! Vetëm llafe di të bëjë. Llafë me të tjerët, llafë me përgjegjësit, llafë me veten!...»

Ora ka vrapuar te treshi. Dalin vagonët e fundit. I shënon dhe ata. Bëni shumën për çdo vagonist. Kaq Veri, kaq Titi... kaq Ndreoja. Mirë, Ndreo, je dakort? Ndreoja mbledh buzët. «Sikur nuk ishin kaq, më duket, thotë fare kot. Pazaiti e dëgjon, po s'flet. Niset për te përgjegjësi, Leçoja, I jep atij punën me radhë, sipas emrave në raport.

— Ia hoqe vagonin Verit?! — pyet Leçoja.

— Po, ia hoqa! — gënjen markisti. Kot fare. Ai nuk ia ka hequr. E përse t'ia hiqte?

— Gjynah, — thotë Leçoja, — e ka nxjerrë me djersë, hidhja, më mirë, dëgjove, Pazo!

— Nuk firmos për asnjë vagon më shumë, — ngul këmbë markisti. Janë vetëm, në zyrën e vogël.

— Edhe Ndreoja sikur ankohet se i ke humbur vagonë! — thotë pastaj Leçoja.

Pazoja ngre vetullat e sheh përgjegjësin rreptë.

— Ne jemi vetë punëtorë, — thotë akoma Leçoja. — Si t'u heqim vagonë atyre! Po munde t'u hedhësh ndonjë, po. Edhe ata marrin ndonjë lek më shumë, edhe janë të kënaqur me ty. Se bota vjen vërdallë, Pazo. Më merr vesh? Mos i hap telashe vetes. Edhe plani bëhet, edhe ne nderohemi, apo jo...? Më do mua ti, apo jo?!

Përgjegjësi Leço nuk e kërcënon që të he-

dhë vagonë tepër, por as i lutet. Pazos i dukej ashtu si një kulish i vogël, i uritur, që do t'ia rrëmbejë nga dora llokmën e mishit, por s'mund, që ia puthit radhën e dhëmbëve në dorë e i shtrëngon ata, por nuk e kafshon se është ende kulish i vogël se, se...! Leçoja zëvendëson përgjegjësit, por, po të arrijë e të kalojë planin, e bëjnë përgjegjës përgjithnjë!

— Shuma e vagonëve nuk lëviz! — thotë qetë markisti Pazo. E ka ngritur zërin ai tani. Nis e bërtet, e grindet, e skuqet edhe më, e kush e dëgjon zërin nga jashtë, thotë se brenda vajti gjaku në gju.

Leçoja s'ndihet më. Thyhet mbi raport e shkruan. Ato që i jep markisti Pazo. Më në fund Pazaiti mbyll bllokun, firmos në fletën e raportit ditor të punës dhe e fut në xhep lapsin e tij, që lëkundet në fijen e spangos.

Del i pari nga zyra. Pas tij Leçoja, që fillon e bën analizën e ditës për ndërresën.

Ngrihen e ikin të gjithë. Leçoja i vetëm fare.

— Ky të mërzit punën! — thotë njëri nga minatorët për të. — Mirë që s'e bëjnë përgjegjës të përhershëm!

Pazoja s'flet fare. I vjen mirë që mendojnë si ai. «Ja që edhe duhet të grindesh, thotë me vete, se vete e bëhet përgjegjës Leçoja pas-taj!...»

ILIDËN E KËRKON NJË DJALË TE PORTA

Të enjten në mbrëmje, një vajzë nxitonte për në ndërtesën nr. 14 të Qytetit të Studentëve. Në krah të saj ecte një djalë i gjatë, biond, i veshur krejt në gri. Nuk flisnin me njëri-tjetrin, e megjithatë ishte e qartë se ishin bashkë, se ndiqnin me cep të syrit zhvendosjen e njëri-tjetrit, hidhnin një hap dhe se, pa fjalë, ajo vajzë ishte e lidhur në njëfarë mënyre me atë djalë.

Biondi e shoqëroi gjer te kryqëzimi me rrugën nga kinoklubi «Studenti», që studentët e quajnë «Termopilet e komplimenteve».

Aty djaloshi ndali. Ndali edhe ajo. Vajza ngriti kokën si për të vëzhguar. Ishte vetëm katër-pesë gishta më e shkurtër. Bionde edhe ajo, sa mund t'i merrje për vëlla e motër.

— E çfarë kërkon ti nga unë?! — e pyeti ai pas disa çastesh heshtjeje.

— Nuk t'u luta për asgjë! — i tha ajo.
Nga lëvizjet dukej se mezi priste të largohej.

— E ç'mund të bëj unë tani...?!

— Mund të largohesh dhe t'u mburrësh shokëve!

— Dhe ti...? Ç'do të ndodhë me ty?

— Do ta përballoj jetën me krenarinë time, që për ty qenka e çuditshme!

Vajza kishte ulur kokën sikur donte të fshih-te sytë. Dridhjen e zërit s'e fshehu dot.

— Po më çmend me këtë kokëngjeshjen tënde, dëgjon?

— Natën e mirë! — tha ajo duke e lënë pa-pritur.

Ngjiti me të shpejtë shkallët e ndërtesës nr. 14 dhe biondi e humbi nga sytë. Futti duart thellë në xhepa, u rrotullua në vend dhe po ecte dalëngadalë.

«Kam thënë, mor vëlla, edhe këta pesëdhjetë vjet biondet do sundojnë! Pastaj mund të shpresojnë brunet!» dëgjoji të thoshin kur u ktheu shpinën «Termopileve».

*

* * *

Ilda fle në krevatin sipër. Është nga Jugu, nga një qytet ku erërat s'pushojnë kurrë. Edhe flokët i ka si të valëzuara prej erës. Ka sytë më të bukur nga të gjitha vajzat e fakultetit; Majlinda, pogradecarja, që fle në krevatin e poshtëm, vërtet është më e bukur, ka trup më të rregullt e flokë të gjatë, të artë, buzë të prera e të mbushura, përherë të skuqura e joshëse, por sytë e Ildës... s'i ka!

Kur ndahen disa ditë, kthehen e s'mbarojnë

së puthuri buzë më buzë... Ildës i puthnin sytë!
Sidomos sytë!

E para u dashuria më e bukura, Majlinda, Te bukuria bie dashuria, tha njëra prej shoqeve, ashtu si rrufeja rrëmben lartësitë.

Kanë lënë një orë të caktuar, çdo ditë kur tregojnë të rejat! Ngjarje e barceleta, legjenda gjysmë të besueshme për pedagogë që rrëzojnë në provim gati gjysmat e studentëve, kthimin në dy metra linearë kopje të dy vëllimeve torturuese të gramatikës, qyfyre me Xanin, që Ilda thotë se e ka shans po ta takojë në rrugë ditën e provimeve etj.

Në «të rejat» e njoftoi Majlinda dashurinë e saj. I qerasi të gjitha dhe mbeti gjithë natën pa gjumë. «Mirë të më bëhet, ç'm'u desh?!» tha të nesërmen me sy të enjtur, si të një korçareje që çuditërisht, kundër çdo parashikimi, u dashuria e dyta!

Në vitin e tretë Ilda filloi të rrinte dendur me dikë. Ato e kishin parë, por ajo ende s'po shpall asgjë në të rejat e ditës!

Fshihte diçka. Shoqet heshtnin, jo për të falur, po për të bindur veten më parë se ta pyesnin «A nuk kemi thënë: Rrëfim! Rrëfim për gjithçka?»

— Vajza! Kjo ka një urith! — tha një studente shkodrane një ditë në dhomë.

Ilda nuk reagoi. Shoqet heshtën. Si ta merrnin qëndrimin e saj?

Doli edhe atë ditë.

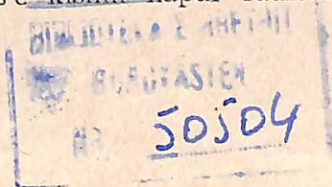
— Po shkoj në teatër, — tha kur po mbyllte derën.

— Ilda! — i foli Majlinda.

Ajo u kthye.

— Në teatër, — thashë, — me një shok.

Në mbrëmje s'e kishin hapur radion.

— Të vjen turp, ty, Ilda, për «urithin»?
Urithë u thoshin me shaka studentëve të
Gjeologji-Minierave.

— S'më ka shkuar ndër mend kurrë kjo!

— Atëherë përse s'na tregon? Të vjen keq
për një qerasje?

— E mirë, Majlinda!

— Apo e mohon fare shoqërimin me Ru-
din? Atëherë do mendonim diçka tjetër për
pastërtinë e shoqërisë sonë.

— Akoma s'i kemi premtuar gjë njëri-tjet-
rit...

— Aha! Na fal atëherë, Ilda! Vazhdo nji-
hu edhe një a dy vjet me të dhe, po të mos
ju mbushet mendja, i thoni njëri-tjetrit «mi-
rupafshim»! S'e paskemi njohur njëra-tjetrën,
më duket, dhe thirremi motra!

— Majlinda... s'është ashtu!

— E po dashuriçkat fshihen, jo dashuritë!

— Mos, Maja! — ndërhyri korçarja.

— Kjo s'duhet të gënjejë veten, — ngriti
zërin pogradecarja dhe s'foli më. Gjer të ne-
sërmen në drekë.

Ilda e shkoi ditën në shtrat. Përmbys. Ni-
si të qante, me gjithë qenien e vet.

— Unë po iki të lexoj, — tha Majlinda.

— Edhe unë! — u çua një tjetër.

Pas një çerek ore Ilda mbeti e vetme në
dhomë. E ngriti zërin e altoparlantit deri në
fund, dhe vazhdoi të qante me gulçe, me zë.
Përmendi emrin e mamasë, e cila i kishte dhë-
në bukurinë e syve dhe padashur mendoi për
veten e vet si për një vajzë të dobët.

U mbyt në lot e djersë si një fëmijë dhe
porsi një fëmijë e kishte marrë gjumi.

E zgjoi goditja në derë. U çua dhe u pa për
një çast në pasqyrë. E trembën sytë e enjtur

e flokët e shprishur. I rregulloi disi shpejt e shpejt dhe hapi derën. Në fund të korridorit po largohej një shoqe kursi. Ilda nuk i foli

E uli altoparlantin, mbylli derën e qëndroi para pasqyrës. Budallaçkë, ti je budallaçkë, i tha vetes. Mendoi të lahej e të krihej shpejt e shpejt dhe ashtu bëri. Kur të vinin shoqet, ta gjenin të rregullt. Ose më mirë ta gjenin në gjumë. Kështu mendonte, por, pasi u la dhe u kreh, veshi rrobat, vendosi të vishte edhe sandalet dhe të dilte. Ashtu bëri.

— Për te Rudi! — Nisu! — e urdhëroi veten. Le të mendojnë si të duan të tjerët.

*
*   *
*

Të enjten në mbrëmje, një orë e gjysmë pasi kishte dalë me Rudin, ishte ndarë duke u grindur edhe me të.

Ajo e kishte thirrur vetë në ndërtesën e tij.

— Dua të dalim sonte! — i kishte thënë, duke ulur kokën.

Rudi kishte dalë shpejt. Në rrugën «Labinoti», ajo i kishte kapur dorën.

— Më do mua ti, Rud?!

— Kam kolokium nesër, Ilda! Po ti ç'paske sonte kështu?!

«Po këta sy të enjtur?» mendoi ai duke e vëzhguar me dëshirë. «Ka lexuar apo çfarë?»

— Gjysmën e dashurisë sime të kishe ti, Ilda!

Ngatërruan duart e gishtat, i puqën pëllëmbët me njëra-tjetrën, ajo mbështeti kokën te supi i tij, kur kaluan pranë stadiumit kombëtar,

kurse pranë Radio-Televizionit ai i puthi ballin nën flokët biondë.

U ulën në një stol te lulishtja pranë Kryeministrit dhe ajo nuk kundërshtoi kur ndjeu lakimin e dorës së tij rreth supeve.

Ai u çudit. Kishin kaç kohë që rrinin bashkë, por vetëm me duart e saj kishte luajtur. E kishte puthur dy-tri herë rrëmbimthi. (ajo ishte zemëruar po aq herë) dhe asgjë më shumë.

— Po ne sikur vijmë për mbledhje! Kush do ta mbajë raportin sonte?!

— Sonte do të referoj unë... — tha Ilda kur ai e pyeti përse e kishte thirrur.

— Unë do të bëj pyetjet!

— Jo! Edhe pyetjet unë. Ti do të përgjigjesh.

Ajo po fliste fare seriozisht.

— E di ti, Rudi, që unë kam një nënë e një baba që...

— Të gjithë nga një kanë, Ilda!

— S'po bëj shaka, të lutem, dëgjomë. Babai mendon ta ndajë nënën, këto kohë!... Më duhet të t'i them, Rudi, jo vetëm sepse unë s'mund t'ua fsheh më shoqeve shoqërinë tonë...

— Kush ta ka kërkuar këtë, Ilda?!

— Kjo lidhet me diçka tjetër, Rudi, me qëndrimin tënd. Unë akoma s'të kam thënë se ku kanë arritur marrëdhëniet e prindërve të mi. Prindërve të tu, që kërkojnë të njihen me të mitë, mund të mos u vijë mirë që bëjnë miq të tillë, apo jo?

Rudi s'foli. Ndaloi dhe ajo së foluri.

Pastaj Ilda nisi përsëri;

— Ata janë martuar pa dasmë, ta kam thënë këtë? Babai e rrëmbeu mamanë, se njerëzit e saj nuk donin. Nëna braktisi gjithë njerëzit e

saj për babanë, kurse pas një viti të lindjes si-
me ai nisi ta torturonte. Ajo ka qenë shumë e
bukur, Rudi, dhe, kjo gjë e ka shqetësuar baba-
në. Tani, çuditërisht tani...!

— Mos fol më, Ilda!

Ai ktheu supin dhe ajo nuk ia shihte dot më
fytyrën. S'foli më. Heshti si zërat nëpër natë, pa
pritur të pushonin jehonat e tyre.

— Rudi!

— Mos, më, Ilda... besomë, s'të dëgjoj dot më!

— Po dua unë të më dëgjosh!...

— Ti mund të flasësh!...

— Ai e ka munduar mamanë qysh sa mbaj
mend unë. E fyente, e rrihte në sytë e mi, kam
qarë edhe unë bashkë me të, kur mallkonte bu-
kurinë e saj. E rrihte sa herë mamaja blinte
ndonjë rrobë të re. Nuk të interesojnë këto ty,
Rudi?

Ai s'u ndie fare. S'po e dëgjonte më? Të pak-
tën nuk po e përfillte. Kjo ishte e qartë.

— Ikim tani, — tha ajo duke u çuar.

— Po deshe, mund të ikësh...

— Unë s'jam e rrugëve, që të iki vetëm!

Ilda iu afrua edhe më, sikur donte ta kër-
cënonte. Ai uli sytë.

— Ulu, të lutem, — i tha asaj.

Ilda u ul. Ai e vështronte herë pas here, si-
kur nuk e kishte parë kurrë, ose sikur këtë
mbrëmje po i shfaqej krejt tjetër.

Ajo ishte e sigurt se ai po mendonte për në-
nën e saj, për bukurinë dhe dashurinë e çudit-
shme të asaj, që një ditë do t'i thoshte «nënë»
ose «nënë e Ildës». Mund të bënte, sidoqoftë,
edhe një lidhje midis bukurisë së nënës me të
bijën, madje mund të trembej nga një e ar-
dhme e ngjashme e tyre.

Ilda priste. Ia kishte thënë të gjitha dhe

priste. Nuk donte të shfajësonte askënd, as nënën, as veten. S'donte të shpallte mosmirënjohës asnjë. As donte të jepte hollësira. Në fund të fundit, e vërteta kjo ishte!

— Asnjëri s'do ta prishte familjen në këtë moshë që janë prindërit e tu! — i tha më në fund ai.

«Ç'donte të thoshte? Cilin bënte fajtor?»

— Edhe babai yt mund të mos ketë faj! — tha përsëri ai pas pak.

Ilda u mundua të hynte thellë këtyre fjalëve, të gjente në to atë që kërkonte, qëndrimin e Rudit, por, si s'e gjeti dot, të paktën ashtu siç e kishte pritur, i erdhi keq. Pa ashtu e përhumbur dy sytë e përlotur të së ëmës, që ia shprishnin qetësinë e dëshiruar.

— Ndoshta s'më ke kuptuar kurrë, s'më ke njohur asnjëherë... prandaj s'ke sesi të më besosh. As kësaj radhe! — i tha atij më në fund.

— Ikim, atëherë?

— Ikim, — u çua edhe ajo.

Kaluan nga shëtitorja pranë shatërvanit para Universitetit, duke shkelur mbi heshtjen e tyre, që dukej se ua lehtësonte gjendjen e krijuar para pak.

Ajò, edhe po të kishte ç'të thoshte, s'do të fliste më. Ai nuk dinte ç'të thoshte.

Ajo mendonte më shumë për fatkeqësinë e së ëmës, sesa për veten, ai për po atë fatkeqësi, por në një mënyrë tjetër. Atë e mundonte fakti që ajo grua, e martuar me dashuri, që tani po ndahet nga burri, ishte nëna e së dashurës së tij. Dhe që, akoma më tej, ajo, e bija, Ilda, e shfajësonte me aq nervozizëm...

E shoqëroi gjer te «Termopilet».

«Mund të largohesh dhe t'u mburrësh shokëve për mua», i kishte thënë ajo. «Dhe ti, ç'do

të ndodhë me ty?» «Do ta përballoj jetën me krenarinë time...» «Po më çmend me kokëngjeshjen tënde, dëgjon?»

Ajo e kishte lënë aty dhe kishte ikur.

Kjo kishte ndodhur të enjten, në mbrëmje.

*

* *

Të premten ajo doli e lodhur nga leksioni i orës së dytë dhe iku për në dhomë.

Kur erdhën shoqet, rrinte si memece.

— Nuk më lini dot të qetë?... — u tha më në fund. Ishte aq e përhumbur në vështrimin e vet, sa atyre, shoqeve të saj, u dukej se ajo nuk kishte pasur kurrë sy të bukur. Ata shprehnin vetëm boshllëk, trishtim, një mosvëmendje të plotë për gjithë ato që ndodhnin në dhomë...

— Ilda!

Ajo s'përgjigjej. Vetëm vështronte. Si e pagojë.

— U takove me Rudin dje?

Iu mbushën sytë me lot.

— Po ç'ke kështu, moj Ilda? — zëri i Majlindës u njom te rrokja e fundit e emrit.

Ilda fshehu përsëri fytyrën dhe ato të gjitha ishin në po atë gjendje. Kishte dy ditë që dhoma s'provonte zhurma, të qeshura, barceleta, alto-parlanti heshte. Si do të bënin më tej?

Të shtunën nuk shkoi në leksion. Ato e gjetën përsëri në shtrat.

E pyetën për drekën, por u tha se kishte ngrënë. Vetëm kaq. Përsëriti atë «a s'mund të më lini të qetë?» dhe ato s'dinin ç'të thoshin më. Si dukej, s'kishte ndër mend të dilte as këtë mbrëmje. As ndonjë vërshëllimë s'po dëgjohej nga dritarja.

— Po shkoj vetë atje! — u tha Majlinda shoqeve.

— Mirë do bësh. Kjo është kthyer në gur!
Do të shkante te Rudi. Do ta pyeste, ta mësonte nga ai arsye.

Në fund të shkallëve, para studentes së shërbimit, sapo kishte ardhur Rudi. Vetë ai!

Majlinda priti. «Mos kishte ardhur për ndokënd tjetër? Për ndonjë të afërmen e vet, ose... ku i dihet, për ndonjë vajzë tjetër! Mos ishte ai ndonjë nga ata djemtë e lehtë, që sjelljen e ngrohtë të ndonjë vajze e marrin si «po» inkurajuese të një dashurie të pritur dhe vijnë e i kërkojnë menjëherë te godinat? Ndoshta... dhe prandaj është ftohur me Ildën!»

Rudi e pa, iu afrua, i zgjati dorën dhe, i skuqur si fajtor, e pyeti për Ildën.

— Do të ma lajmërosh pak?! — kërkoi pastaj, sikur të lutej për diçka që nuk e meritonte. Sikur një dyshim tjetër, ai që Majlinda mund të dinte diçka për të dhe Ildën, e bënte të pavendosur.

— Më duket se nuk... nuk ka qenë mirë Ilda. Nuk erdhi në mësim sot...

— Ajo më pret, vetëm sa t'i thoni që erdha!
— tha Rudi. — Vetëm i thoni që erdha...!

Majlinda ngjiti radhën e parë të shkallëve fare ngadalë. Fare e qetë. Do të donte të ngjitej fluturimthi, me vrap... «O, jo, nuk lajmërohen kështu të dashuruarit;» E dinte ajo si duhej vepruar në këto raste. Bashkë me vajzën e shërbimit ajo duhej të fillonte të thërriste që te shkallët e para. O, si duhej të thërriste. Ashtu siç e thërritnin atë vetë, kur e kërkonte i dashuri, ashtu...!

«Ilda Ymerin, ej! Ildën e kërkojnë te porta!
Ej, gocani! Lajmëroni Ilda Ymerin, se...!»

Do të gjëmonin gjithë korridoret. Le të dilnin të gjitha vajzat e të vështronin nga dritaret e ballkonet, siç dinë të vështronjë vajzat e kësaj moshe. Zëri do të ngjitej lart, në hapësirën midis shkallëve, si ajo kova boshe në faqet e pusit, duke bërë zhurmë.

Mund të kishte edhe ndonjë Ildë tjetër, ose ndonjë Brunildë, a Matildë, të cilat i thërresnin po Ilda, që ndoshta presin ose dëshirojnë t'u flasin kështu, si të dashuruarve. Ato do të dilnin te dyert e dritaret me zemër të drithëruar: Mōs na kërkoi njeri? Po cilën Ildë kërkojnë, moj, se...?! Ah! Na falni, na falni!

Zëri do të arrinte më përpara se Majlinda. Ilda do të rrinte si e hutuar, në mes të dhomës, siç rrinë të dashuruarat kohët e para, siç rrinte vetë Majlinda. «Hë, moj ti, lëviz!» Ç'më rri ashtu?!

Do të ngriheshin të gjitha shoqet e dhomës e do të fillonin ta vishnin, të gjitha bashkë, njëra do t'i këndonte e do ta krihte, tjetra do t'i shkundte rrobat. «Po kot që të kreh, moj motër, kot! Ai do të t'i shprishë prapë, sapo të dalësh në rrugë! Do të t'i prishë siç prish era retë e qiellit. E dimë erën e dashurisë ne, e dimë. Kot e vazhdojmë shkollën e lartë!

Do të qeshnin të gjitha, si ca gra të vjetra që përgatitin një nuse, apo si ca plaka që luajnë e kuvendojnë me një foshnjë dhe do ta nxirrnin, më në fund, fluturim nga dhoma, duke e detyruar t'i zbriste shkallët nga dy e nga tri njëherësh. Gjithnjë duke e shoqëruar gjer poshtë, të gjitha bashkë, duke këlthitur si ato dallëndyshet, sqep më sqep!

— Dhe kur t'ia bëjë radioja pip-pip-piip, ora njëzet, pra në njëzet zero zero të duam në dhomë, more vesh?!

Dritaret do të mbusheshin me koka kureshtare. «Aha, këtë Ildë paskan kërkuar?! Po kush de, kush qenka ky birbua?! Biond apo brun? Kush qenka më i gjatë, ai, apo kjo jona! Sa shkoka me njëri-tjetrin, sikur i kanë dashuruar që në djep!»

Pogradecarja, sidoqoftë, nxitoi kur po i afrohej dhomës së saj. Edhe pse e dinte si mund të pritej në dhomë lajmi se Ildën e kërkonte Rudi te porta, ajo e shtyu derën fort.

— Ilda, moj...! Rudi, moj, të pret!

Tjetra e çoi vërtik kokën, sytë i vetëtinë nga një dritë e çuditshme, që atyre shoqeve u erdhi për mirë dhe shpresuan... por kjo zgjati vetëm një çast.

— I thoni që nuk jam këtu! — tha Ilda.

— Po ti je këtu, Ilda!

— Atëherë i thoni që s'do të dalë!

«Si t'ia bëjmë?» thoshte vështrimi i tyre. «Si t'ia marrim këto fjalë? Ç'të këtë ndodhur midis tyre?»

Ilda dukej se ishte më e qetë tani. Sytë sikur po i bëheshin përsëri të bukur, por ata ende s'të linin të besojë se ishin edhe të qeshur.

— Të këtë një të panjohur të tillë problema në provim... e qan katërshin! — tha njëra.

Ilda nuk qeshi. Ishte kthyer në një lëmsh qëndrimi i saj, që, sa më tepër nervozohesh për ta zgjidhur, aq më tepër të ngatërronte...!

Ato i folën si një fëmije të përkëdhelur e tekanjor, pastaj si një shoqeje të dashuruar, e kërcënuan si një motër dhe më në fund i thanë se do ta nxirrnin me forcë nga dhoma, për te Rudi, ashtu siç ishte, me pizhame!

Majlinda i erdhi fare pranë, duke qeshur e

lëvizi paksa, dhe... pa te cepi i çarçafit fotografinë e nënës së saj!

Vetëtimthi besoi se, si për çdo gjë në jetë, kishte një lidhje midis asaj fotografie dhe asaj që mund të kishte ndodhur mes Ildës, e Rudit, ashtu siç kishte lidhje, për shembull, midis bukurisë së syve të Ildës dhe të nënës së saj...!

Majlinda u bëri shenjë shoqeve të heshtnin dhe zbriti shkallët.

— Ilda nuk ishte lart! — i tha, duke dashur që ai ta merrte vesh se nuk po i tregonte të vërtetën.

Rudi s'foli fare, por as nuk lëvizi që aty.

— Nuk më beson?! — e pyeti ajo.

— Do të vij prapë, — u përgjigj ai. — Do të vij sot, nesër, pasnesër! Të paktën të më thotë se nuk më fal dot! Do ta pres...

Majlinda e pa që doli nga porta dhe u bind në hamendjen se Rudi, këto dy-tri ditë, nga e enjtja tek e shtuna, i kishte mbetur borxh dashurisë së Ildës.

Vrapoi shkallëve, sikur tani me të vërtetë po lajmëronte një vajzë të dashuruar. «Po ai të do, moj Ildë, ai të do... ma tha mua!»... do t'i thoshte te veshi.

E pastaj do të ngrinte zërin e altoparlantit deri në fund e gëzuar se... sidoqoftë, dashuritë fitojnë.

BABAI I FLAVIAS

Ishin njohur fare rastësisht. As Flavia Hol-
da as Met Dibra, kur këmbyen fjalët e para,
s'menduan se ç'do të ndodhte mes tyre.

— Aha! — kishte bërë Met Dibra, kur kish-
te dëgjuar mbiemrin e saj, duke nënqeshur.

— Si aha?! — kishte kërkuar ajo sqarim .

— Prandaj e kryeni stërvitjen në togën sa-
nitare! — kishte thënë ai me po atë ton.

— S'po të marr vesh!

Thashë, se, ndërsa unë vuaj nga këmba e
nuk i vesh dot këpucët ushtarake, ju vuani nga
mbiemri! — e kishte sqaruar ai me një vështrim
të tillë, që tregonte se atij nuk do t'i vinte keq
po ta humbiste këtë afërsi të këndshme të atyre
minutave.

Flavia nuk ishte larguar, edhe pse s'i kishte
ardhur mirë që i kishte lëshuar kaq tjetrit. Në
fund të fundit, ai kishte thënë një të vërtetë e
asgjë më tepër.

— Në Gjuhët e Huaja, apo në Juridik jeni?!
— kishte pyetur përsëri ai.

— Për frëngjisht... po pse besoni se do të ishte pikërisht kështu?!

— Arsyeja është po ajo: mbiemri Holda! Holda! — përsëriti ai dy herë duke qeshur, po Flavia këtë radhë nuk buzëqeshi. I tha atij se qenkësh i çuditshëm, i ktheu krahët, me ngadalë, sikur u kujdes që të mos e fyente, por që në fund të fundit ai ta merrte vesh se sapo ishin njohur dhe se kishte folur ca si tepër.

As Met Dibra s'ia mori për keq. U largua duke çaluar paksa e duke qeshur me vete. Me flokët gështenjë e ca të ashpër, që i formonin një si strehëz mbi ballë, ai vinte i hollë e i gjatë, por dukej se kishte një trup të zhvilluar e të fortë. E kishin ndjekur me sy njëri-tjetrin disa ditë.

— Pse mbajmë mëri, Flavia?! — i kishte folur ai një ditë.

— Unë? Po më çuditni!

— Pse mbajmë... thashë, — shtoi ai duke qortuar edhe veten.

Pas një heshtjeje të shkurtër, ajo iu përgjigj pyetjes së tij për një novelë të fundit rreth së cilës po bëheshin shumë diskutime. Ishin të një mendimi.

— Shkrimtari duhet të jetë i ndërgjegjshëm për atë që i lë të shkruar popullit të vet, — tha Met Dibra.

— Kështu tha edhe babai, — shtoi Flavia.

— Babai yt, apo...?!

— Unë nuk e njoh babanë tënd! — kishte qeshur ajo.

— E njoh unë, kështu do të shprehej edhe ai. Është mekanik. Ka një grua, nënën time, dhe shtatë fëmijë, dy prej të cilëve vajza.

Flavia po qeshte e tëra me mënyrën e tij të të folurit dhe po vinte re se Met Dibra kishte dy sy të kthjellët, të kthjellët fare, të cilëve zor se u shpëtonte gjë. Prandaj, një çast më vonë, kur ajo po thoshte se veç prindërve, kishte edhe një motër, vëzhgoi rreptë vështrimin e tij, për të parë mos ai dinte diçka më tepër për të.

Në pak minuta, si duke bërë shaka, ata mësuuan plot gjëra për njëri-tjetrin. Të dy e pëlqenin letërsinë, muzikën ritmike, dinin nga një gjuhë të huaj, por jo të njëjtën, «pra na mbetet të merremi vesh në shqip», kishte thënë atëherë Meti.

Në ditët që erdhën, ata rrinin shpesh bashkë, flisnin aq me dëshirë dhe e kërkonin me zë njëri-tjetrin, në mes të studentëve të tjerë, sa ajo kishte filluar të besonte se ai s'do ta ngiste më.

Megjithatë, pa e ditur pse, një ditë u ndanë përsëri. U grindën papritur, kur ai i thirri me mbiemër në një mënyrë të tillë, që ajo e ndjeu veten të fyer. E akuzoi heshturazi si mosmirënjohës, e ndaloi të shfaqesohej (duke e ditur se ai do t'i rregullonte fjalët pikërisht në atë formë, që të arrinte ta bindte se s'kishte asnjë paramendim në mendjen e tij... ose, të paktën, do ta detyronte të qeshte), dhe Met Dibra s'bëri asnjë përpjekje të kundërshtonte këtë marrëveshje të detyruar.

Dhe, pa folur, ishin ulur fare pranë në mbrëmjen e vallëzimit. Dukej se, edhe pse askush nuk e kishte pasur këtë qëllim, ja ku ishin.

Por asnjë fjalë me njëri-tjetrin. Asnjë!

Me këmbën e vrarë, ai nuk do të vallëzonte, por kishte ardhur në mbrëmje vetëm për solidarizim. Ndërsa Flavian, pa e njohur cila ishte, me trupin e gjatë e të rregullt dhe me faqet

e kuqe, e synonin të gjithë. Por atë mbrëmje ajo nuk pranoi asnjërën prej ftesave. Kundërshtoi me këmbëngulje disa studentë, që u larguan të zemëruar, duke vështruar me inat Met Dibrën, që i rrinte asaj në krah!

Më në fund ai afroi lehtë kokën dhe i pëshpëriti:

— Unë s'të ndaloj! Po deshe, mund të vallëzosh, Flavia!

Ajo qeshi me vrull dhe i tha se ishte budalla që i shkante mendja në gjëra të tilla, se ajo s'kishte qejf të vallëzonte, jo se...!

— Thashë mos mban ramazan për këmbën time! — shtoi ai.

Flavia Holda tha me vete se sjellja e saj këtë mbrëmje ishte një lloj budallallëku. Ai në të vërtetë nuk i kishte thënë asgjë të përafërt me ndonjë prej propozimeve që djemtë e kësaj moshe ua kanë në majë të gjuhës vajzave. As aludimin më të vogël s'gjeje dot në fjalët e tij. Madje po t'i shqyrtoje me arsye të qetë, ato mund t'i merrje më shumë si prova se midis tyre ishte i vështirë çdo lloj intimiteti.

Kur po dilnin nga salla e mbrëmjes, ajo ishte në një gjendje të tillë, që në qoftë se ai, qysh atë natë, kur të ndaheshin, do të kërkonte ta puthte, ajo s'do të gjente dot forca ta kundërshantonte.

Ai e puthi pas shumë ditëve, pikërisht kur Flavia kishte bindur veten se ata s'do ta kapërcenin dot kurrë kufirin e miqësisë.

Met Dibra ishte kthyer për të në një pasqyrë shumëdimensionale, që shfaqte tërësinë e saj, jo të dukjes, por të shqetësimeve që reflektonte. Ajo shpesh e ndiente veten në pozitë të një fëmije para fjalëve të Metit. Në fillim kjo e trembte ose e bënte për të qeshur, por më

vonë ajo e kuptoi se përmes humorit të tij vinin të vërtetat, ca pjesë jete që ajo s'kishte pasur rastin t'i provonte. Për Flavian ai ishte një njeri që ajo e pati njohur dhe po e pranonte në shoqërim përmes kontradiktës. Ai s'e fshihte që midis jetëve të tyre të deritanishme ndryshonte diçka, të paktën për aq sa i kishin thënë njëri-tjetrit.

Ditë pas dite ajo u përpoq të imitonte diçka prej tij, në fillim kur rrinte me të, pastaj edhe në sjelljen me të tjerët, edhe në shtëpi.

Babai e nëna e saj, mësuese në lice, e pëlqenin Met Dibrën kur vinte në shtëpi; ai i befasonte me gjallërinë e fjalëve, me dëshirën për të skicuar punë për të ardhmen e vet. Po t'i shihje kur e linin vajzën e vet, në studio, me studentin, do të besoje se ata e donin më të vërtetë këtë djalë, të cilin vajza e tyre dukej që e admironte.

Një mbrëmje, kur ajo e përcolli gjer te porta e jashtme e oborrit, ai e tërhoqi lehtë dhe e puthi.

Ajo nuk e kundërshtoi, por atë çast u dëgjua një zhurmë në oborr e ajo sa nuk klithi «babai!»

Ishte rrëzuar kokrra e një gështenje të egër.

— Uh, mami, u bëmë me zemër! — tha Flavia duke mbështetur kokën në gjoksin e tij.

— E ke frikë babanë?! — e pyeti ai pastaj.

— Frikë Jo! — u përgjigj ajo pas një ngurimi, që në ato çaste ishte krejt e pavend.

Kur Meti kishte ikur, Flavia kishte thënë me vete se ndoshta asnjëherë ata s'do mund të ishin njëlloj e njëkohësisht të gëzuar a të lumtur. Sado të përpiqej ajo. «Po a jam në të vërtetë e dashuruar me të?» e pyeti veten atë natë.

*

*

*

— Flavia!

— Ç'ke Met?

— Po ç'bëjmë ne të dy? Ç'jemi ne për një-ri-tjetrin?!

— A s'jemi shumë mirë, Met?

Ajo skuqej e tëra dhe ai e kuptonte se kjo vinte prej dashurisë dhe pamundësisë për t'u shpjeguar me të. Met Dibra e largonte me dhunë ndonjë mendim jo të mirë.

Po të ishte ndryshe, ajo mund të dilte mbrëmjeve me të dhe askush s'do ta qortonte. Madje s'do ta pyesnin as ku kishte qenë. Në shtëpinë e tyre vinin plot njerëz, bëheshin shumë vizita dhe askush nuk shihte në to ndonjë të keqe. Motra e Flavias, Elsa, me njërin prej këtyre vizitorëve të dikurshëm ishte martuar e rronte për bukuri.

— Po të më pyesin mua... ose po të na pyesin të dyve përse e doni njëri-tjetrin si do të përgjigjeshim ne, Flavia?!

— E duam, do të thoshim! E duam... Ku ta dimë pse, por e duam! Dhe ata që do të na pyesin, përse do të na pyesin kështu?! E, me ç'të drejtë? Pse, ç'u dashka për t'u dashuruar me një djalë?!

— Dhe do të ulim kokat si fajtorë, si ata fëmijët që s'dinë të thonë përse i duan aq shumë përrallat! A nuk është kështu, Flavia?

— Nise prapë, ti, Met?

— Atëherë përse nuk shëtit me mua, ti, Flavia, e të na shohin të gjithë!

— A s'na kanë parë, Met?

— Si shokë, po! Por ti shëtit me babanë. Me atë që të ka dhënë mbiemrin.

— Met, mos e tepro.

— Unë vij prapa jush. Ti e di këtë, ndoshta të vjen edhe keq, por dashuria s'ka nevojë për keqardhje. Mua më do, por shëtit me babanë. Dashuri është kjo?

— Thuamë që bën shaka, Met,

— Do të qeshësh ti, Flavia?

Ka rënë dëborë, e drurët, si të ngarkuar, mezi i mbajnë ngritur krahët e degëve. Duken si ca deve të bardha mes një shkretëtire po aq të bardhë.

— Të ishe mbrëmë në Qytetin Studenti, Flavia! Gocat na goditnin nga ballkohet me topa bore. Apo s'mbroheshin. Municion, vajza, e nxitnin njëra-tjetrën. Të gJORËT djem, që ishin poshtë!

— Po ti, Met, ç'bëje ti?!

— Ika! Erdha gjer te vila jote!...

— Kujdes, Met, do zemërohem!...

— Gjer te vila e babait tënd, doja të thosha! Doja të të zgjoja, por se përse m'u imponua një frikë. Kushedi ç'mund të më merrnin. Ç'është ky që godet shtëpinë e shokut Holda, drejtor, me makinë pothuaj personale!

— Ule veshin, Met! Ule, edhe pak!

Ajo ia tërhoqi dhe e porositi të mos e ngacmonte më.

Ai pranoi t'ia tërhiqnin veshin.

— U ktheva te godinat e studentëve. Atje vazhdonte dërgimi i mesazheve me topa bore. Mbloktha edhe unë një toptth dhe shënova mirë: një ekonomiste me buzë të kuqe, të kuqe gjak. «Ej, pse më godite mua?!» më pyeti ajo. «Se-

pse je më e bukur se e dashura ime!» i thashë.
Dhe ajo më fali, Flavia, e beson?!

— Jo, nuk e besoj.

— Aq më mirë — tha ai. — Po iki tani.

— Tani s'dua unë të ikësh.

— Është e kotë fare!

— Çfarë është e kotë, Met?

— Që bie kaq shumë borë, Flavia. Se janë
ca gjëra që nuk i fsheh dot asgjë.

— Ç'të kam fshehur unë?

— Këtë duhet të ma thuash ti. Përse ja-
në kundër dashurisë sonë prindërit e tu, Fla-
via?

— Ata s'janë kundër, Met. Si të jenë, kur
nuk dinë asgjë?

Ai e pa me dy sy të qeshur, në dukje të
butë, por thellë tyre Flavia sikur pa ca re të
kaltra që, në mos furtunën, shiun do ta sill-
nin. Por nuk e trazoi atë qiell.

— Ditën e mirë... e dashura ime!

— Mirupafshim, Met! — foli ajo fort e gë-
zuar, edhe pse ai s'do ta besonte. Hapi portën e
oborrit dhe, kur e mbylli, sepse ndjeu një dë-
shirë për të thirrur me zë se këtë djalë e donte,
e donte shumë dhe tjetër s'do të donte, edhe po
t'i premtinin parajsën.

«Po ty askush nuk të ka ndaluar ta duash,
i tha vetes pas pak, pse të bërtasësh?!»

«Po si mund të shtiresh, si mund të shtiresh
edhe me veten?» tha pas një ore që ishte
shtrirë dhe gjumi s'po e zinte. Për një gjë ishte
fare e sigurt: Met Dibrën e dashuronte! Oh,
sa e dashuronte! Dhe ai s'dinte as gjysmën e
kësaj ndjenje,

*

* *

Të ftohtët vjen gjithnjë pas dëborës.

Studentët e disa degëve shkuan në Dajt. Në një kryqëzim të rrugës automobilistike me atë këmbësore, Meti pa makinën e babait të Flavias.

— Erdhi Holda jote! — i tha Agroni, një shok i grupit. Meti nuk i foli, por tjetri e kup-toi se ai nuk do t'ia merrte për keq. Siç ndodh në këto raste, shokët e tij mund të flisnin me njëri-tjetrin edhe për emërimin e mundshëm të tij.

— Erdhe, princeshëz?! — i tha Flavias kur u takuan. Ajo po e priste e vetme.

— Makina s'erdhi vetëm për mua!

— Pse, nuk vije dot me shoqet?

— Ti i dramatizon ca gjërat, Met...

— E di babai që makina...?

— Jo! Shoferi më tha se kishte një punë në Dajt, në minutën e fundit më tha...

— Pse, kishe ndër mend të më lajmëroje edhe mua? Të vinim kurorë këtu!

— Je mjeshtër për të torturuar, Met!

Ai e dëgjon, e vështron, por nuk i flet më. As ajo. Rrinë në një gjendje të tillë, ku secili e akuzon tjetrin për prishës të gëzimit të një dite të bukur. Të tjerët qeshin e luajnë. Ata s'kanë kohë të luajnë. Kanë dëshirë, por edhe kjo u venitët dalëngadalë, sa më shumë gëzohen e qeshin të tjerët.

— Ç'jam unë për ty, Flavia?

— Sa herë më ke pyetur, Met?

— Dhe ti asnjëherë s'më je përgjigjur. Ose s'do të përgjigjesh, ose s'mundesh. Në çdo rast më fsheh diçka.

Ajo e vështron siç vështrohet rënia e dëborës në lartësi. E përhumbur fare, e harruar në pllajën e pafundme të mendimeve të saj.

— Flavia, jam këtu! Më dëgjon?!

— Ç'do tjetër nga unë, Met? — thotë e pa fuqishme. Zëri i saj del i mekur, si zëri i një njeriu në agoni.

— E ke parë një të verbër, Flavia, në të djathtë të Bulevardit «Stalin», kur kalon «Pezën»? Ecën duke trokitur në tokë, përpara, me një bastun gjersa arrin te pallati tjetër. Prek murin aty e kthehet prapë, këtë udhë bën... E ke parë, Flavia?!

— Të dukem e verbër unë?

Ai qeshi padashur. Kohët e fundit Flavia po i ngjante në sjellje, në mënyrën e të thënit të të vërtetave, edhe kur nuk ishin të këndshme për të.

— Ti s'ke syze! Bile shikon edhe me sytë e babait!

Ai e kuptoi se po e tepronte, por nuk u përpoq të shfajësohej.

— Është e kotë! — tha ajo.

— Të shkoj të luaj pak me Agronin, po më pret.

Ajo nuk foli. «Bëj ç'të duash», thoshte qëndrimi i saj.

Sytë e skuqur nisën të përpëliteshin pak nga pak si të trembur e më në fund u njomën.

Meti po luante basketboll. Flavia ia ndiqte lëvizjet dhe ia dëgjonte zërin.

«Unë s'të kam fshehur asgjë, Met, asgjë! Çdo gëzim timin ta kam falur vetëm ty, sepse kam dashur vetë... Asgjë s'më ke rrëmbyer, veç zemrës, dhe mua më vjen mirë për këtë gjë. Ti kërkon tani t'i gëzohesh kësaj zemre... dhe ke të drejtë, por këtë unë s'mund ta bëj dot pa mbaruar ti dhe unë shkollën!»

Ajo po fliste me veten. Në vend të fjalëve rrëzonte lot.

«Ti, Met, më do. Më do aq, sa nuk mund të ndahesh nga unë. Më vjen hidhur që ke menduar për ndarjen, qoftë edhe si pamundësi. Kjo më trishton, më lodh ca, por edhe për këtë të fal, sepse e kam fajin vetë. Por ja që s't'i kam thënë dot të gjitha se këto nuk kanë të bëjnë vetëm me mua...»

— Flavia! Ç'ke Flavia? — Ishte një shoqe e saj që e pyeste.

— Asgjë asgjë. Të lutem, lajmëroje pak Metin. E njeh Met Dibrën?

— E njoh, si s'e njoh!

«Unë jam e dobët, Met, kështu më kanë bërë në shtëpi, në atë që ti e quan «vilë». Jam squllur prej përkëdheljeve, por jam edhe e lidhur prej përkujdesjeve të prindërve të mi. Te ti gjeta menjëherë atë që e turbulloi syprinën e qetë të ujërave të mia. Por, kur mendoj ndonjëherë që të dal prej këtij rrethi të ngrohtë dhe të hedh hapat e parë, ndiej zinxhirin e florinjte me të cilin më kanë lidhur pa u ndier, jo në një ditë, por në të gjitha ditët e mia.

Këtë e ndiej, por nuk dua të më ndodhë edhe mua, si Elsës, motrës sime. Ti nuk i di këto gjëra. Met, dhe unë s'mund të t'i tregoj. Por për të gënjyer, për të mashtruar, s'të kam mashtruar kurrë. Besoje këtë, Met. Besomë! Ti nuk e di, por, pasi të përcjell nga shtëpia, unë mbyllem në dhomë e qaj...»

Ai kishte ardhur. Po priste para saj.

— Ikim, po munde...

— Vërtet do të ndahemi? — foli ai ngadalë

— Kush tha që do të ndahemi, — nxitoi të përgjigjej e alarmuar ajo. Pastaj, duke dyshuar

se ai e pikasi gjendjen e saj, shtoi: — Nuk të kam detyruar për asgjë!

— Kurse unë të jam vardisur, kështu?!

— Kush e tha këtë, Met?

— Kur nuk thuhen gjërat, njerëzit shtiren.

— Me ty s'jam shtirur kurrë, — tha ajo, e tronditur se mos ai e pyeste: «Po me kë je shtirur, atëherë?» «Në shtëpi jam shtirur, po aty të gjithë shtiren, iu përgjigj ajo pyetjes që s'iu bë. Mamaja ka druajtje nga babai, motra u martua sipas shijes së babait. Babai nuk urdhëron që mamaja dhe ne të shtiremi, por ja që në shtëpi kështu bëhet. Babai duket i natyrshëm për të tjerët, por unë e di se ai shtiret edhe në punë. Ata atje sesi e shohin... Kjo më trondit, Met, sidomos pas njohjes me ty, sjellja e babait po më turbullon.»

Flavia Holda gjithnjë kishte besuar, me një ndjenjë gëzimi, se te Met Dibra ishin të dy: edhe burri edhe shoku i mirë. Dukej se ndonjëherë shoku e eklipsonte tjetrin, por gjithsesi s'i ndaje dot njërin nga tjetri.

Ajo e donte. dhe ai e donte. E megjithatë... Do ndaheshin?

S'donte të mendonte për babanë e saj, se ai në të vërtetë s'dinte asgjë, por Flavia ishte e sigurt se, po të dinte ai...! O, o, e dinte mirë ajo babanë e saj.

«Sa të jem unë, s'keni të keqe», kishte thënë ai pak ditë më parë, në prani të Flavias e mamasë. «Po jetës nuk i dihet... mund të vijë një tjetër në vendin tim, s'është gjë e çuditshme! Prandaj e kam zili Elsën e babit: «Po ra mbiemri im, që ajo e ka akoma, merr mbiemrin e burrit. Por kjo ka vlerë, kur ai ka vërtet «mbiemër», jo shaka!»

«Përse thoshte kështu babai? Ç'e ngacmonte,

ç'e detyronte të shkonte ndër mend rënien e mbiemrit të tij? Mos babai...?» Kjo e trembte Flavian, e trondiste.

Por atij s'guxonte t'i thoshte gjë. «Sa e do-bët jam!» i tha vetes.

— Ik, Met, ik! — i tha kur po hynin në Tiranë. — Unë nuk jam për ty.

Zhaurima e Lanës mezi vinte gjer atje.

— Qëndrojmë edhe pak, Flavia! Qëndro! — Ata ishin kthyer nga njëri-tjetri. Kishin lënë shokët dhe ishin larguar.

— Shkojmë në shtëpinë tënde bashkë?

— Po ata... Ti s'e njeh babanë, Met!

— Le të ndodhë ç'të dojë... E ç'do ndodhë, në fund të fundit? Eja e rri në konvikt, me shoqet e tjera, po qe se...

Ajo ishte gati të qante.

— Mos më bëj edhe mua sentimental, — e ngacmoi ai.

Po e shihnin njëri-tjetrin në sy. Po ç'do bënin më tej?

— Ose ikim në shtëpinë time, Flavia! Prindërit e mi ndoshta do të të duan më shumë se...

— Mos fol ashtu, Met! E kupton ç'thua?

— Të paktën motrat e mia do të dinë të të duan më shumë se motra jote!

Ai foli si nxituar, me vrull, rreptë, sikur s'donte ta kundërshtonin. Dhe ajo nuk bëri zë. Madje i erdhi mirë që ndjeu njëfarë frike prej tij.

Po ecnin të dy të heshtur, për nga shtëpia Holda. Ajo ishte në të djathtë.

— Po deshe, dil majtas! — i tha ai. Ajo s'foli, as ndërroi vend. S'foli më as ai.

E dinin mendimin e njëri-tjetrit për gjithçka dhe kjo sikur i ndalonte të flisnin.

Te porta ajo s'e ftoi të hynte brenda.

I afroi faqen dhe ai e puthi. E puthi dhe ajo fshikaz. E la portën hapur.

— Edhe po nuk erdha...

— Unë do të të pres, Flavia!

Ajo u kthye pas dy-tre hapave.

— Mos prit shumë, Met!

Dhe s'tha gjë tjetër! As priti t'i thoshte ai.

Nëse do të provonin të thoshin diçka, do të duhej që ajo të kishte të bënte vetëm me ata të dy, absolutisht vetëm me ata të dy; por një gjë të tillë, të paktën ato çaste, s'besonin se mund ta gjenin dot.

Met Dibra priti gjatë te porta, aq gjatë, sa nisi të kishte të ftohtë. Të ftohtët i nisi nga këmbët dhe iu ngjiti lart.

Te Holdët ishte ndezur vetëm një dritë, ajo e dhomës ku rrinin të gjithë.

Ai u largua më në fund duke kthyer disa herë kokën pas, se i bëhej sikur Flavia i thërriste.

Në të dyja anët e shëtitores së madhe po hiqnin nga rrugët e lulishtet drurët e thyer nga pesha e dëborës. Për një çast buzëqeshi kur mendoi se si mund të rrëzoheshin ato trungje, të larta e të forta në dukje, prej dëborës flokëlehtë. Një çast më vonë e largoi me të shpejtë, si me përdhunë këtë mendim që iu duk fare naiv.

«Sidoqoftë, dëborë dhe dashuria kanë diçka të përbashkët!» tha tek po linte shëtitoren.

DËSHPËRIMI I GUNAR NELËS

Armatori Gunar Nela e niste gjithmonë i pari punën. Përgatiste skelat që mund t'i duheshin dhe, pasi përgjegjësi i ndërresës caktonte vendin e punës, bashkë me ndihmësarmatorin nisej për atje.

Veglat e punës të Gunarit ishin përherë të gatshme për punë. Sharra dhe sqepari të mprehura, qysqia e kalitur, lopata e armatorit e pastër, të gjitha si njëra tjetra.

«Vegla e bën punën, jo fuqia», thoshte Gunar Nela kur dëgjonte të lëvdonin veglat e tij. «Por veglën e mirëmban njeriu», shtonte pastaj, duke ulur kokën, sikur të priste ashtu të dëgjonte ç'do të thoshin më tej të tjerët.

Të gjithë e dinin që Gunar Nela nuk e lëshonte veglën nga dora.

«Secili ka veglat e tij dhe nuk ka pse t'i bjerë më qafë tjetrit», përgjigjej kur dikush i kërkonte për disa minuta sharrën apo sqeparin. Dhe

nuk e jepte. Ishte e kotë të zgjateshe me të. Nuk të dëgjonte më!

Ishte një shtyllë ndriçimi te gryka e galerisë. Atje, sa vinte nga shtëpia, ngulte me forcë sqeparin. Dhe shtyllës i thoshin: Shtylla e Gunarit!

Në sqeparin e ngulur varte çantën e bukës, çantën e llambës, kapelen e nëntokës dhe sharrën. Qysqinë e mbështeste pas shtyllës, bashkë me lopatën e armatorit.

Gunari mund të mos ishte aty, por askush nuk i prekte veglat e tij të punës..

Ja, kështu ishte Gunar Nela. Dhe nuk donte ta njihnin për tjetër. Sa për punën, ai dhe Gunari ishin.

Drutë për skelat e tij ai i zgjidhte më të trashat, sa mezi i ngrinte bashkë me ndihmësin. U bënte gropa të thella këmbëve dhe qemerin e puthiste për bukuri me to.

Skelat që zinte dora e Gunar Nelës nuk thyeshin më. Ku punonte ai, nuk bëhej më meremetim. Ndodhte që skelat e armatorëve të tjerë të ndërroheshin për të tretën herë, ato të Gunari jo!

Gunarit i qeshte fytyra kur dëgjonte të fli-tej për të, për punën e tij. Vetë ai nuk fliste dhe punën e të jerëve nuk e shante. Mirë shkon-te me të gjithë. Veglat po... ato nuk ia jepte askujt. Edhe përgjegjësi ishte grindur për ato. Por Gunari ulte kokën si mushkë. Dhe nuk epej, si ato skelat që ngulte vetë.

Përgjegjësit i vinte të kërlashej me Gunarin, t'ia merrte veglat e t'ia flakte nga fusha e shkar-kimit! Por, ç't'u bënte duarve të Gunarit! Atyre po, atyre u ulte kokën gjithkush.

Përgjegjësi vlonte, por edhe çuditej. Të tje-rët qeshnin. Qeshte edhe vetë Gunari. Nuk di-nin ç'të thoshin! Pastaj puna vazhdonte si më

parë. Asnjë përgjegjës ndërrese nuk e kontrollonte punën e Gunar Nelës. Asnjëri nuk dyshonte se ajo ishte bërë si s'ka më mirë. Skelat që vinte ai, dukeshin midis të tjerave si delja midis dhive. Armatorët e tjerë e shihnin Gunarin me një buzëqeshje fëmije. Askush nuk e kuresente respektin për punën e tij.

Veç ai djali i Nuri Bekës po e turbullonte nga pak këto kohët e fundit. Ndihmësi i Gunarit e kishte parë disa herë Vasil Bekën te skelat e tyre. Po nuk e kishin marrë vesh se ç'kërkonte ai atje. I tha edhe Gunarit. Ai e kishte pasur ndihmës Vasilin dikur, para gjashtë a shtatë vjetësh. Atëherë Vasili sapo kishte mbaruar gjimnazin. Nuk dinte si tërhiqej sharra!

«Të bukur shkollë ke bërë», i thoshte Gunari me të qeshur. Qeshte edhe Vasili dhe nuk i vinte rëndë për ato që i thoshte Gunari.

Edhe tani, pas gjashtë-shtatë vjetësh, kështu qesh Vasili. Nuk është më ndihmës i Gunar Nelës por armator më vete! Ka ndihmësin e tij Vasili tani dhe thonë se po e rregullon dorën me orë. Emri i Vasilit po përmendet gjithnjë e më shumë në bisedat e punëtorëve, kur bëhet analiza e ndërresës te baraka. Mburin punën e tij.

Kjo e turbullon Gunar Nelën. Sigurisht që të parin ata përmendin Gunarin, por çdo herë pas tij... Vasili!

Me vite të tëra Gunari i kishte merituar i vetëm thujt të gjitha fjalët e mira, lavdërimet. «Gunari»... Ku punon Gunari»... «Dora e tij,...»

Kurse tani, pasi thoshin Gunar Nela, shtonin Vasil Bekën!

— Hajde more, se ndihmësi im ka qenë! — tha një ditë Gunari me zë të ulët. Dhe i erdhi mirë që të tjerët në barakë qeshën me fjalët e tij. Ashtu si qeshnin kur Gunari ngulte këmbë

se nuk do t'i jepte veglat sikur toka të rrinte lart e qielli poshtë!

Ai rrinte menduar në barakë. Sikur nuk dëgjonte ç'thuhej nga minatorët dhe armatorët. Po fjalët ia dëgjonte shpirti. Gjer atje i arrinte dhimbja.

«Po ç'ka me mua që vete dhe se ç'bën me skelat e mia? Mos i shkon mendja se do të gjejë ndonjë skelë të vënë keq dhe të lajmërojë të tjerët?! Kot e ke, o Vasil...»

Gunar Nela, pas kësaj, mendohej të punonte edhe më shumë, dhe më mirë. Përpiqej që t'i kishte frontet e punës pranë me Vasilin. Atëherë le të shihnin kush ishte armator më i mirë. Po përgjegjësi i caktonte larg njëri-tjetrit, në galeri të ndryshme.

Një ditë në skelat e Gunar Nelës, në qemer, u pa shkruar me shkumës shkronja G.

Gunar Nela nisi të vinte shenjën e tij në skelat që përgatiste: Atje ku kishte G, të dihej se kishte punuar ai, dora e tij! Dora ime, dëgjoni?! Dora ime! — sikur donte të thoshte ai.

Punëtorët qeshnin kur Gunari hynte në barakë.

— Gunar! Hajde e na thuaj, përse i bën me shenjë skelat? — e ngacmoi përgjegjësi.

— Më mirë kështu... Unë u plaka, fuqi nuk kam... të duket ku punoj unë... mos turpëroj të tjerët!

— Ah, ti... Pse s'na thua të vërtetën?

— E po unë... këtë di, këtë them! — përfundoi Gunar duke e ndier se ata nuk e besuan.

«Ju mendoni ç'të doni, thoshte fytyra e tij, edhe unë do them ç'të dua!»

— Ta them unë përse? — tha njëri prej armatorëve të rinj. Gunari e pa i mërzhitur.

— Jo, të mos e thuash! — ndërhyri përgjegjësi.

Ajo e shtunë nisi si gjithë ditët e tjera. Gunari i kishte përgatitur skelat dhe i kishte hedhur në pjatinë. «Hajde shpejt, shpejt!» e nxiste ndihmësin e tij. Të dy ishin tërë djerse. Gunari ishte gjithnjë me ballin e mbushur plot me sumbulla djerse, që i rrokulliseshin poshtë faqeve e gushës. Dimër e verë trupi i shëndetshëm djersinte.

— Hajde shtyje pjatinën, shpejt, jemi vonë! — i foli përsëri ndihmësit. Pak më parë i kishte kërkuar leje përgjegësit se do të shkonte në një dasmë. Po të mungonte një ditë nga puna... Vasili do të ishte i vetëm, dhe Gunarit i dukej se brenda një dite atë do ta harronin.

— Kur të mbarosh, ik! — i kishte thënë përgjegjësi, pastaj kishte vënë buzën në gaz dhe kishte shtuar: — Me një kusht, të na i lësh veglat e punës se na duhen këtu!

— Aha, veglat jo, vetëm ato jo!

— Ik, more drej, ik! — kishte qeshur ai.

Pas një ore e gjysmë kishte vënë katër skela. Siç i vinte ai! Mbi qemerin e secilës kishte shkruar shkronjën G. Le të qeshin të tjerët, skelat e tij le të duken.

Shkronja G u rrinte skelave të tij si mburojë e fortë, e papërkulshme. Dhë skelat e Gunarit nuk i kontrollonte askush.

— Hajde, mjaft e thellove gropën, — i foli ndihmësit duke e mënjanuar lehtë, — kape shtyllën në anën tjetër e ngrije t'ia vëmë kokën në gropë!

— Kaq cekët? — pyeti ndihmësi, i çuditur. Nuk i kishte ndodhur kurrë kështu.

— Hajde, hajde! Jam për udhë unë, dëgjove? Ngrije, të thashë!

— Më mirë vëmë më pak skela, — tha ndihmësi duke e parë në sy Gunarin.

— Hajt, more, do më mësosh mua ti. Të tjerët kështu e bëjnë gjithnjë dhe!...

— Vasili nuk e bën asnjëherë kështu!

— Ik, se do ta bëj vetë! — bërtiti nervoz Gunar Nela. E ngriti vetë këmbën e skelës. E ngjeshi pas faqes së galerisë. Pastaj i vetëm ngriti dhe këmbën tjetër. Ndhmësi rrinte më tej, duke qeshur me vete. «Nuk bëra mirë që i zura me gojë emrin e Vasil Bekës», mendonte. Gunari ngriti qemerin. E hodhi mbi kokën e këmbës së djathtë. Pastaj mbi këmbën tjetër, por nga lëvizja qemeri shkau edhe nga këmba e djathtë. Duheshin dy veta, Gunari e provoi edhe një herë, por qemeri ra përsëri.

— Ç'më rri aty si hu, — i bërtiti ndihmësit, — nuk e sheh që s'po e hedh dot?!

Ndhmësi po qeshte me zë. U afrua dhe e ngriti qemerin. «Ashtu de! Vijnë të hënën dhe i thellojmë këmbët e skelave.» Gunari nxori shkumësin nga xhepi. Dora iu drodh. «Ç'bën, Gunar?! Ti kështu?! S'është puna jote ajo! Ej, Gunar!»

Megjithatë e shkroi inicialin G te qemeri. Ajo G dukej tani vërtet si mburojë. «Gjer të hënën, — foli ai me vete. — Askush nuk do ta kontrollojë skelën gjer atëherë. Të hënën e rregulloj!» Kishin vënë skelën e pestë. Vunë edhe të gjashtë. Edhe atë jo të rregullt. Ndhmësi nuk foli më. Vetëm buzëqeshte. Ai e dinte ç'do të ndodhte. Ishte moshatar me Vasil Bekën ai!...

Skelën e shtatë e vunë disi më ndryshe, por jo si duhej. Të tetën të fortë, si i vinte

Gunar Nela. Mbi të teta G-ja qetësonte Gunar Nelën. Në pesë prej tyre ishte vetë ai. Në tri të tjerat vetëm hija e Gunar Nelës.

«Gjer të hënën!» — e fali përsëri veten e tij. Vunë dhe dy skela të tjera. Në qemeret e tyre Gunari e shkroi i qetë inicialin G. Ishin skela të trasha, të forta.

Ora e gjashtë e punës po arrinte mesin e saj, kur po dilnin te hyrja e galerisë. Në pesë orë e gjysmë kishin vënë vetëm tri skela mbi normë! Jo, mor, jo, nuk plaket Gunar Nela! E shihni. Ju, që pas emrit tim vini emrin e atij djalit të Nuri Bekës...

— Mbaruat, Gunar? — po pyeste përgjegjësi i ndërresës. Gunarit iu duk se kishte diçka të veçantë në zërin e përgjegjësit këtë ditë. Sikur ai dinte diçka... se si ishin vënë skelat 5,6, 7! «E nga ta dijë», shtoi pastaj me vete.

— Mbaruam, por u lodhëm, siç na sheh! — iu përgjigj pyetjes ai duke u lehtësuar nga mendimi që i kujtoi se në skela kishte lënë shkronjën e parë të emrit të tij. Përgjegjësi nuk do t'i kontrollonte ato.

— Po Vasili? Sikur ai...? — e pyeti ngadalë ndihmësi Gunar Nelën. «Po ky ç'qesh kështu, sikur po bën shaka!» foli me vete Gunari duke e parë me inat.

Pas disa hapash Gunar Nela u kthye. Në fytyrë i kishte rënë një hije e zezë dimri.

— Kam harruar limën e sharrës! — tha.

— Limën e ke në xhepin e djathtë! — iu përgjigj ndihmësi sikur ta kishte ditur që më parë. Gunari futi dorën në xhep. Dukej i hutuar si një bishë që ka rënë në kurth.

— Jo, jo, s'e kam! — bërtiti sikur ta urdhëronte ndihmësin të heshte. Ndhmësi nuk foli, por buzëqeshja nuk iu nda fytyrës së tij të ëm-

bël. Gunari zbriti galerinë. Në rast tjetër ai do të dërgonte ndihmësin. Hapat i nxittoi deri në rendje. Donte të kishte krahë. Arriti te skela e parë që kishte vënë G-në. Ajo rrinte mbi qemer. Gunari e fshiu si me dhimbje, me mund. Sikur po zhdukte diçka prej trupit të tij. Nxittoi më tej. Prishi tri të tjera. Arriti te skela e pestë. Provoi ta lëvizte nga vendi, por nuk mundi. Me thellësinë që i kishte vënë, ajo duhej të epej! «Po kështu? pyeti veten. Mos e kam vënë vërtet mirë? Ja, qemeri i puthitur me këmbën sikur t'i ketë vënë dora ime! Po kjo bela?» Bëri më tutje. Për te skela e gjashtë Ajo ndodhej pas një bërryli. Dëgjoji zëra andej nga ishte skela e gjashtë. Zërin e Vasil Bekës! «Ç'do këtu ky? Paskam ardhur vonë...! Po ai dreq ndihmësi ku e dinte që më kujtoi Vasilin?»

Gunari kishte zbritur në galeri për të fshirë inicialet prej skelave të tij. Kështu askush s'do ta kuptonte se ai kishte vënë skela të dobëta. Dhe Vasilin, sikur t'i gjente, nuk do ta besonte njeri po ta bënte fjalë në barakë.

Por ja, Vasili i dilte vetë përpara. Gunari e kishte marrë vesh prej ndihmësit që Vasil Beka rrinte për minuta të tëra te skelat e tij. Sikur kërkonte diçka atje. «Një herë të vetme gabova dhe... mirë më gjeti», mendoi Gunar Nela.

Vasil Beka do t'ua tregonte të gjithëve nëse e kuptonte dobësinë e tri skelave të Gunarit.

Nuk bëri dot më tej. U kthye përsëri te skela e pestë. Shkronja G rrinte ende atje, në faqen e poshtme të qemerit.

«Po unë nuk i vura këmbët e skelës kaq thellë, — tha me vete i çuditur, i hutuar. — Atëherë ç'është kjo dorë që i ka rregulluar po aq mirë, si ta bëja unë vetë?»

E fshiu pa mëdyshje shkronjën në qemer.

Ndihmësin e kishte pasur me vete, atëherë kush tjetër? Kush?... U ul pak të qetësohej. «Sa të largohet ai e të shkoj te skela e gjash-të», mendoi. Kur kujtoi Vasilin, ndjeu se djer-sët iu shtuan edhe më. Dhe mendimi nuk i shqi-tej më prej tij. «Vetëm ai... e ka rregulluar skelën!»

E vërteta erdhi e u shfaq e tëra. Por ai se-pse nuk donte ta pranonte aq lehtë. Donte të besonte se Vasil Beka rrinte te skelat e tij për të parë si e puthiste Gunari qemerin me këmbën, por, ndonëse i vinte mirë, nuk ngutej ta quante të vërtetë këtë. Donte, por nuk mundte! Se çfarë e ndalte të pranonte që ish-ndihmësi i tij ia kishte marrë dorën ustait!

— Në rregull, apo jo? — dëgjoi zërin e Vasilit që pyeste ndihmësin e vet. Thoshte për skelën! «Për skelën time! Dil, more Gunar, pse rri fshehur, pse e shuan llambën? Ti nuk e fsheh dot punën tënde!» i fliste vetes.

Vasil Beka me ndihmësin po largoheshin.

— Kemi edhe pak punë te skela e shtatë,
— i tha ndihmësi Vasilit.

Gunar Nelës i vetëtiu para fytyrës nënqeshja e ndihmësit të tij. Ai i kishte thënë Vasilit. Dhe qeshte. Pse të mos qeshte? Dhe kur ta merrnin vesh të gjithë, ndihmësi prapë do të qeshte. Aq i bën atij! Po mua!... Më dhemb mua! U afrua te skela që sapo kishte rregulluar Vasil Beka. Iniciali G ishte atje! Vasili nuk e kishte prishur! Pra nuk do ta bënte fjalë me njeri. Gunari donte të dilte t'i kërkonte të falur që kishte menduar keq për të, por këto mendime e lënduan edhe më plagën e tij të re. E prishi G-në në qemer.

Ç'të bënte më tutje?

U ul. Do të priste sa të mbaronte Vasili në skelën e shtatë. «Pse t'u mbaruan fuqitë, o Gunar Nela? Kaq je bërë, sa pret prej të tjerëve të bëjnë punën tënde?...»

I erdhi keq për veten që kishte menduar aq lehtë pak më parë. Ai, Gunar Nela, t'i kërkonte të falur një ish-ndihmësi?! Ngriti sqeparin dhe me një të goditur të presës e hodhi përtokë, ashkël, vendin ku pak më parë kishte fshirë shkronjën e emrit të tij!

Skela tani rrinte pa gojë. Dhe pa emër. Gunari e goditi tri-katër herë qemerin dhe e rrëzoi përtokë. Pastaj me shumë mund e shkuli dhe këmbën e skelës. Gulçonte si bualli kur përpigën ta therin.

U kthye te skela e pestë. E hodhi përtokë edhe atë. Hungëronte tërë inat. Shante veten. Vetëm veten. Për Vasil Bekën nuk vuri në gojë fjalë të keqe.

Po të falur nuk do t'i kërkonte. Nuk e bënte dot këtë. E kishte më lehtë të prishte tri skelat e veta, të shante e të mallkonte punën e vet.

«Ç'bën, more kopaçe, — i thoshte vetes, duke u përpjekur të shkulte këmbën e skelës. — Pse e bën si lopa? Njëzet vjet i nderuar me djersën tënde, një ditë do të ta ulte kokën ty, po të mos arrije normën? Ta ka fajin koka, koka, ajo ta ka fajin! Ke hall mos ta kalon Vasil Beka! Po ai të ka kapërcyer me kohë ty, mor kopan, se ti as sqeparin nuk jep nga veglat e tua, kurse ai të rregullon tri skela e njeri nuk do ta marrë vesh që Gunar Nela e kishte prishur dorën në punë! Ç'bën, more, vrafsh derrat, vrafsh!...»

U kthye përsëri. Erdhi te skela e shtatë. Vasili me ndihmësin sapo e kishin mbaruar. Gunari

e rrëzoi si ari skelën. Ata nuk i folën, as ai atyre. Pastaj Gunari nxitoi e prishi G-në në tri skelat, gjer tek e fundit, tek e dhjeta. Doli ja-shtë i vonuar.

— Shtatë skela arritëm të vinim! — i tha përgjegjësit. Dhe iku i dëshpëruar.

UDHËTARËT E VJESHTËS SË FUNDIT

Kapobanda ngriti kokën. Flokët i kërcyen mbi ballë dhe, në dritëzën që u ndez për një çast, tufa e flokut u shfaq si një dallgë që ndoshta kishte mbetur tek ai prej detit të pafund.

Pasi dritëza e ndezur u fik, njerëzve që ishin në varkë u mbeti para syve balli, fytyra tërë valëzime dhe hunda si kish e kapobandës.

Ai kishte ndezur dritëzën për të parë orën. Pastaj errësira e vjeshtës së tretë të vitit 1944 u njësua me hijet e zeza e të mistershme të kontrabandistëve. Udhëtarët i ngulën sytë tërrit, që me kohë zotëronte brigjet atje tej. Prej atyre brigjeve, prej asaj toke ikin.

Kishin disa orë që prisnin në varkë. Varka binte erë të rëndë dërrasash të kalbura dhe ushqimesh të hedhura. Por askujt nuk i kishte shkuar në mend të ankohej për këtë. As gratë nuk u kujtuan të qaheshin. Jo më kapobandës, por as burrave nuk u thanë një fjalë.

Rrobat e tyre të zeza, si terri i kësaj nate që

po i përcillte, valixhet, edhe këto të zeza e të rënda, provonin se era e mykut të barkës s'duhej t'u kishte qenë e zakonshme para se të hipnin aty.

S'kishte më shumë se pesëdhjetë metra deri te brigjet. Sikur të mos vinte gjer atje jehona e përplasjes së dallgëve, udhëtarët, të çliruar nga ankthi, do të besonin se ishin mjaft larg, aq larg, sa ishte e kotë të shqetësoheshin më.

Por ja, ndihej frymëmarrja e dallgës që vinte, dhe ata ngadalësonin frymëmarrjen e tyre. Dallga i ngrinte lart sikur do t'i përplaste tej te brigjet, te shkëmbinjtë, por pikërisht në pikën më të lartë sikur ndërronte mendje dhe i lëshonte befaz poshtë honit të saj si thikë. Po honi mbushej po aq shpejt dhe atyre u dukej e çuditshme që kishin shpëtuar edhe këtë herë.

Ndonjë prej burrave vinte valixhen midis këmbëve, sikur druhej mos ia merrte njeri, nxirrte nga xhepi i jelekut sahatin e florinjte dhe nën një dritë të mekur si të xixëllonjave thoshte me zë të ulët, fare të ulët, sikur të mos donte ta dëgjonte edhe vetë atë që pëshpëriste:

— Edhe njëzet e tetë minuta, zoti Beqo!

— Jo... edhe njëzet e shtatë, zoti Ekrem!

— E po mirë... ç'bëri një minutë!...

Orët bënin tëk-tëk, tëk-tëk. Atyre u dukej se ndoshta kështu po trokitnin tani, pikërisht në këtë orë, këtë çast, te dyert e shtëpive të tyre. Tak-tuk, tëk-tëk! Hapni dyert, hapni qypat e florinjve! Ku i keni. Instinktivisht i shtrëngonin më fort valixhet, sikur të siguroheshin ashtu se ata ishin aty, në barkë, larg atyre brigjeve që i trembnin me rrapëllimën e dallgëve.

— Uuu...u! — bënin gratë kur barka arrinte çatinë, majën e dallgës, dhe poshtë, te këmbëf e tyre, hapej si gojë, si nofull e çapëlyer,

honi i zi. Dukej sikur deti do t'i kapërdinte këta udhëtarë të vjeshtës së fundit me të gjitha ç'kishin, me palltot e zeza të gjata gjer në fund të këmbëve, me valixhet e zeza, me të gjitha ç'kishin mundur të merrnin para ikjes, para kësaj ikjeje!...

Por asgjë nuk ndodhte. Në çastin e fundit deti, i pështirosur prej psherëtimave dhe pëshpërimeve të tyre, pasi i tolloviste mbi kreshtat e dallgëve, i harronte.

Varka ngjante si një lëvozhgë e kalbur dru-ri dhe ata vetë si ca krimba, si ca unazorë që veç prisnin në të.

Zhurma e përplasjes së dallgëve te brigjet i drithëronte. Sikur u vinte toka pranë, sikur u fliste, u bërtiste se më kot përpiqeshin të iknin. Më kot! Dhe zhurma e lopatave, që valët i përplasnin pas barkës, ishte një përsëritje e atij zëri.

Heshtnin. Kishin orë që rrinin kështu, në këtë qetësi torturuese. Qetësia i ka orët të gjata. U shtonte pasigurinë e ikjes, frikën se kjo botë që i kishte përmbysur me të tëra tani, edhe pse i kishte mohuar, nuk po i linte të iknin.

Prisnin dikë. Do të vinte andej nga thëllësia e territ. Në orën 12 të natës një fener do të ndizej tri herë e po aq herë do të shuhej, për t'u ndezur pastaj për të katërtën herë. Varka do të afrohej deri te brigjet, gjer te rripi i tokës që nuk është as tokë as det.

Do të ishte mirë që të vinin vetëm dy të tjerë. Edhe dy të tjerë i merrte varka. Pastaj... asnjë më tepër! kishte lënë të kuptohej kapobanda dhe kishte ulur kokën si për të fshehur sytë e tij të vegjël, të kuq si sy peshqish. Gjithçka tek ai sikur ishte gdhendur prej detit ose ishte marrë prej tij.

Ai që pritej të vinte në mesnatë, i kishte parapaguar kapobandës. Sa kishte paguar, askush nuk e dinte, por mjaft që kishin paguar. Dhe, përderisa kishin disa orë që prisnin, kjo do të thoshte se ai që do të ndizte katër herë fenerin në mesnatë, kishte paguar mirë.

— Edhe dhjetë minuta!...

— Jo, edhe nëntë, zoti Beqo!

— E po mirë, de, mirë...!

Dritëzat mbi varkë shuheshin përsëri, befasisht sikur mbyteshin prej frymëmarrjes së dallgëve.

Mbi dërrasat u dëgjua përplasja e një tufe çelësash. Dikush u ul t'i merrte. Ngadalë, me përtaci, si të kryente një formalitet të kotë kishitar.

— Çelësat e shtëpive! — foli ai, ndonëse askush nuk e kishte pyetur. E përse t'u gëzohej çelësave, kur vetë shtëpitë ishin atje tej, thellë tokës që kishin lënë. Në dyert e tyre tani duhej të kishin nisur rrahjet me grushte, me kërkesën këmbëngulëse për t'i hapur...

— U-u-u...! — bëri kori i grave përsëri. Pas pak dallga u kthye në breg. Në varkë u ndie përsëri lëvizje. Një lloj i veçantë hapi i qetë nishte te udhëtarët e vazhdonte për te kapobanda.

Askush nuk e shihte këtë lëvizje. Vetëm ndiente si lëvizte hija, si lëviznin hijet.

Ëi që pritej të vinte, ishte me gruan. Por mund të vinte edhe me një të tretë! Në varkë kishte vetëm dy vende! Atëherë dikush do të zbriste, varka nuk merrte dot asnjë më tepër, kishte sqaruar kapobanda duke fshehur të qeshurën nën sytë e kuq!

Por ata donin të iknin patjetër këtë natë prej këtyre brigjeve. Prandaj nxitonin për te kapobanda, për te kapobanda dhe... paguanin. Se ai që pritej, kishte paguar. Kishte paguar i pari.

Cili prej tyre nuk do të paguante, për të ikur prej këtyre brigjeve?

Kush do të zbriste, sikur të vinin tre njerëz pas ndezjes së fenerëve, në mesnatë? Kush? Po sikur të vinin katër, pesë... tetë? Ah! Të vinin! Të vinin sa të donin. Veç të vinin njëherë. Le të ndodhte ç'të donte pastaj...

Burrat nxirrnin edhe një herë sahatet e florinjta, kurse gratë, përmes dritës së vagullt, si të qullëzuar, vështronin si korba se cila prej hijeve që rrinin mbi varkë do të zbriste e para, cila e dyta, cila e pesta... se ndoshta ai që kish-te paguar i pari, do të sillte gjithë familjen, të afërmit... Dhe të gjithë ata që prisnin në varkë, ndoshta do të zbritnin. Përpiqeshin të paguanin të fundit, në pamundësi të paguanin të parët. I pari dhe i fundit! Vetëm ata kujtohen, ata nuk zbresin!

— Edhe dy minuta, zoti Beqo!

— ...

— A mbeten akoma edhe dy minuta?

Heshtja u përgjigjej përsëri. Ai që u thirr me emrin «zoti Beqo», nuk u ndie, sikur të mos ishte fare. Por u ndez përsëri një dritë dhe të gjithë panë në duart e kapobandës orën e florinjte të zotit Beqo. Duhma e një dallge gufoi dritëzën, si perden e një skene që sapo ishte mbyllur.

Zoti Beqo kishte paguar me monedhë tjetër. Me orën e florinjte. Me këtë monedhë ai mbetej paguesi i fundit. Përderisa nuk kishin paguar edhe të tjerët. Buzët e kapobandës, të plasura prej erërave të detit, nënqeshnin të qeta. Kontrabandistët shihnin tërë admirim zgjuarsinë e kryetarit të tyre. Nuk vonoi shumë dhe të gjitha orët e florinjta kishin ardhur te kapobanda.

«Tani duhet të vijnë!» — donin të thoshin vështrimi dhe lëvizjet e tij.

«Po sa do të vijnë?» — pyesnin sytë e udhëtarëve.

«Aq sa do të zbresin!» — përgjigjej dallga nëpërmjet syve të kapobandës. Kontrabandistët dukeshin të qetë. Ata prisnin pa shumë kokëçarje. U dallua ndezja e fenerit. Pas pak edhe sinjali i katërt.

Kapobanda urdhëroi ta afronin varkën te brigjet. Ndjeu se dikush tjetër iu afrua. Nga erërat dhe ngrohtësia e trupit kuptoi se ishte njëra nga zonjat. Kishte zbërthyer pallton e madhe për të çliruar pak gjinjte e saj të bëshëm dhe si pada-shur, si e shtyrë prej dallgës, u mbështet pas kraharorit të tij.

Por ai ishte kaçak. Kaçak deti. E shtyu mënjane duke parë tërë sy e veshë drejt brigjeve që afroheshin.

Ai që pritej, kishte ardhur. Hapat që afroheshin, ishin më shumë se të dy njerëzve. Po sa ishin? Po kush ishte?

Ndoshta atë që pritej, e kishin zënë duke mbushur valixhet me floringtë e fshehur në kanalët e ujërave të zeza, dhe ata hapa që ndiheshin, ishin të atyre që sollën këtë vjeshtë të ikjes, të atyre që do të kthenin në fjalë akuzën e brigjeve. Do të urdhëronin të zbritnin... Dhe kot që kishin paguar me aq zell kapobandën... dhe orët kot që ia kishin dhënë. Fare kot! Dhe zërat e brigjeve, dhe lopatat që përplaseshin te varka, kështu kuaknin. Kot-kot! Kot-kot!

U ndez feneri përsëri. Kësaj radhe fare afër dhe u pa se për te varka afroheshin tri hije! Tre njerëz kishin ardhur. Kështu që do të zbriste vetëm një njeri! Po kush?

Kapobanda do të zgjaste gishtin drejt dikujt...

U hodhën përpjetë nga një «Oooo!» e zgjatur, e përvajshme. Një «plluf» në ujë, ça pllaquritje duarsh dhe asgjë më. Një dallgë mbuloi nxi-tuar varrin e atij që nuk ishte më.

Varka nuk ndali. S'kishte përse të ndalte. Askush nuk mendoi të pyeste si, e përse, e çfarë kishte ndodhur. Mjaft që dikush nuk ishte më. Askush nuk do të zbriste! Askush! Varka mund t'i merrte të tre ata që rrinin te bregu.

Udhëtarët ngjanin fare të qetë, të urtë e të pafajshëm, siç kishin qenë gjithnjë. Zhdukja e të tepërtit nuk kishte të bënte aspak me ata. Asnjëri prej tyre nuk e meritonte dyshimin e tjetrit. Aq më shumë që ai që nuk ishte më, valixhen e kishte lënë aty. Njeri prej udhëtarëve e mori dhe ia çoi kapobandës. Si shërbim dhe si shpërblim të fundit. Kapobanda e pranoi pa fjalë, siç pranojnë njerëzit kur u jep diçka të tyren. Ajo tufa e flokëve që i hovi mbi ballë, iu duk udhëtarëve si dallga që pak më parë iu bë kapak arkivoli të mbyturit.

Në varkë kishin hipur një burrë e një grua, të dy të gjatë, me pallto të zeza si valixhet që mbanin në dorë. I treti ishte një plak. Tepër plak. I kërrusur. Kurrizi i tij u përvijua në dritën e fenerit si një mal i ashpër i tokës që po linin.

— Është shërbëtori ynë i bindur, — tha zonja. — Do ta lëmë këtu të kujdeset për shtëpinë. Më solli valixhen deri këtu, se ishte e rëndë. Gjer tani nuk dinte asgjë për ikjen tonë.

Të gjithë udhëtarët, ata që kishin pritur, kthyen njëherazi kokën andej nga duhej të ishte varri i posahapur i të mbyturit. Sikur ta dinin se i treti nuk do të hipte!

Një çast më vonë ata shihnin në anën tjetër, andej nga largohej plaku.

Ai ecte me të katër gjymtyrët dhe sikur kërkonte një rrugë që s'dinte pse e kishte humbur.

Ata që po iknin, u luteshin kontrabandistëve të nxitonin edhe më. Hija e plakut dukej e shprishur, e rebeluar. «Po sikur të lajmërojë di-ku, ndonjë nga patrullat që lëvizin gjatë bregut? Oh, sa ngadalë që po ikim!»... Gati sa nuk flisnin me zë. Por nuk flisnin. Edhe zëri i tyre do t'i trembte...

NËN SUNDIMIN E NJË NJERIU ISHA

Mëngjeseve dhe mbrëmjeve pushuesit dalin për ajrin e ngopur me jod. Në këto orë është freskët. Fryn era e diellit dhe njerëzit veshin nga një rrobë.

Unë shëtit me Rushanin.

Ditët e para këtë e bëja se isha i porositur, ashtu si gjithë pushuesit e kësaj qendre çlodhjeje. Mundohuni të mos e lini vetëm, mos e lini të bjerë në mendime, sa më shumë humor, kështu na thanë për të.

Mjekët ende e kishin merakun e një depressioni nervor pas asaj kohe që pati kaluar i bllokuar nga shembja në minierë.

Rushani s'çan kokë për ajrin e ftohtë të mëngjesit, e lë jashtë gjoksin leshtor dhe krahët e fortë i njom që herët. Nga ora shtatë, me më të rinjtë, ai lahet i tëri, kurse unë tridhjetvjeçari ngjethem për të!

Ai qesh, del nga uji tërë zhurmë, me trupin që i shkëlqen nga thyerja e rrezeve mëngjesore, merr ca gurë të sheshtë, pllaka, dhe i rrëshqet vërtik mbi dallgët, si i zemëruar me detin e hapësirën e tij. Sikur ha inat që miniera s'e ka këtë hapësirë, as këtë diell...

Më fton edhe mua në këtë lojë, e ashtu bëj gjersa e thërresin nga lart. Pesëdhjetë metra më sipër, atje ku deti mund të përplasë vetëm jehonën e dallgëve, ngrihet shtëpia e pushimit.

Aty ka edhe një dhomë mjeku. Për këdo kjo është fare e kotë. Dielli, deti, gjelbërimi e larëgojnë mjekun pa e fyer, pa bujë, ashtu siç zëvendëson gëzofin e shtrenjtë, gjatë verës, këmisha e lehtë prej basme nga më të lirrat. Por dhoma e mjekut është.

Për atje e thërresin Rushanin. Unë, që pas ditëve të para s'mund të ndahem më prej tij, jam gati të ngjitem vetë deri atje lart e të përgjërohem se më kot e shqetësojnë këtë njeri, se ai është aq i fortë dhe aq... sa...

— Ç'të bësh?! Ç't'u bësh! Duhet të shkoj!
— thotë Rushani duke çuar supet i qeshur, por edhe pak si i hutuar, sa unë i akuzoj heshtur ata me bluza të bardha që e ngacmojnë në kujtesën e atyre orëve të vështira të aksidentit.

— Po i thuaj... i thuaj mjekut të mos vijë më këtu! — i them. Më tepër për të çliruar veten nga ajo që ndiej.

— Kanë merak ata...! Erdha, erdha, më prit! — më thotë mua dhe merr rrugën për lart. «S'po merret vesh kjo punë», them me vete, duke e ndjekur me sy minatorin. Jam gati të vë bast me këdo, me ç'të duan, që ai njeri nuk mund të rrezikohet nga lodhja e nervave! Por s'më dëgjon njeri dhe unë s'mund të bërtas.

«Sidoqoftë... shiko sa është thinjur!» i them vetes kur më afrohet buzëmbremjeve te krevati im e më tregon fotografitë me fëmijët e me gruan. «Para jo më shumë se dy muajve s'ka qenë kaq çil!»

— Hapnim një galeri të pjerrët, ja, si kjo!
— Rushani tregoi një gropë të thellë që kishte hapur në rërën e plazhit. Rrinte shtrirë, si gjithë ne të tjerët. Mbështetej sa në njërin parakrah, në tjetrin.

E dëgjonim duke parë herë nga ai e herë nga tuneli, që ende vazhdonte ta thellonte në rërën e butë e pak të lagësht.

— Në brigadë kishim një djalë të ri. S'e dinte gjuhën e nëntokës. Ajo flet, jep shenjë, themi ne në minierë, rrëzon copa dheu, derdh ca ujë, kërcet... bën gojë e thotë hapu, ik, largohu!

Detin, sapo nis e gjëmon së brendshmi, e kupton, e ndien marinari i zoti, me përvojë.

Ai djali, kur erdhi nga sipërfaqja, i kishte parë këto, por nuk dinte t'i kuptonte. S'na tha gjë!

Dhe, duke qenë punim i ri, i sapohapur, s'kishte akoma rrugëdaljen e dytë, të sigurisë. Kur pashë kokrrat e zallit që po vinin tatëpjetë dishenterisë, ua ndërpreva punën, ua rrëzova veglat nga duart, marrsh përjashta, nisuni...! Vrapuam për të dalë. Ata e kapërcyen vendin ku kishte filluar shembja. Ishin tre hapa më përpara se unë. Sapo kaloi i dyti gju-njazi, nga tavani i galerisë u rrëzua një masë e madhe dheu, që e mbylli shtegun për mua. Ishte thyer një armaturë druri. Nga vendi i hapur rrëzohej pa pushim zall dhe ca ujë. Uji në minierë është i keq: ai e ndihmon zallin të rrëshqasë gjatë galerisë së pjerrët.

U tërhoqa prapa. Tani çdo gjë kishte marrë rrugë. Skelat, armaturat e drurit, po thyhe-

shin si ato tullat e vëna radhë në këmbë që godasin e rrëzojnë njëra-tjetrën.

Kështu arrita gjer afro dy metra nga balli ku punonim. Po të vazhdonte zalli, do të më mbyste atje, si mi do të më shtypte. Ne kishim ulur vagonin gjer aty dhe ca gurë mbetën te vagoni. Ai e ndaloi rrjedhën e mëtejshme. Mora frymë i lehtësuar dhe befas tek unë lindi shpresa, Llambën e kisha në dorë, ndezur, Drita më shfaqti shpresën. Kisha edhe dy llamba të tjera, të shokëve që kishin punuar në atë vend. Nuk i ndeza të tria në një kohë, për t'i kursyer. Kushedi sa do të rrija atje! Zalli lëvizte edhe tani, po shumë ngadalë. Për ujin që rridhte si rrëkezë, hapa një gropë në fund fare, në krah të djathtë. Në pjesën e ngritur do të rrija vetë. Më mbetej vetëm të prisja. Se ç'mund të bëja tjetër? U ula dhe prita. Shikoja më nge! Tubi i ajrimit ishte bllokuar nga shembja. Hapa tubin e ajrit të komprimuar. U thye edhe skela mbi vagon dhe pas pak atë nuk e shihja më. U mbulua i tëri. Ngrita dy gjysmat e thyera të qemerit dhe i vura kryq në ballë, bashkë me një dhogë, që të mos më ngushtohej më hapësira e mbetur. Nxora metrin metalik nga xhepi dhe mata së gjati, 137 centimetra. Ra zall përsëri dhe arriti në 120! Më duhej ta pranoja ngushtimin e mëtejshëm.

Ato çaste doja të rroja si asnjëherë. Kur e ke të qetë, të sigurt jetën, në të vërtetë nuk ia di të plotë vlerën, por, po ta rrezikuan, sa e shtrenjtë dhe e dashur të duket! Jo se duket, në fakt jeta e tillë është.

Rrija sa rrija dhe çohesha, ashtu i përkulur e matja hapësirën. Më në fund nuk po ngushtohesha më!

U mbështeta dhe fika llambën e tretë. Në errësirë njeriu errësirë mund të shikojë. Mendimin s'e ndalon dot kush. Kisha një tufë fëmijë në shtëpi, po për vajzën e vogël më kishte marrë malli, e ndjeva. Nuk ia fsheha vetes as mallin që m'u derdh për «vajzën e madhe». Kështu e quajmë ne minatorët gruan me njëritjetrin. E doja gruan, e doja këtë, por atje nën tokë, i vetëm, e thashë me zë. Ia kujtova zërin dhe të qeshurën, mendimet e merakun e saj i pranova të plota dhe pikat e ujit që pikonin nga tavani i galerisë, më ngjanin si lot.

A do ta këtë marrë vesh? A do ta kenë lajmëruar shokët? Po ata, ç'bënin ata? Besonin se rroja? Miniera ka një ligj. Edhe në raste avarish e shembjesh të vështira, njerëzit që s'kanë dalë akoma, konsiderohen si të gjallë. Duhet nxjerrë, qofshin edhe kufoma, por duhen nxjerrë!

Po si të dilja unë që andej, si mund të më nxirrnin që atje?! A e dinte gruaja ime këtë?!

Shkova ndër mend njohjen me të, që para tridhjetë vjetësh. Kërkonin vullnetarë për aksion atëherë, nga të rinjtë e fshatit. Ne ishim ende të vegjël, por ajo më tha mirë, kur i thashë të shkruheshim të dy bashkë.

I ati e rrihte në shtëpi. «Do të të vras, po the po për aksionin», i thoshte. Kur vinin shokët e rinisë, ai ia shkulte përsëri flokët dhe e godiste pse s'pranonte të shkonte.

«Shiko sa më kanë rrahur për ty! — më thoshte ajo duke më treguar krahët e nxirë. Unë e puthja fshehurazi dhe e shtrëngoja aq fort, sa ajo mezi merrte frymë. — Po ta dija kështu, nuk do të kisha dalë vullnetare...»

Po ëndërroja! Çdo gjë e sipërfaqes së largët më dukëj më e bukur, më e ëmbël, më e

lulëzuar, nga malli dhe pamundësia për ta parë, për ta prekur, për ta...

Hapja sytë për t'i shlyer këto vegime që më zgjonte zemra, por menjëherë lindte një vegim tjetër. Mirë, mirë! A do të kthehesha edhe një herë tek Elidona e vogël? Ah, sa luaja me të, sa e përkëdhelja me dorën e ashpër nga kallot.

Nuk di në lashë gjë pa kujtuar atje, gjer-sa u lodha. U lodhka njeriu edhe nga ëndërrimi. Aq më tepër se ajri i paktë që kisha aty, ishte rënduar nga frymëmarrja.

Thashë të flija, po s'munda.

Shpresa e shpëtimit ma largonte gjumin. Lëvizja duart e këmbët që të mos mpihesha, por sa mund të zgjaste edhe kjo?!

Thashë me vete se, po të shpëtoja nga kjo grackë, do t'i doja më shumë fëmijët e gruan, nuk do t'i qortoja kurrë dhe s'do të luaja aq gjatë domino te bufe «Minatori»...! Po të shpëtoja...!

E ndeza llambën se m'u bë sikur dëgjova një zë, një cërritje... I ndeza të tria llambat. Cërr-cërr! Cërrrr!

Ishte një mi! Nuk m'i ndante sytë! Qesha me ngadalë me vete, pastaj me zë. Zgjata dorën. Ai lëvizi dhe unë e shoqërova i qetë. Ku do të shkonte?! Në minierë minjtë janë të dobishëm. Ata paralajmërojnë shembjet. Po ky mi i mjerë s'kishte mundur të shpëtonte as për vete!

Brodhi sa brodhi në hapësirën e përbashkët dhe ndali nën dorën time. Me sa dukej e pranoi fatin e vet. Kishte rënë në çark. Në të njëjtin çark me mua. Për të kjo ishte më e natyreshme! Sidoqoftë mua më lëvizi gjaku në trup, se tañi nuk isha më i vetëm. Ishte dhe një tjetër i gjallë, miu! Për një çast të vetëm më

shkoi në mend fakti që miu, sadopak, konsumonte ajër nga ajri që ishte aq i shtrenjtë për mua! Qesha me vete për këtë mendim. As që kisha me se ta vrisja! Ai ishte gjë e gjallë!

Duke e dashur jetën time si një i marrë, m'u dhimb edhe jeta e një miu.

Pikërisht atëherë mora sinjalin e parë nga jashtë. Kishin goditur tubin e ajrit! Goditja, sado që ishte e largët, më befasoi, më shkundi. U çova në gjunjë, belbëzova nuk di çfarë dhe godita si i çmendur edhe unë tubin e ajrit. Nga ana tjetër erdhën të tjera goditje, që donin të më bindnin se kishte qenë e vërtetë edhe goditja e parë, edhe e dyta, dhe më në fund se edhe ata e kishin marrë sinjalin e jetës brenda.

Gjer atëherë kisha shkuar ndër mend vetëm keqardhjen e shokëve. Mendoja se sa të vështirë do ta kishin para gruas e fëmijëve të mi, para njëri-tjetrit, para qindra vetave që me siguri do të ishin grumbulluar te hyrja e galerisë, dhe fare pak besoja shpëtimin tim, sepse për të pastruar gjithë atë shembje do të duhej aq kohë, sa për mua do të ishte e kotë...!

Ajri vërtet po rrallohej, koka më rëndonte mbi supë dhe vështrimi dalëngadalë po më errej. Ashtu shtrirë, siç isha, goditja tubin për sinjale dhe prisja.

Befas ndjeva përpëlitjen e miut. Pothuaj e kisha harruar. Lëvizte i trembur sa andej-këtej. Ra edhe në pellgun e formuar nga uji. Po ky ç'pati, thashë me vete, mos do të më lajmërojë për më keq akoma?

Lart nga e majta po afrohej vërtet një si ulërimë. Mori fund, thashë me vete. Prit, o Ru-

shan mävria, kur të plasë ndonjë ujë nga lart, se vërtet si përrua gjëmonte. Sinjali nga tubi nuk pushonte. Dukej se dikush merrej posaçërisht me këtë punë: rrihte tubin. Të më mbanin gjallë mua, por ç'e do...!

Miu u fsheh nën dërrasën ku rrija unë. Nga sipër u rrëzua një grusht dhë dhe një gulç uji sikur vaditi dikush! Vetëm kaq! Një kokë tubi, pasi u rrotullua në ajër, u tërhoq përsëri. Ndjeva ajrin që u lehtësua pak, pastaj një tub tjetër bosh zuri vendin e të parit!

Ç'po ndodh kështu?! — thashë me vete.

Më folën nga sipër nëpërmjet tubit. Qenkej sondë gjeologjike. Kishte shpuar me aq përpikmëri. Ma kishin gjetur kordinatën saktë ata të markshajderisë!

Mezi u përgjigja. Pas një çasti gëlltitjeje. Lot e gaz bashkë.

— Jam mirë! — u thashë. Qava me lot në heshtje. Për se qaja, për se?

Më lëshuan një shishe qumësht të ngrohtë dhe kafe, pastaj tubin për thithjen e ujit të grumbulluar në gropën e hapur. Pija kafën e qeshja me vete. Nga lart dëgjoja që më flisnin e më përshëndetnin.

— Foli gruas, Rusho!

— Jam mirë. Më prit. Mos ki merak. — Nuk di pse më erdhi turp. Ndoshta isha skuqur, po s'kishte njeri të më shihte. Miu nuk besoj të merrte vesh nga ato punë!

— Rusho, mirë je? Gjallë? — më fliste njeri.

— Do gjë për të ngrënë?!

— Ke frikë, Rusho?

— Rushan, do të të shkruaj katër ditë pune bashkë, more vesh, katër ditë pune!

— Alo, Rushan, mirë je, vëlla? — më foli shefi i kuadrit. Iu duka sikur isha në ndonjë zyrë unë!

— Rushan, qetësohu, vëlla, po të vijnë me galeri shokët, dëgjove? Mos u bëj merak fare!

Ata ishin afruar vërtet. Dëgjoheshin tani edhe gërvishtjet e hekurit në zall. Kishin hapur një galeri të ngushtë fare, saqë punonin shtrirë dhe zallin ia përcillnin njëri-tjetrit. Dëgjova edhe zërin e Shefki Basarit. Po më fliste me të shara e me të thirrura, po më kujtonte ca çapkënllëqe të rinisë, një grindje me shefin e sektorit e, gjithnjë me të qeshur, më përmendi emrin e një biondeje që punonte në llambisteri dhe kishte ikur para tre muajve me një punëtor të elektrikut në Tiranë. Dreqi vetë është Shefkiu.

Më dukej se po luanim kukafshehthi, Unë, dukej, isha fshehur aq mirë, sa mezi po më gjenin! Zalli po lëvizte fare pranë meje. Nisa të largoja edhe unë ca kokrra, me atë fuqi që më kishte lënë pritja dhe emocioni. U shfaq në fillim njëra dorë, pastaj dora tjetër, koka, fytyra, supet, trupi gjer në mes i Shefki Bastarit u hepua si ngjalë dhe për një çast ndalëm. Po shiheshim sy më sy. Ai apo unë nuk po e besoja këtë realitet?

— Të mbaroi orari zyrtar edhe për sot! Apo ke qejf të rrish akoma aty?! — më tha. Me të qeshur, me vrull, me një nxitim që kishte gëzim e frikë njëkohësisht.

— Mos m'i lësho më duart! — më bërtiti pasi më kishte mbërthyer edhe ai vetë. — Dëgjove? Mos m'i lësho!

Atë e tërhiqte një tjetër prej këmbësh dhe atë tjetrin një tjetër, e me radhë. Mos shkëputni duart. Unë s'besoja se, po të ishte edhe kjo e

vërtetë, pas kësaj ëndrrat për mua do të ishin të gjitha realitet, i zakonshëm, i natyrshëm, i prekshëm.

Midis këmbëve të mia ndjeva lëvizjen dhe daljen e miut. Kur dolëm në dritë, ai u tremb, bëri të kthehej prapa, po tuneli i ngushtë prej të cilit kishim dalë, ishte shembur një çast më parë! Sikur gjer atëherë ta kishte mbajtur në këmbë fryma e njeriut!

— Paskeni pasur fat! — tha një grua që dëgjonte aty në rërë.

— Fat kishte miu. Unë kisha njerëz, kisha shokë!

Rushani i tha këto fjalë me zë të ulët, sikur nuk kishte qëllim ta dëgjonim ne përreth, por ne e dëgjuam dhe na u duk fare e natyrshme që ai të fliste kështu për njerëzit që i kishin shpëtuar jetën.

* * *

Në ditët më pas ne pushuesit e shihnim buzëqeshur Rushanin. Ai fliste e shoqërohej me të gjithë dhe as që bëhej e nevojshme përkuqdesja jonë për të mos e lënë vetëm. Një ditë, nuk munda ta mbaja veten dhe i tregova se ishim të porositur t'i bënim shoqëri. Vuri buzën në gaz dhe më tha se edhe disa pushues të tjerë ia kishin zbuluar këtë sekret!

— Këtyre ndoshta do t'u duket si e çuditshme, por unë prapë në minierë do kthehem! — më tha duke e mbështetur trupin në një shkëmb të bregut. Në anën tjetër të shkëmbit deti thërrmoi një dallgë të madhe.

E dëgjova fare mirë atë që tha, por s'e shfaqta habinë.

— Miniera s'është e lehtë.. është e vështirë... — thashë unë sa për të thënë diçka.

— Ti s'ke qenë kurrë nën tokë! — qeshi ai me mua.

— Ka edhe rreziqe! — ngulmova unë si fëmijë.

— Ashtu është, — tha duke vazhduar të qeshte me qëllimin tim. — Miniera të tremb, por tremb frikacakun. Ty të mbyt, për shembull! — shtoi.

Unë mbeta pa gojë. Ç't'i thosha? S'gjeja as forcë e as dëshirë t'i kundërshtoja.

— Sa për vete, unë e kalova radhën! S'më gjen më gjë! ha, ha, ha! Por edhe sikur, unë qyl e kam, jetë të dytë!

S'i rrija dot më përballë. Doja të ikja, të ikja, të shkoja atje më tej, të paktën, te gryka e thiktë shkëmbore, ku strehoheshin pulëbardhat, e të thërrisja; të klithja bashkë me to. Ndoshta, pas kësaj, do të çliroheshja disi prej sundimit të këtij njeriu të fortë.

PARK VEROR

Vetëm katër tryezat e qosheve janë lyer me të gjelbër. Të tjerat kanë ngjyrë të verdhë fare, sa, tani në vjeshtë, syri mezi i dallon gjetet e plepave të rrëzuara mbi to.

Është një park veror. Në dimër qëndron hapur vetëm lokali i brendshëm, ku, zakonisht, luajnë letra e domino pensionistët.

Në shtatë të mbrëmjes ata hyjnë në park.
— Lëshoma dorën! — i pëshpërit ajo Mirrit.

Miri në të vërtetë vetëm majat e gishtave i ka prekur, sa për të ruajtur ekuilibrin e tij. Por s'ka dëshirë ta humbasë kontaktin me Aldën dhe ajo e largon dorën me pak nervozizëm. Neonet dhe mbrëmja e parkut e fshehin lehtë këtë shqetësim midis tyre.

Ulen në njërën nga qoshet. Qendrën e kanë të dy përballë. Aty, në pistë, luan ngadalë një orkestër.

— Park i bukur! — vëren ai. Këtë mendim ai e ka shprehur dhjetëra herë.

— Sa kokëngjeshur je! — qeshet ajo.

— Po kërkon të të fal kështu?!

Ai është vërtet i ndjeshëm. Tani rri kokulur. Alda zgjat dorën, e shtrin mbi tryezë. Miri ia prek pak.

Nuk do t'ia ndajë sytë Aldës së tij.

— Ti vetëm të më shohësh mua di!

— Di edhe të puth, — thotë ai.

— E, mirë!... Nuk e kam fjalën atje.

— Di edhe të shkruaj, Alda!

— Në të shkruar... — ajo s'e vazhdon frazën, por të dy e dinë ç'do të pasonte.

«Në të shkruar ti je si femrat», i thoshte Miri vëllai i Aldës, Shpëtimi. «Çehovi i shkruante dikujt se femrat edhe në letërsi duhet të qëndisin!»

Heshtin të dy, duke u kuptuar gjer edhe në lëvizjet e këmbëve nën tryezë.

Miri i ka botuar dy-tri lirika. Alda ishte bërë shkas që ai të ulej rregullisht për të shkruar. Tani, sa herë takohen, para se ta lërë Mirin që t'i shtypë pak majën e hundës e t'i puthë gërshetin, lexojnë ato që ka shkruar ai së fundi. Duke sjellë ndërmend kohët para kësaj, ata çuditen: «Vërtet, si e kalonim, çfarë bisedonim më parë?»

— E shikon atë tavolinën, tri radhë më tej?

— Po.

— Një burrë pak si i kërrusur dhe ai tjetri pak i thinjur... I sheh, Miri?

— Vazhdo, shoqja kameriere!

Alda punon shpesh në këtë park veror.

— Njëri është punëtor, tjetri, përgjegjës i tij.

— E çfarë pastaj?!

— Vijnë pothuaj çdo tri-katër ditë në park e pinë. Gjithnjë të dy bashkë!

Miri ndjek lojën e vetullave e të buzëve pak si të prera të së dashurës.

Ajo e vë re dhe çon gotën. Pi pa i thënë gëzuar Mirit, si për inat.

Edhe Miri pi për kënaqësinë e vet. Pastaj vështrojnë qytetin.

Parku, nga kodra ku është, e sundon qytetin. Qindra drita të tij duken si të derdhura në rrobën e zezë të mbrëmjes, si margaritarë.

— Dëshironi gjë tjetër?! — pyet duke u afruar Nora, kamerierja e parkut.

— Jo, faleminderit! — thotë Miri.

— Na mjafton që kemi afër njëri-tjetrit, — i pëshpërit Alda shoqes në vesh. Kameriere Nora largohet me fytyrë të prushëruar.

— Nora e ka të fejuarin student, në vitin e fundit, — i tregon Alda Mirit. — Janë njohur në teatrin amator të qytetit. Aktivizohen të dy. U dashuruan, bënë edhe njohjen familjare. Ai vazhdon për dramë. Pas pak (Alda vështroi orën), po, pas një gjysmë ore do të vijë babai i tij këtu.

— Ku këtu?

— Këtu, në park. Tek ajo tavolinë e qoshit do të ulet! Mos u çudit, Miri! Vështro tani Norën!

Nora sikur fluturon. E porositin gjithandej dhe të gjithëve u përgjigjet, mbush duart me pjata dhe zhvendoset mbi barin e parkut si mbi akull, i lë me saktësi mbi tryezat e merr porosi të tjera. «Birra, meze, nga katër, raki nga dy dopio, mirë, Nora?» «Erdhën, mos u mërzitni, jua sjell Nora! Tjetër, ç'dëshironi?» pyet duke ecur, dëgjon porosinë e të parit duke pyetur një tjetër, e ndërkohë qëndron për pak

çaste te tryeza e tretë. Të gjithë e vështrojnë me admirim për shkathtësinë.

Kamerierja e dytë duket fare e ngathët, sidosmos kur e krahason me Norën.

— Miri, ata po porositin përsëri! — thotë Alda për tryezën e punëtorit e shefit.

— Shefi sikur s'do të porositin më! — thotë Miri.

— Ashtu duket! — qesh Alda. — E di si do të bënte shaka Shpëtimi tani?! «Plepat në park tundin gjethet si arashka, sikur përshëndetin diellin që perëndon, ë, Miri? Kështu do shkruaje ti?! Një punëtor pi i gëzuar me përgjegjësin e vet, i cili në fund do të pagujë; dy të dashuruar, që bisedojnë për art dhe një kameriere me të dashuruarin e vet student, o, lumturinë e këtij parku e ndien edhe gjethja që e lë degën e bie prej vetmisë...» Miro, kështu do të të imitonte Shpëtimi?!

Miri s'përgjigjet. Kujton ç'i pati thënë ai një ditë:

«Ty, Miri, të ka ecur lehtë jeta. S'je përplasur, s'e ke pasur këtë fat! Si të ketë jetën, ashtu edhe priret pena e shkrimtarit. Ti s'ke faj... ti bukur shkruan!»

Orkestra luan fare ulët.

— Më do ti, Alda?

— Jo, s'të dua.

— Edhe unë... të dua. — qesh ai.

— E di.

— Po mos mendo se çmendem pas teje.

— Unë s'e thashë këtë të vërtetë.

— Do të ta shtyp hundën si patate.

I dëgjon Nora, që kalon aty pranë, dhe qesh edhe ajo. Afrohet më pranë e i pëshpërit Aldës në vesh: «Lum jul!»

— Çfarë tha?

— Lum ju që gëzoni, tha.
 — Ajo e ka larg, prandaj.
 — Jo vetëm për këtë.
 — E ç'arsye tjetër mund të ketë?
 — U zu tavolina e qoshes. Ai plaku...
 — ... është vjehrrin e Norës, ë, Alda?!
 Alda pohon me kokë.
 — Pse nuk po shkon Nora t'i shërbejë vjehrrit?

— Ai ka qenë kundër dashurisë së tyre.
 — Po ti më the se ata kanë dhënë pëlqimin familjar.

— Po ç'mund të bënin tjetër?

— Atëherë përse nuk shkon Nora?

— Ja, shiko vetë!

Ai qesh me tonin e saj. U ka ndodhur edhe që janë grindur, por një çast më vonë janë përduruar të dy. Falin njëri-tjetrin. Ajo fal më shpejt. Miri nuk di si të shfajësohet, se kërkon në të njëjtën kohë edhe fjalën e saktë edhe pafajësinë e vet.

«Gëzuar, e dashur!» «Gëzuar, Miri.» «Do më ftosh në dasmën tënde?!» «Dashke, ë?!»

Sonte asnjëri prej tyre, as Alda vetë nuk po kujton orën e kthimit në shtëpi.

— Po Nora, ç'pati kështu? — pyeti Miri.

— Shiko të vjehrrin, njëlloj është.

— Si njëlloj?

— Si të më shikosh mua këtu dhe në sytë e tu.

Plaku pi ngadalë rakinë që i ka shërbyer kamerierja e dytë. Rrallë ngre cigaren me filtër dhe e thith. Herë-herë ai sikur e harron dhe cigarja i shuhet fare. Ai zakonisht përdor llullë, ka thënë Nora, por para se të hyjë në park, e shuan, e zbraz dhe e fut në xhep. Ndez me filtër, pa hyn në park.

Nora lëviz si e mpirë tani. Të kujton një flutur me krahë të njomur. Klientëve u përgjigjet me zë të ulët fare, me një gaz të shuar, si e lodhur...

— Eja rri ca këtu te ne, Nora!

— Jo, Alda. Do të fillojnë të paguajnë tani.

— Ma ki kujdes atë tavolinën e tretë!

Nora zhvendoset si një hënë e zbehtë, që ka rrethin e pluhurit përçark.

— Shefi gjithnjë nxjerr një njëqindlekëshe të re. Kurse punëtori i ka gati të hollat. «Jo, do të paguaj unë!» gjoja ngul këmbë shefi. Jo ti, po unë, jo ti, po unë! Kështu bëjnë gjithnjë.

Alda nuk i ndan sytë nga tryeza e tyre. Edhe Miri.

Parku po boshatiset. Tani ai ngjan si me një oaz të vogël drite mes shkretëtirës së natës. Hijet e njerëzve që largohen, nga dritat e parkut, zgjaten e zhvendosen si deve të përgjumura.

Plaku qëndron mënjanë, i heshtur e misterioz, si sfinks.

Nora ia ka marrë njëqindlekëshen shefit për të paguar.

Ata janë ngritur të dy në këmbë. Punëtori nuk di ç'të bëjë. «Po unë i kisha të holla, moj!» Shefi s'pret të marrë reston, largohet me hapa të mëdhenj, nxituar. Punëtori vështron Norën, sikur ajo ka gabuar rëndë, aq rëndë, sa ai s'mund ta falë dot. «Ç'më bëre, ç'më bëre?» — sikur thotë qëndrimi i tij.

Sidoqoftë merr reston e shefit dhe del.

— E sheh që pagoi shefi?! — qesh Miri.

— Po ti e sheh?! — përgjigjet Alda.

— Do paguajmë tani? Apo do presim të paguajë plaku njëherë?

— Ai nuk paguan, Miri.
 — Ia sajón Nora kështu?!
 — Jo, jo! Ai vjen çdo mbrëmje me këtë de-
 tyrë, meqë i biri është larg. Si çdo punë, edhe
 ky shërbim paguhet!
 — Paguan i biri?
 — Nora për të birin.
 — Por... a s'janë të dashuruar, Alda?
 — Po, Miri.
 — Atëherë, s'beson te Nora tani studenti i
 dramës?!

— Unë nuk i di dot të gjitha, por di që ai
 nuk ka më dëshirë që Nora të luajë me trupën
 amatore të teatrit në qytet. Një shembull ky!

Plaku po mbushte llullën me duhan, i ngrit-
 tur në këmbë.

Nora dhe kamerierja e dytë po vendosnin
 karriget përmbys mbi tryezat e verdha.

U çuan edhe ata të dy. Alda iu afrua Norës.
 «Ai plaku më duket se të iku pa paguar, No-
 ra!»

Qeshin të tre, siç qeshin gjethet e plepave
 me natën, duke fëshfërirë.

— Natën e mirë, Nora.

— Mirë ardhshi të dy!

Te porta, plaku e kishte ndezur llullën. Mi-
 ri e afroi Aldën fare pranë vetes.

— Si e pranon Nora këtë gjendje?

— Po nuk është njëlloj si t'i mbash lekët
 një shefi, o Miri!

Po eçnin ngadalë. Ishin vetëm, por ai sepse
 s'po mendonte ta përqafonte.

Pranë tyre kaluan dy kamerieret, thanë për-
 sëri «natën e mirë» dhe ikën. Plaku ecte pas tyre,
 si të ishte roja. Në të vërtetë, duke ruajtur
 një distancë, dukej sikur ai ruhej prej tyre.

— Gjithnjë kështu? Si është e mundur?

— Ai ka qenë kundër dashurisë së tyre, por tani duket i kënaqur, pasi nxjerr për çdo natë nga një dopio raki. Prej dashurisë së të birit.

— Gjëra të çuditshme, Alda. Ai punëtori është i zoti i krahëve dhe prapë paguan për shefin, kurse dashuria paguan kamatë...! — Shpëtimi ishte punëtor, po Miri e kishte të pamundur ta përfytyronte në këtë rol.

Alda qëndron dhe e mbështet kokën në gjoksin e tij. Ai ia ngre pak, i puth ballin dhe dy sytë, që sikur e vëzhgojnë, e pyesin.

Pastaj ai i puth buzët e nxehta sikur do ta sigurojë se ai është tjetër, krejt tjetër prej atij studenti të dramës, që po e mundon kështu Norën e mirë.

Vështrojnë edhe një herë parkun veror. Mirin e kishte tronditur atë mbrëmje. Ndoshta pikërisht për këtë arsye iu duk i bukur, edhe pse e vjetra, ajo që nuk mund të dashurohet, i kërkonte ende haraç dashurisë së njeriut të lirë.

YLSIU

— Erdhi edhe aleati! — thotë Mili me zë të lartë, duke qeshur nën buzë. Të gjithë e kuptojnë se po vjen Ylsiu.

Kthejnë kokën nga kodra, ku shfaqet rruga. Duket një gomar i vogël rrëgjak, me koka-lla të dala, aq i dobët, sa thua se dy hapa më tej ai me siguri do të rrëzohet, ose do të bjerë në gjunjë, bashkë me të zotin, që nuk i zbret kurrë.

Vetë Ylsiu nuk është i dobët, por as shëndet të shumtë nuk tregon, që të tjerët të mendojnë se ai kujdeset për veten më me zell se ç'mundon kafshën.

Flokët i ka gështenjë, por ca të zbërdhulët, pak kaçurrelë nga prapa e anash, kurse sytë pa ngjyrë. Rri më shumë i heshtur, por s'përton ta mbajë buzën të qeshur kur arrin në minierë. Zbret nga kafsha, e lë ti pihet djersa, pastaj ia heq samarin, e ngjacon që të kullotë

në luginën me bar të njomë e driza të egra. Samarin e hedh mbi depon e mekanikës dhe vjen e ulet mes punëtorëve që presin ndarjen e ndërresës.

— E sigurove veturën?! — e ngacmon Mili. Ylsiu ngre supet. «E po, ç'të bësh, këtë patëm në pjesë ne fshatarët!» Nxjerr e dredh një duhan. Mili do ta ngacmonte prapë, Ylsiu e di këtë. Pak më tej është edhe Aguri. Ai është gjysma tjetër e Milit. Janë dy gjysma të ndryshme, që formojnë për bukuri të tërën.

— Çfarë pune mund të bëjë gomari yt, o Ylsi?!

Mili pyet aq shtruar, sa, një njeri që e dëgjon për herë të parë, do të priste t'i përgjigjeshin me kureshtje: «E ç'ndryshon në punë një gomar nga një tjetër?!»

Minatorët qeshin. E kanë dëgjuar disa herë Milin që tregon historinë e ardhjes në minierë të Ylsiu, po janë gati ta dëgjojnë përsëri e përsëri. Mili dhe Aguri, kur bëhen bashkë, dhe ata nuk i gjen veç kurrë, bëjnë edhe djallin të qeshë.

«Vete ky miku e gjen gazin e kryetarit të kooperativës. Kishte dy javë që e gjurmonte. Sapo e pa, i zbriti gomarit dhe e lidhi te gazi, se kryetari s'ishte aty. Vinte e ikte, fluturonte! Ylsiu donte të binte gju më gju me kryetarin, të bënte gëzuar ndonjë gotë raki të re. Ndonjë qengj a kec ia ka dërguar në shtëpi më parë ky. Vjen kryetari e gjen gomarin lidhur tek gazi. — Të kapa, o kryetar, mezi të kapa, ndryshe do më ikje edhe këtë radhë ti... Apo jo, more Ylsi, është apo nuk është kështu?» — e përfundon Mili. Për vete ai nuk qesh. Vështron si i pafajshëm nga Ylsiu.

— Vetë m'i ke treguar! — i thotë fshatarit.

Ylsiu nuk e kundërshton. E ku mund të kundërshtosh furtunën. Mili është furtunë. Po nisi të flasë, nuk di të pushojë. Po nisi punën, kur i del në fund, fshin djersët.

— Pse i bie kot më qafë. Ç'ke, ë?

Është Aguri që i drejtohet Milit. I jep një kënd pjerrësie kokës, pasi ka hedhur flokët me një lëvizje të beftë, vë duart në mes dhe vështron Milin sikur e ka zënë mat.

Të gjithë e ndjekin me sy. Ata e dinë këtë. Aguri është ndihmësinator, ndihmës i Milit. Mili tund kokën sikur tremb një mizë dhe ia nis:

— Ore, e di që qenke i bukur kështu?!

— Jo po do rri si ti!

— Pse, si jam unë?! — lëshon fillin Mili.

— Ti? Vetëm punë e gjumë di ti!

— Po ti, ç'bën më tepër se unë?!

— Po ja, mjafton që i mbaj flokët bukur, i kreh katër-pesë herë në ditë, pasqyrën e mbaj me vete, ja tek e kam, në xhep, kurse ty po të lë shëndetin floku, tremujorin tjetër fale, dhuroja Ylsiut krehrin!

Aguri ka flokë gështenjë, të bukur, mban një triko të gjelbër nën kominoshet.

— Kështu, ë? Po tjetër?! — nxit akoma Mili.

— Apo s'këndoj, bilbil! Të dielën që shkoi, isha në një dasmë. I qava nja pesë këngë. Më hëngri me sy një vajzë, pesë fustane ndërroi.

— Për ty i ndërroi?

— Ta pret mendja, se ti nuk ishe në dasmë.

— Dhe ti s'ia hodhe sytë fare, ë? — u mbyll syrin Mili punëtorëve.

Aguri i hedh përsëri flokët lart. E ka radhën ai të presë tani.

— E di ç'je ti, apo jo?

— Jo! Pa ma thuaj, pse s'ma thua?

— Je ndihmësi im, ja se ç'je. Je si bishti i sqeparit. Bën dot bishti pa sqeparin? Jo! Ja, kaq bën edhe ti pa mua.

Aguri pulit sytë sikur kënaqet kështu.

— Domethënë ti thua se unë jam bisht sqepari, dru domethënë, gdhë!

— Vetë po e thua, — qesh Mili e kthen paksa shpinën sikur ka dalë i fituar nga loja.

E qeshura valëzon. Herë-herë ngre dallgë e përplasat në bregun e fjalëve, herë meket fare, po nuk shuhet kurrë.

Aguri pranon të dalë i mundur sot. Le të jetë e fundit e qeshura për të. E lë Milin të shpërndajë atë lakoren e vështrimeve gjysmë-tinëzake gjithandej dhe megjithatë nuk e mbyll dot ndeshjen pa një finale të këndshme.

— Ç'ti bëj që jam ndihmës, pa të më shihje, do të ta merrja frymën!

Mili e dëgjon. S'është aq ngacmues, thotë me vete. Vazhdon të ngasë sharën. Aguri sulmon:

— E po edhe kështu nuk vazhdohet, apo jo? — I drejtohet ai Ylsiut. — I hap udhë unë këtij, e kam frikë mos mendon se është më i zgjuar, më i zoti, e nesër pasnesër, kur të dalë më vete si minator...

— Ndaji, more Ylsi, se do të rrihen! — e ndez gazin njëri prej atyre që dëgjojnë.

Ylsiu qesh mbyturazi, si ajo ura e zjarrit që digjet e mbuluar me hirin e vet. Fytyra i digjet nga një gaz i brendshëm.

— Po ti, mor, ti... — i kthehet Mili Ylsiut. — I ke veshët, gojën, a...? Apo je shurdhmemec? Ne s'të kemi marrë nga fshati që të qeshësh!

Ylsiu flet shumë rrallë.

— Fol, se do të të paguaj! Apo e mbani shtrenjtë ju fshatarët! Sa lekë fjalën e do?

— Të lë radhë ti? Unë për vete jam me Agurin!

— Po pse, more, bëhesh me bishtin, ti?!

— Ai është me shkollë, lexon libra ai!

Mili nuk di si t'i përgjigjet. Është mirë që të tërhiqet tani, por kujtohet se...

— Akoma unë jam kryesori! — thotë pastaj. — Pa merrni pistoletën për birat, dinamitin dhe, oburrà! Do punojmë apo ç'do bëjmë? Ti, Ylsi, ke ardhur në minierë për para, apo për të parë estradë pa para?!

Nisen të tre: Mili, pas tij Aguri. I treti i brigadës së avancimit të shpejtë është Ylsiu. Ylsiu nga fshati.

*
*   *
*

«Tjetër të punosh në arën e gjerë, në sy të qiellit e të diellit, e tjetër të punosh nën tokë», thoshte me vete ditët e para të punës në minierë. Mori llambën e acidit, e ndezi dhe qeshi që ajo nxirrte një dritë aq të paktë në diell.

— Me këtë fener do ta gjej rrugën atje poshtë unë?! — tha për galerinë.

Mili e Aguri qeshën që ai i tha fener llambës së acidit dhe i thanë të vente pas tyre. E porositën të përkulej pak kur galeria vinte e ulët, por ai e përplasi kapelen e minatorit dësa herë në armaturën e drunjtë. Përpiqej që të mos e shihnin kur rregullonte hapin pas përplasjes. Ecte pas hapit të tyre. Po të mos e bënte këtë, i dukej se do të humbiste. Njëherë Mili e Aguri shuan llambat e tyre e u fshehën në një traversë anash. Ai qe tronditur. Këto kishin ndodhur ditët e para. Ylsiu i kujtonte

dendur ato ditë. Atëherë u kishte thënë Milit dhe Agurit se donte para.

— Kam hedhur themelet e shtëpive të reja nga vjeshta dua të hyj brenda.

— Pse, në fshat nuk ka para? — kishte thënë Aguri.

— Ka duk leku i shtetit. Miniera ka para.

Nën dritën e llambës sytë e Ylsiut kishin marrë një shkëlqim, një dritë si e gjelbra e fosforit.

Ylsiu e përdorte shpejt lopatën, mbushte vagonin dhe e nxirrte deri te kryqëzimi, ku e merrte elektrovozi.

Aguri e vështronte gjatë. Duke buzëqeshur. Ylsiu e vinte re këtë, vazhdonte punën, por dikur e pyeste:

— Nuk ke parë ndonjëherë fshatarë?

Mili e Aguri qeshnin. Ylsiu ikte pas vagonit dhe mendonte se ata me siguri flisnin për atë.

Ja, Aguri sikur e di se ç'mendoj unë kur punoj me lopatë, kur shtyj vagonin, kur... Ëshhtë i mençur ai. Po ç't'i bësh, kështu jam unë, i veçuar ca, siç kam edhe shtëpinë, të veçuar nga fshati. I mbusha shtatë vagonë, them me vete, do vij me të tetin, me të nëntin, pastaj po edhe sa më ngelën? Duke menduar kështu, e harroj fare numrin e vagonëve që kam mbushur e grindem me markistin. Jo se bëj llafe, jo, po mendoj se ai nuk m'i shënon në rregull vagonët.

Aguri sikur i di të gjitha këto. Nuk m'i ndan sytë ca herë.

— Edhe sa para të duhen?! — e pyet duke i vënë dorën në sup e duke i buzëqeshur.

— Ku ngopet shtëpia e re! — ia pret Ylsiu.

— Po mirë, o vëlla, — shtrohej Aguri, — pa

të bëjmë një llogari bashkë ne! Ja, kam një kushtëri në fshat unë. Ka dy pela që i pjellin. Çdo vit shet dy mëza. Ai prapë qahet. S'kam, thotë. S'kam. Ja, kështu, si ti, mënjanë, e ka shtëpinë ai! Si i bëhet hallit me ju?!

Ylsiu s'ndihet. E kupton ku qëllon tjetri. Ylsiu e di që Aguri është kandidat për anëtar partie.

— Edhe ti kishe mushkën, e shite, bleve gomarin, sa fitove? Jo, s'dua të dal te paratë. Një lopë e bëtë mish me vëllanë tënd dhe paratë i mblodhe pardje, ditën e rrogave. Mirëpo në trastën e bukës që ti merr me vete, nuk ndryshoi asgjë! S'po them se ha pak, por a s'mund të mendosh ca më shumë për vete, për fëmijët, ë, Ylsi? Po ta teproj, më thuaj «boll» dhe e kyç unë...

Ylsiu nuk di ç'të thotë. Vetë u kishte treguar për djalin e tij, të madhin. Do të shkonnin me klasën në ekskursion dhe Ylsiu nuk e kishte lënë. Për një njëzetepesëlekëshe.

Aguri hesht. «Njeriu nuk punon që të mundohet, por për ta bërë jetën sadopak më të mirë.»

Ylsiu çohet që të punojë, po flet Mili tani:

— Pse nuk blen të paktën një gomar tjetër? Do të të lërë në mes të rrugës ndonjë ditë ky që ke.

Fshatari qesh, po sikur ka druajtje nga Aguri.

— E bën punën, e bën ai. Ngriti gurët e shtëpive e nuk dëgjoi.

Ylsiu mbush vagonin e kap llambën.

— Pse nuk merr gomarin të tërheqë vagonin këtu? Atëherë do të kujdeseshe për të ti. Qeshin të tre.

«Ata më duan, por unë nuk di përse nuk

jam dot si ata?»... i thotë vetes. Nuk mendon
veçse mirë për ta. Edhe kur grindet për punën
edhe kur i thonë se s'ka përse i sjell fruta e
perime të freskëta përgjegjësit, Ylsiu ul kokën
si fëmijë. Kur i hipën gomarit e niset për fshat,
çuditet edhe vetë për këtë, po të nesërmen, në
minierë, ai skuqet para Agurit.

Në barakën e pesëminutëshit elektromeka-
niku i sektorit u ankua se i merrnin llambat e
ndriçimit në dishenteri dhe në tráverbank. Ai lë-
vizi vështrimin te të gjithë punëtorët. Për një çast
u pa sy më sy me Ylsiu, sikur i drejtohej atij.

— Çuditëm, përse u duhen, xhanëm?

Ata që ishin në barakë, nuk folën. Ylsiu
vuri re se ngritën supet e vetëm kaq. Vetëm
dikush tha se kërraba tërheq nga vetja akoma,
e mallkuara.

Elektromekaniku nuk e zgjati më.

Pas pak dikush doli jashtë. Pas tij edhe Yl-
siu. Po sikur ta dinin ata se llambat i merrte
ai? Llambat ishin nën një kapak të qelqtë, të
kapur me vida. Një ditë Ylsiu përplasi kokën
te njëra dhe ajo u hap. Si dukej, elektrome-
kaniku nuk e kishte shtrënguar sa duhej. Llam-
ba tani ishte e zbuluar. Në galeri s'kishte nje-
ri. Ylsiu e preku me kujdes, me frikë, vetëm
poçin. Arriti vetëm sa ta lironte. Dëgjoi hapa
dhe e la ashtu të shuar, errësirë. Eci disa ha-
pa. Tjetri, ai që erdhi prapa, tha mbyturazi:

— Qenka djegur, kjo e shkretë!

— E, ashtu më duket! — ia ktheu Ylsiu.
Priti sa tjetri të largohej dhe e rrotulloj, e ho-
qi dhe e futi në trastën e bukës, duke menduar

se kjo nuk ishte ndonjë e keqe kushedi. E ç'i prishte punë minierës një llambë?! «Miniera është shtet! — tha me vete ai. — Kurse për mua lekët e një llambe s'janë pak, jo!»

E ruajti me kujdes llambën mos e thyente gjersa të shkonte në shtëpi. Vuri këmbën në një stol druri dhe e vendosi në portollambë. Ajo ndriçoi fuqishëm, si projektor, fap, ia bëri si neonet me dritë të bardhë të fortë. E zbardhi shtëpinë dhe ai qeshi duke përpëlitur qepallat .

— Aha, kështu na qenka? — foli me zë. — Dashkam të marr një nga një llambat atje unë! Përse t'i blej në dyqan?!

Befas llamba u dogj. «Ta marrë djalli, ta marrë!» Vuri llambën që kishte pasur dhe pa se vërtet i ishte djegur ajo e minierës. «Do ta kem vënë keq», tha me vete.

Të nesërmen, nën tokë kërkoi një llambë tjetër. Liroi vetë vidat e kapakut të qelqtë. Këtë radhë, kur e futi në trastë, mendoi se do të bënte mirë po të merrte edhe një tjetër. Ku i dihej?

Ashtu bëri. Në shtëpi i vuri. por iu dogjën të dyja.

«Ose llambat do të jenë të vjetra, të përdorura, ose kam defekt në çelës, — tha me vete. — Po atëherë llambat e shtëpisë pse nuk digjen?! S'e ka fajin çelësi i shtëpisë, jo! Po pse s'digjen edhe në minierë, këto të shkreta? Buza ime e pagëzuar!»

Mori përsëri llambat, po të gjitha i digjeshin.

Në barakë elektromekaniku po shante pa adresë. «Po më shan mua! Po mirë të më bëhet. As nuk fitova gjë, ta marrë dreqi! Se, po të fitoja, hajde de, do mbyllja veshët e s'do dëgjo-

ja. Le të shante sa të donte e si të donte pas-taj!»

Ylsiu s'bëzante. Pinte duhan e dëgjonte fë lehurat e qenve të gjahut.

— Akoma nuk e ka marrë vesh se ato nuk i vlejné për shtëpi, xhanëm, ë?! Qenka rob i trashë, vallahi!

Elektromekaniku betohej se, po ta merrte vesh kush ia bënte këtë, do ta pështynte në fytyrë, në sy të të gjithëve, do ta bënte rezil e, po të ndihej një fije e të kundërshtonte, do ta rrihte!

Ylsiu e mati me sy. Ai vërtet ishte i fortë. Po ta merrte vesh... aha! Qëshi duke i ardhur turp, s'dinte pse. Në galeri sikur kishte frikë të vështronte llambat e varura në tavan. Sikur ato do ta paditnin!...

Po ta shihte njeri tek punonte, do ta merrte vesh se ai e kishte një hall. Ndonjëherë, e lëshonte lopatën, përgatitej të thoshte diçka, t'i fliste Milit dhe Agurit, por s'vendoste. Merrte përsëri lopatën dhe punonte. Goja gjysmë e hapur, me buzë pak të larguara njëra nga tjetra, që mbyllej befaz, me forcë; e detyruar, sikur dridhej.

Ashtu si kot, e solli fjalën e shokëve të llambat, tek inati i elektromekanikut.

Ylsiu dëgjoi se llambat e minierës nuk ishin si ato të shtëpisë. Kishin voltazh tjetër. Në rrjetin elektrik të shtëpisë, në 220 volt, ato digjeshin, nuk duronin dot, ishte e kotë t'i merrje.

I dëgjoi të gjitha këto duke punuar me lopatë, sikur nuk i interesonin, dhe Aguri as që e mori vesh pse kishte pyetur Ylsiu.

Iku me vagon, i lehtësuar. S'do të merrte më kurrë as llamba as dreq... Po sikur ta kishin

marrë vesh ata? Hapu, dhé, të futem! Duke menduar këto, u kthye.

— Erdhe?! — i tha Mili.

Aguri po e vështronte i turbulluar. Llamba e tij e varur në armaturë i rrihte profilin.

Ylsiu nuk belbëzoi veç dy-tri rrokje.

— Mos na e bëke ti atë punë? — pyeti Mili.

— Cilën, për llambat e keni fjalën?! Jo, po unë ku ta dija.

Ata nuk e ngacmuan më. Ishte e kotë. I kthyen krahët dhe filluan të punonin me rrëmbim, si me inat, me zemërim. Ylsiu nuk kishte parë kurrë të punonin kështu. Jo! Kishin punuar atë ditë që Mili kishte shtruar djalin në spital. Atë ditë dhe asnjëherë tjetër më parë. Punën e lanë pa i folur njëri-tjetrit. Vetëm Mili, përpara se të dilnin te gryka e galearisë, ndaloi dhe pyeti:

— Po sa lekë bën një llambë, o Ylsi? Ç'e doje, të shkretën?

Tjetri s'foli. Në pesëminutëshin priti të bëhej fjalë, nga njëri ose tjetri, por as Aguri as Mili s'e zunë me gojë.

Të nesërmen ai s'erdhi në punë, por as të pasnesërmen ata nuk u kujtuan për llambat e vjedhura prej tij.

— Pse mungove? Mos kishe ndonjë hall nga shtëpia? — e pyeti kokulur Aguri kur po zbrishte nën tokë.

— Jo, jo, asgjë! Faleminderit! — belbëzoi Ylsiu. Në ato çaste, po t'i thoshin se dy metra më tutje do të shembej galeria, ai do të dilte para Milit e Agurit. Të vritej vetë!

Kohë më pas, u bë një mbledhje. Ylsiu përherë qëndronte nga fundi i sallës. Sesi i duke-shin mbledhjet këtu. E çuditnin, por edhe e tronditnin.

Qëndruan të tre bashkë në këtë mbledhje. Shefi i përmendi si brigadën më të dalluar.

— Ke hipur ndonjëherë në aeroplan? — e pyeti Mili me zë të ulët, me një vështrim krejt serioz.

Ylsiu s'po e merrte vesh. Ata që ishin pranë, filluan të qeshnin duke parë nga ai. Qeshi edhe Ylsiu, kur mori vesh se Mili e kishte fjalën për aeroplanin e këndit të emulacionit.

U bë gaz. U përmend përsëri brigada e tyre. Ylsiu nuk ia ndante sytë shefit. Ai po fliste. Ai po e lavdëronte bashkë me Agurin, e Milin. Sa mirë bëra që u ula këtu sot, thoshte me vete dhe s'e hiqte të qeshurën nga buzët. Çohëj paksa, zgjaste kokën ta shihte më mirë shefi se ishte aty, ta dinte shefi se ai Ylsiu e mori vesh që ka simpatinë e tij, mendimin e mirë si punëtor, ta shohë mirë...! Vërtet që si Ylsiu nuk i vlenin këto lëvdata si fjalë, se fjalët nuk blihen as nuk shiten, as këmbehen me mall, mendonte ai, por fitonte diçka më të madhe, jo materiale, vërtet, po, që mund të kthehej në gjithçka, fitonte qetësinë. Ah, kjo qetësi! Ishte prishur para një muaji. Shefi kishte propozuar në drejtorinë e ndërmarrjes largimin nga miniera për në kooperativë për një punëtor tjetër nga fshati. «S'po them, ai mungonte, unë s'mungoj, ai vidhte në fshat e shiste në qytet, s'ishte si unë», thoshte me vete Ylsiu, por prapë e kishte frikën. Tani që shefi po e për-

mendte për mirë... «po ku ka si unë sot?!...»
Ngazëllente me vete.

Donte t'u thoshte diçka Milit dhe Agurit, për shembull donte t'u premtonte diçka, një pulë, fjala vjen, dhe një litër raki, ta sillte ai nga fshati e ta pinin një të diel në qytet, ose më mirë t'u thoshte t'i bënte dopjo pulë e dy kile raki, raki të zier vetë, të fortë, të merrnin edhe shefin ata e të uleshin bashkë një ditë, oh, kjo do të ishte më e mira!

Diçka të tillë deshi t'u thoshte dje, në mes të mbledhjes, por, kur afroi kokën tek ata, dëgjoi Milin të kundërshtonte Agurin

— Unë them të mos e hapësh atë problem këtu, jo pse shefi na lavdëroi, por e zgjidhim mënjane, mirë, Guro? Unë kështu të them. Ti bëj si të duash!

— Unë do të ngrihem, — tha Aguri, — do të ngrihem, aq më mirë që janë të dërguarit nga drejtoria!

Ylsiu dalëngadalë i ra në të, kuptoi për se ishte fjala. Zgjati dorën drejt krahut të Agurit, priti sa ai ktheu kokën dhe, ngaqë nuk diti ç'ti thoshte tjetër, i pëshpëriti:

— Mos fol, Guro! Bëje për Milin këtë! —
Meqë Aguri s'ia hoqi sytë, Ylsiu vazhdoi më tej: — Edhe për mua! Po deshe! mos fol! Apo do të më dërgosh që sot në fshat?

Tjetri largoi vështrimin menjëherë. «Sikur iu neverita, tha me vete Ylsiu, sikur donte të më pështynte në fytyrë. Po ç'faj i pata unë, çfarë i thashë?!»

Mili qeshi duke dëgjuar Ylsiuin e duke parë vështrimin e tij të braktisur. Nuk iu lut më Agurit të mos çohet.

Aguri u çua, kurse Ylsiu u përkul paksa, dalëngadalë, që të mos binte në sy.

Aguri po kujtonte zotimet e shefit për të montuar transportierin.

— Kaloi një muaj e asgjë s'po bëhet. Plani vërtet është bërë, por unë si komunist them se dhe punëtorët i kemi lodhur më shumë seç duhej!

— Kështu është! — mbështeti Mili fjalën e Agurit. Ylsiu u çudit edhe për këtë. Edhe Mili po e pranonte kritikën tani!

Shefi nuk kundërshtonte, por Ylsiu po e vërente ndryshimin e bojërave në fytyrën e tij të shëndetshme. Megjithëse shefi po e dëgjonte me vëmendje Agurin, sikur nuk ia ndante sytë Ylsiut.

«Apo më duket mua kështu?» pyeste veten ky.

Bënte çdo përpjekje që të mos i ndesheshin sytë me vështrimin e shefit. Mallkonte veten tani që ishte ulur bashkë me Agurin e Milin. I dukej se shefi kishte të drejtë të mendonte se dhe ai, Ylsiu, ishte dakord me ato që thoshte Aguri, se!...

Ndjeu që po djersinte. Folën edhe të tjerë pas Agurit dhe mbledhja u mbyll.

Ylsiu kishte dalë i fundit nga salla të djetshmen. Pati kujdes mos e dallonte Mili dhe i fliste me zë të lartë:

— Ej, aleat, si ndihesh?!

Akoma i gjëmonin veshët nga ajo mbledhje. Edhe sot që po trokiste te zyra e shefit.

— Hajde, Ylsi, hajde ulu! — e ftoi shefi.

Ylsiu i dha dorën, por s'vendosi të ulej.

— Dua të më heqësh nga ajo brigadë!

— Të lodhën Mili e Aguri?! Ka punë atje, jo llafe!

— Jo, s'e kam hallin te puna unë! — tha Ylsiu si fajtor, kokulur.

— Aha, ç'hall na paske ti! Ik, ik, Ylsi. Ik e të mos e marrë vesh njeri përse erdhe këtu! Dëgjove? Ik, se u turpërove! Apo ke hall tjetër?

Ylsiu e humbi fare. Ç'po ndodhte kështu? Doli pa shkuar në mend se duhej t'i jepte dorën shefit, ose t'i thoshte tungjatjeta të paktën.

Ishte mëngjes e duhej të fillonte punë, por ai shkoi te gomari, i hodhi samarin, i kërceu sipër e filloi ta godiste me shkelma barkut për ta nxitur.

«Përse shkova te shefi? Kush më kishte faj? Për cilin u ankova, ë?! Po te kush u ankova? Këta janë njëlloj të gjithë», thoshte duke u larguar nga miniera.

Atë ditë s'mund t'u dilte në sy Milit e Agurit, po të nesërmen, ç'do t'u thoshte, në qoftë se shefi do t'u tregonte përse i kishte shkuar në zyrë?

LOJA E SHAHUT

Iliri e pa të vëllanë aty, para shkallëve të barit të ri. Me ata katër-pesë shokët, si zakonisht. Shokë shkollë dikur, kishin disa muaj që ishin liruar nga shërbimi ushtarak. Dy prej tyre dhe Beni akoma s'kishin filluar punë. Po të mos kishte qenë me Thoma Reçin, po të mos kishin biseduar ato që biseduan, Iliri do t'u fliste me qejf shokëve të vëllait.

— Të thashë që në fillim, s'dua të ma marrësh për keq, — i tha Thoma Reçi duke u ndarë. — Ju, si fëmijë të shokut tim, s'keni faj... por ndoshta, kur plaket, njeriu u bëka tamahqar.

Iliri po largohej ngadalë.

— Do ta pimë nga një arançatë të ftohtë?
— propozoi njëri prej shokëve të Benit, atje më tej.

— Po kush do paguajë se...?! — ia priti një tjetër.

— Ata që kanë filluar punë.

— Jo, more! Ne që punojmë, do paguajmë gjithnjë! E bëjmë me short.

— Ose me radhë.

— Jo! Me radhë krijohet monotoni, se të gjithë paguajnë njëloj. Më mirë me short.

Iliri i dëgjoi të gjitha, se flisnin me zë të lartë. Priti mënjane, nuk donte t'ua prishte gjendjen. Përgatitën në çast gjashtë letra, i hodhën në ajër, zgjodhën. E vetmja letër me birë i ra Benit.

Letra me birë kushtonte dyzet e tetë lekë të vjetëra.

— Ushtarë kemi qenë më të pasur. — bëri shaka i vëllai mes të qeshurave të shokëve. — Kemi gjithë këta xhepa në xhakëtë e pantallona, por ç'i do! Bosh!

Iliri u detyrua të buzëqeshte atje më tej.

Beni akoma s'e kishte parë vëllanë e madh. Po pyeste veten në duhej të shkonte tek Eleonora apo jo. Nora, me sy të gjelbër...! «Më duhet një pesëdhjetëlekëshe, Nora...» Ajo me siguri do t'ia jepte, po Beni çuditërisht druhej prej saj po aq sa e donte. Qenkësh e vërtetë se të dashurat, të fejuarat, gratë, dalëngadalë zënë vendin e nënave. Pa e kuptuar, ditë për ditë fitojnë dashurinë, përkujdesjet, merakun, por edhe diçka prej autoritetit të heshtur të nënave. Jo s'do të shkonte tek ajo!

«Ku vajti e më ra mua letra me birë!» — tha përsëri me vete.

Atëherë pa të vëllanë.

— Ti je bota, vëlla! Po ku e dije sa ngushtë kishte rënë vëllai i vogël?!

Iliri e dëgjonte pa shumë dëshirë. Megjithatë e nxori një njëqindlekëshe të vjetër dhe ia la në dorë.

— Pas një ore, Arben, të dua në shtëpi, më dëgjon?

— Pse nxelesh, Liro! Vetë m'i dhe, s'ti mora me zor!

— Pas një ore, Arben, mirë?

Përderisa s'po e thërriste Ben, por Arben, do të thoshte se diçka nuk ishte në rregull.

«E, doli gjë?!» e pyetën shokët Benin.

Ai u tregoi kartëmonedhën.

Iliri po ikte. Me nxitim. Ora kishte kaluar nga gjashta e mbrëmjes. Do të bënte edhe dhjetë minuta rrugë gjer te kopshti i fëmijëve, ku Elda priste. Fëmijët e tjerë me siguri ishin marrë nga prindërit e tyre. «Po pse, o babi, më le të fundit sonte, pse?!» do ta qortonte vajza. I bleu një çokollatë për të vendosur shpejt miqësinë.

Edukatorja e kishte marrë në krahë vajzën dhe po priste te porta. Dy pika loti si prej vese mëngjesi i rrinin në sytë e kaltër së bijës. E mori në krahë dhe ajo filloi t'i tregonte e t'i fliste pa pushim për shokët e lodrat e ditës.

Iliri s'po e dëgjonte vajzën. E kishte harruar duke e pasur në krahët e vet.

Po mendonte për babanë e tij, për ato që i kishte thënë Thoma Reçi...

II

— E bëjmë një shah, baba?!

— Si të duash, po mua më duket se po e harroj fare lojën. Ti, një herë në hënë po dukesh kohët e fundit, kurse ai, harami i vogël, sa për të ngrënë vjen në shtëpi!

Iliri po rregullonte gurët e shahut.

Ai, edhe tani burrë, skuqej paksa kur e qortonte babai. I bindej pa asnjë kusht, aq sa Beni tallej nga pak me këtë «verbëri», siç e quante ai. «Një fëmijë i mirë, edhe kur s'ka, duhet ta krijojë vetë një kontradiktëz të vogël me prindin, se ai është një brez tjetër, sidoqoftë. Duke e respektuar, duhet çuar më tej jeta!...» thoshte duke qeshur Beni dhe Iliri nuk bënte zë.

Flora, motra, i vështronte ashtu dhe qeshte me vëllezërit. Iliri ishte aq i turpshëm, sa nuk e duronte dot as kukullën e madhe, kur rrinte e përmbysur, në divanletë.

Babai zgjodhi të bardhët kundër të birit. Pas lëvizjeve të para, Iliri i dha një figurë e dy ushtarë, pothuaj falas, Babai i mori, pa e menduar ç'do t'i ndodhte më pas.

— Shah, baba!

— Pse s'thua se qenkam mat?! — tha tjetri.
— Do të bëjmë një tjetër!

Arbeni s'po vinte akoma. Ora kishte kaluar dhe Iliri mendoi se, sidoqoftë, i vëllai do ta gjente një justifikim nga ato që Flora, maturrante, i priste me kukurisma gazi. «Ua, sa budalla që je, mor Ben!» i pëshpëriste ajo në vesh në këto raste. «Si gjithë të dashuruarit, Flora!» «Do t'i them Norës, more vesh, po the më kë-shtu!»

Flora e donte shumë Norën, dhe a ka gjë më të ngrohtë e më të bukur se kur ta do edhe motra të dashurën?!

Iliri e dinte dhe e pranonte që Flora donte më shumë Benin. Iliri ishte autoritar, i hesh-tur, i prerë më shumë se babai. Sidomos, pas vdekjes së nënës, babai i tyre ishte bërë edhe më i butë.

Iliri po luante me kujdes. Nuk do të donte

të fitonte më. «Sidomos për sonte...» vendosi me vete, duke sjellë ndër mend Thoma Reçin dhe fjalët e tij... dhe Benin që ende nuk po vinte, sado që e kishte porositur.

Babai ua kishte mësuar lojën e shahut të gjithëve me radhë. Të tre djemve. Që nga lëvizjet elementare. «Ushtari lëviz vetëm përpara, vetëm me hap, njëlloj edhe ushtari i bardhë edhe ushtari i zi. Kali dhe oficerët janë ndryshe, tërhiqen, kurse më e privilegjua është mbretëresha. Ajo lëviz kudo. Ha si të dojë, para, mbrapa e anash, por gjithnjë në vijë të drejtë. Prandaj është mbretëreshë!...»

Luante me djemtë për t'u çlodhur, por erdhi një ditë që atyre u vinte inat kur ai tallej e qeshte me ta. Në fillim menduan se babai për fare pak gjë ua fitonte lojën, përderisa edhe ata i kishin mësuar të gjitha lëvizjet e gurëve. Me pak kujdes edhe ne, menduan djemtë, mund t'ia marrim lojën babait. Kur arritën të fitonin nga një, besuan se mund të fitonin edhe më. Kërkuan ndeshje të tjera, orë të tëra, gjersa ai i detyronte të shkonin të mësonin. Ata ishin të sigurt, atëherë, se ai i largonte nga frika se do të humbiste.

Djali i madh, kur po mbaronte shkollën e lartë, e mundte shpesh. Babai nuk falte më në lojë as Ilirin, i cili skuqej kur fitonte me të. Tani vetëm Benin mundte, por edhe atë jo lehtë e jo gjithnjë.

Beni ende s'po vinte. «Po unë i thashë se e prisja, ta marrë djalli, ta marrë», tha prapë Iliri me vete. Pas pak ai i tha këto me zë.

— E di unë ku ka shkuar ai! — foli Flora, pa ditur asgjë nga ato që mendonte i vëllai.

Iliri e pranoi ndërrimin e mbretëreshave që propozoi babai, duke menduar se ai përpi-

qej ta thjeshtonte lojën. Mbretëreshat e ndërlikojnë lojën me liritë e tyre. E bëjnë shahun më të vështirë, kërkojnë mendje të freskët e qetësi, kurse babai dukej si i lodhur. Thoma Reçi i kishte thënë...

Babai po e vononte lëvizjen, po e mendonte gjatë. S'donte të humbiste më. Iliri buzëqeshi. «Nuk të mund më, baba, jo!» tha me vete. «Do ta fitosh lojën, mos ki hall!»

I ati ishte mbështetur mbi krahun e vendosur me bërryl mbi tryezë.

— Luaj, baba! — foli ngadalë Iliri.

Tjetri sikur nuk dëgjoi. As reagoi fare. Vanoi edhe më lëvizjen. Iliri ngriti kokën dhe vëzhgoi qetësinë e babait.

Ai po dremiste, mbështetur në pëllëmbën e tij. Koka i rrinte varur pak djathtas.

Ai sajoi një zhurmë të lehtë, siç trembnin dallëndyshet që kishin foletë në korridoret e shtëpive; zogu i gjumit, që ishte ulur në qerpikët e babait, nuk u tremb.

Duhej një zhurmë më e fortë, nga ato që nxirrnin zogjtë e fshehur në kaçubat e shkurret.

Babai pas kësaj u zgjua.

— Unë e kam për të luajtur? — tha.

— Po, baba, luaj!

S'kishte më asnjë dëshirë ta vazhdonte lojën. As humbja e tij e fitorja e babait nuk e ngushëllonte dot më. Luajti një ushtar, fare kot. Ushtari iu bind, si ushtar. Një kuti, një hap përpara.

Dhe tani do të luante tjetri, babai. Ai e kishte radhën. Iliri priti. Donte t'i thoshte babait ta linin lojën, por edhe këtë s'e bënte dot. Si t'i thoshte?

Më kot priti edhe ca.

Ai po dremiste prapë. Po flinte.

Iliri s'mund të kërkonte ta zgjonte prapë duke sajuar zhurma. Kjo ishte e kotë, madje e pamundur. Po si ta zgjonte, si t'i thoshte? «Baba, po ç'eshtë kjo me ty, baba? Ç'eshtë ky gjumë kështu?»

Do t'i flas Florës, mendoi dhe u çua me qetësi. Në oborr u dëgjua vërshëllima e Benit.

Iliri e priti te dera duke ngritur gishtin te buzët:

— Qetësi, Beni!

Erdhi edhe Flora.

— Ta zgjojmë e ta çojmë të bjerë në shtrat, — tha ajo e turbulluar. Fëmijët e rritur, admirimin, gëzimin e keqardhjen për prindërit i shprehin në heshtje.

— Jo, jo! Unë them t'i heqim gurët e shahut më parë, ta zgjojmë e t'i themi «luaj, baba!» Ha, ha, ha, sa e bukur do të jetë!

— Mjaft, Arben! — i pëshpëriti rreptë i vëllai.

I vogli shtangu para syve të Ilirit.

Flora e zgjoi dalëngadalë babanë, sikur po e përkëdhelte.

Ai hapi sytë, pa fëmijët përballë dhe atëherë e kuptoi ç'po ndodhte. Zemra i rrahu si për ta ndëshkuar para fëmijëve. Çdo gjë që kishte pranë, iu duk e pafajshme, gurët e shahut, ushtarët, mbretëresha e ndërruar, përmbysur mbi tryezë, fëmijët e çuditur...

— Ç'më mori edhe ky gjumë kështu?! — tha duke u ngritur. — Më erdhi vdekja, më duket, se pleqëria është tjetër gjë!

Hodhi xhaketën krahëve dhe doli në ballkon. Që andej hyri në dhomë era e shkrepëses së djegur. Kishte ndezur cigaren.

Ata të tre mbetën në dhomë, si aktorë të një drame pa fjalë. Kështu e kishte babai. Kur nuk shkante mirë ndonjë gjë, dilte në ballkon dhe pinte duhan. Nëna, kur rronte, u kishte thënë se edhe i ri ai kështu kishte qenë. «Kur unë ia bëja me të padrejtë, ai s'fliste, nuk grindej, s'bërtiste kurrë... dilte mënjanë dhe mbushte sytë me lot!...»

Edhe me Benin... «Po kur do të fillosh punë, mor bir?» e kishte pyetur një ditë. «Do pres edhe pak, baba. Tani vetëm për minierë ka fletë pune.» «Po edhe në minierë... c'të keqe paska?» «Në minierë, jo, baba, e pse? Ti në minierë, Iliri në minierë... pse të vij edhe unë? Si familje e kemi marrë? Gjergji, as babanë, asnieri s'ka në minierë, as vet s'po vete...»

I ati e kishte parë i çuditur. «I biri po fliste? Mos kishte shpirtin e keq? Po ai Gjergjin e kishte shok, me të rrinte gjithë ditën... E fthoshte kështu për të!? Sesi janë këta të rinjtë sot: edhe shokë, por edhe s'i mbajnë gjë niëri-tietrit. Dhe mirë e kanë...» bloi me vete gjithë atë ditë. «Por edhe pa punë s'duhet të rrijë njeriu, i bën keq, ia con mendjen për të keq.»

Nuk i bëri më fjalë. Kur të tjerët i kujtonin punën Benit, babai heshte. Shkante në minierë e lodhej më shumë, nxirrte edhe një vagon mineral më tepër, merrte edhe ca më tepër para. Llafë nuk bënte.

— Arben! — foli Iliri.

Tjetri s'foli.

— Arben! — tha përsëri Iliri.

— Këtu jam! Të dëgjoj!

— Ti e thua me shaka që unë e kam shtë-

pinë mënjanë. Kjo e vërtetë është, por babanë e kemi bashkë, s'ndahet dot në pjesë ai!

— S'po të kuptoj.

— E pe babanë? Asnjë lojë shahu s'e çon dot deri në fund tani. Aq lodhet në punë. Ti e njeh Thoma Reçin. E ka shok babai. Është komunist ai. Sot më tha se e kishte gjetur në gjumë në minierë, mbështetur tek armatura e galerisë.

— Ç'faj kam unë, Liro?!

— Shtëpia mbahet me punë, duhen para, vëlla!...

Iliri nuk foli dot më. Te fjala para nisi të ngrinte çdo gjë. Si zerograda e akullit.

Iku pa folur, pa thënë as natën e mirë, pa u përshëndetur as me babanë, si për ta pranuar të plotë pjesën e vet të fajit.

Arbeni kaloi në dhomën tjetër. Pasqyra e madhe e vuri përballë vetes. E trembi vështrimi i vet. Po grindej me të gjithë. Pak më parë e kishte takuar Nora. Dikush kishte filluar të fliste keq për të, në prani të saj. «Unë ndërhyra menjëherë, thashë se isha e fejuara jote... s'doja të dëgjoja gjëra të tilla për ty, Beni!...» i kishte thënë ajo kokulur. «Të paktën ti duhet ta kesh bindjen se jam çun i mirë, — i kishte thënë ai, — apo jo?» Ajo kishte pohuar me kokë, por pa folur.

Benin e torturonte pamundësia për të shpjeguar ato që mendonte. Ja, edhe tani, me të vëllanë...

Në dhomë hyri Flora.

— Mos të të vijë keq, Beni! — i tha ajo.

— Na lër edhe ti tani!

Ndezi radion. Vetëm për të bërë zhurmë.

— Iliri s'flet kot! — shtoi ajo.

Beni e ngriti edhe më zërin e radios. Nga

lëvizjet e buzëve ai kuptoi se e motra seç po thoshte akoma, por ai s'mund ta dëgjonte.

Sytë e saj, pasi morën një shkëlqim të fortë, u shfytyruan, buzët u drodhën, e pastaj retina e syve u njom. Shkëlqimi iu mbyt nga lotët...

Beni i pa të gjitha.

E mbylli radion pa ditur ç'të bënte tjetër dhe po provonte një gulç të çuditshëm.

— Pse, unë s'e kam baba?! — i tha së motrës më në fund, dhe mezi u gëlltit.

S'mundte, as donte, as dinte ç'të thoshte tjetër.

PËR NËNËN THA?...

Plaku hyri dalëngadalë. Në fillim mbështeti bastunin në parketin e sallës së pritjes së popullit dhe, si u sigurua që nuk do të rrëshqiste, eci nëpër të. Ngriti kokën, vështroi muret e tavanin e lartë me zbukurime e llambardarë, na përshëndeti ne që ishim ulur dhe u ul edhe vetë.

— Odë e madhe qenka! Le të vijë populli, t'i zgjidhë hallet!

Plaku fliste ngadalë, ashtu siç ecte. Fjalët i nxirrte të pakta, por të qarta, kurse këmbëve u ndihmonte me bastun. Ishte veshur me pantallona shajaku të zi dhe pallto të shkurtër kadifeje të zezë. Rreth të gjashtëdhjetave duhej të ishte.

Si gjithë të tjerët, edhe plaku do të niste të tregonte pas pak. Kështu bënë të gjithë ata që vinin aty. Secili tregonte hallin e vet.

— Marshalla, marshalla! Si odë miku! —
tha përsëri plaku për sallën e pritjes.

Unë buzëqesha. Fare pak. M'u duk plak i mençur. Nuk fola, se e di që mençuria u bie ndonjëherë për pjesë edhe njerëzve me zemër të vogël. Dhe ende s'e njihja atë plak.

Dy të tjerët, që prisnin radhën e takimit, buzëqeshën edhe ata. Gruaja, madje, e ktheu karrigen plotësisht përballë plakut, sikur priste që ai të vazhdonte më tej. Tjetri, rreth të dyzetave, mbështeti bërrylin mbi gjurin e djathtë dhe mbi pëllëmbën e dorës vuri mjekrën, e cila m'u duk edhe më e gjatë.

— Ç'të bëjë më parë njeriu, punën apo të zgjidhë hallin? — foli ai.

Mezi i nxori fjalët; ashtu i përkulur, sikur halli apo hallet që kishte t'i rëndonin sa gjysma e rruzullit.

Plaku e dëgjoi dhe vazhdoi ta shihte në sy, edhe pasi tjetri heshti. Me dy sy hetues, të vegjël, që lëviznin si tespihe, nën vetullat kalleshe.

Nuk di pse më lindi besimi se ai plak do të fliste gjatë, madje se ai do të bënte të tregonin edhe dy të tjerët përse kishin ardhur. Mua më turbullonte ftohja e pakmëparshme me gruan që rrinte përballë plakut. Nuk di pse, por doja të shfajësohesha përpara asaj, ndofta edhe vetëm sa për të lehtësuar veten.

Ishte më shumë një keqkuptim. E njihja më shumë nga ekрани i televizorit dhe radioja. Ajo ishte këngëtare, zërin dhe profilet e saj i kisha të ngulitura në mendje. Në anketën e fundit kishte interpretuar një këngë për dashurinë. Me shumë pasion. Aq, sa dukej se ajo po luftonte rreptë me rininë, që po i ikte çdo ditë, pavarësisht nga tualeti që bënte. E pashë në sallën e pritjes dhe nuk di përse e pyeta:

— Edhe ju këtu?!

— Ç'ka për t'u çuditur?!

— Më falni, por ne jemi mësuar t'ju shohim vetëm duke kënduar dhe!...

Ajo jo vetëm s'pranoi të buzëqeshte me fjalët e mia, por mblodhi edhe buzët, si në një regjistrim të përsëritur e të lodhshëm në Televizion.

Unë natyrisht që s'fola më. Hodha një vështrim nga ato që kërkojnë të paktën shfaqësimin nga të tjerët, por dyzetzveçari më pa me dy sy qortues. Madje lëshoi një «Secili ka hallin e vet...» që hollë-hollë më vishte mua qyrkun e braktisur të fajit.

Kjo ftohje kishte ndodhur para se të vinte plaku. Më erdhi edhe më keq për qëndrimin e dyzetzveçarit, ndonëse duke parë sytë e tij kafe, të butë e të qetë, besoja se në vete ai më justifikonte për çiltërsinë e shakasë me këngëtare. Me një përpjekje fare të vogël isha fare i sigurt se do të kuptohesha me të.

Heshturazi e quajta të domosdoshme «aleancën» me plakun.

— Po ti, more bir? — më pyeti ai.

— Pres sekretarin, atë që bën pritjen... Vironin.

— Ke hall kështu, apo...?

— Jo! E kam shok, xhaxha!

— Tani e ke bërë shok, pasi është bërë sekretar, apo...?

Unë qesha. Plaku po dilte siç e mendova unë kur hyri në sallë.

— Pse qesh? Mos qesh! — tha plaku, si i zemëruar. — Bëjnë vaki plot gjëra si këto!

Ula kokën përpara këtij njeriu.

— Jam burrë plak unë. Aq plak, sa është turp të vij e të ankohe. Fëmijët qahen e an-

kohen se s'dinë të flasin, s'u ka ardhur goja akoma... Por jo mosha ime!

Plaku do të vazhdonte, kjo dukej.

Ai me mjekrën e gjatë e dëgjonte me një indiferencë të çuditshme, që më ngjallte mendim të keq për të. Më dukej sikur ai ishte në merak mos i rrëshqiste mjekra mes pëllëmbëve të duarve, mes gishtërinjve. Bënte «po, po», kur plaku i drejtonte sytë dhe i kërkonte miratim, tundte kokën, por nuk di pse po besoja se ai mezi e ndiqte, ose nuk e ndiqte fare fjalën e tij. Sytë herë i nguleshin diku, herë diku tjetër, si të një zogu të lodhur, të hutuar, por edhe të trembur.

Ai duhej të kishte hall. Hall të madh. Një hall që s'po e thoshte akoma e që ia zvogëlonte pa mbarim hallin e të tjerëve. Qortova veten që u kisha thënë se prisja si shok, pikërisht sekretarin me të cilin ata do të takoheshin. Me siguri druhashin nga unë. Veç plakut, që po tregonte se më parë, kohë më parë, kishte qenë kryetar kooperative. «E ç'kryetar mund të bëhesha unë?! Lodhësja, se këmbët duan kokën e mençur. Po unë shkencën ku ta dija! Vetëm të drejtën kisha unë, duart i mbaja në xhepat e mi dhe lugën në pjatën e shtëpisë sime e mbushja. Edhe ai që më zuri vendin, zemrën ta merrte e të jepte të tijën. Puna ecte revan, por, atëherë kur ia mori dorën kooperativës, e hoqën! E ngritën në përgjegjësi! Sepse e bëjnë kaq nxituar këtë punë, s'e marr vesh. Pa na sollën një kryetar tjetër, që vetëm barkun e tij ngre. Na e heq edhe si «bark socialist», pale! Në të nëntin është, po unë them se ai prapë do të dështojë!...»

Sytë e mjekërgjatit vazhdonin të ishin po ata. E kafenjta e tyre bëhej herë-herë e errët

dhe unë pyesja veten se si mund të bëhej ajo e zezë fare. Këngëtarja qeshte duke vënë pëllëmbën para gojës.

— S'janë për të qeshur këto! — tha plaku prapë, me të rreptë. Ajo heshti, por edhe ashtu nuk i rrihej. Prandaj nisi të fliste:

— Kam ardhur për vajzën. E ka marrë me sy aq të keq një profesore e saj, sa s'di si t'ia bëj! Pardje e kishte nxjerrë nga klasa. Dua ta heq që andej.

— Ku e ke vajzën? — pyeti plaku.

— Në shtëpi!

— Ku mëson, po të pyet! — sqarova unë për plakun, duke folur me të butë.

Gruaja kësaj radhe më buzëqeshi për keqkuptimin, përmendi shkollën dhe ne morëm vesh se ajo vajza e këngëtares vazhdonte klasën e parë fillore!

— Aha, — ia bëri plaku, sikur të thoshte: të bukur hall paske!

— Secili ka hallin e vet! — tha dyzetvjeçari, pa iu drejtuar plakut.

— Ashtu, po, — tha plaku, — halle-halle kjo botë, — e qeshi prapë, mbyturazi, me një zhurmë si të sëpatës kur godet drurin në ujë.

Më tej heshtën të gjithë. Po plaku vetëm këtë gjendje s'pranonte.

— Sikur shumë të madhe e paskan bërë këtë odë! — vërejti, duke përshkuar me sy sallën.

Unë s'doja të qeshja se këngëtarja mund të fyhej.

— I thonë nënë! Ka merak për fëmijën, — tha dyzetvjeçari. Ajo e vështroi me mirënjohje. Plaku po hiqte duhan thellë.

— Ata poshtë e kanë me frikë, — tha dyzetvjeçari, si pa kuptim, por nga lëvizja e do-

rës morëm vesh se e kishte me nëpunësit e ve-
gjël.

Plaku s'e ngau, se tjetri nisi të tregonte. Jo
hallin e vet, po një histori, një rrëfenjë.

«Një natë e grisur nga vetëtimat e bubulli-
mat. Sikur do të përmysej bota. Shkon një
djalë tek e ëma dhe i thotë të vishet e të mba-
thet mirë. «Po veshur jam, or bir.» «Vishu,
vishu mirë, nënë!» I veshi ç'kishte! Ishte di-
mër dhe i biri e dinte se dimri kalon nga bar-
ku i fëmijëve dhe kurrizi i pleqve. I hodhi mu-
shama nënës dhe hopa në krahë! Me të në
shpinë doli në shi. Eci nëpër ledhe e nëpër
brinja, nëpër kurrizin rrëshqitës të natës, u
lodh e prapë nuk ndalte. «Po ku më çon, or bir,
ku?!» Ai s'përgjigjej, vetëm ecte. «Mos i ka
ndodhur gjë vajzës?» Ai heshtte. Brodhi gjithë
natën. Ah, ajo natë! Ajo kuje, thuaj! Në mën-
gjes ai e solli në shtëpi. Afër zjarrit e ngrohu.
«Po përse e bëre këtë? Përse u lodhe, mor bir?»
«Që të mos të kem më borxh, nënë!» i tha i
biri. Ajo qeshi, fatkeqe. «Pse s'vdiqe, i tha ve-
tes, pse s'vdiqe në krahët e tij? Të kishe ngri-
rë nga të ftohtët, a një vetëtimë të ishte bërë
gjarpër e të të mbyste në krahët e djalit.» Në-
na qeshi përsëri me këmbënguljen e vështrimit
të të birit. Ai donte doemos përgjigje. «Ti ve-
tëm borxhin e një nate shleve, or bir... të një
nate!» i tha më në fund ajo. Me lotin e hidhur
të nënës së dëshpëruar në sy...»

Dyzetvjeçari e tregoi aq bukur rrëfenjën, sa
unë po qortoja veten që kisha menduar aq keq
për të. Mjekrën e tij po e shikoja si krejt të
zakonshme, sepse ajo me të vërtetë e tillë ish-
te.

— Mirë e the, mirë! — foli plaku.

Nuk po e shikoja më dyzetvjeçarin. Ai me

siguri ishte një njeri i mirë, i urtë, si sytë e butë që kishte.

Atëherë plaku e pyeti përse ishte munduar të vinte gjer aty.

— Janë miliona! Miliona që rrinë si mall pa zot! — tha me sy të rrëgjuar, nga ajo që po tregonte, dyzetvjeçari.

Ne e vështruam me ngulm. Ai heshti pak, sikur priti të kalonte para syve tanë vargu i gjatë i zerove të milionave. Fliste me një h të vazhdueshme që shoqëronte tingullin .r. Unë s'duhej ta lejoja veten që të më ndikonte në përshtypje kjo dobësi e natyrës së tij. Isha gati t'i kërkoja të falur edhe pse ai nuk dinte gjë nga hamendësitë e mia për të.

— Janë makineri e pajisje të importuara nga jashtë, janë blerë me valutë, — vazhdoi ai. — Kanë mbetur jashtë, në dimër, në shi... Nuk çan kokën njeri për to, sikur s'i dhimbsen njeriu!

Punonjësi i shërbimit thirri plakun për takim. Ai u çua duke përdorur bastunin, siç përdorin xhenierët shkopin e zbulimit të minave. Ë ndihmuan të ngjiste shkallët. Këngëtarja u çua fill pas plakut. Dyzetvjeçari po rrinte si mes dhimbjes. S'dha hollësi të tjera rreth milionave që po ndryshkeshin në shi. Plaku që mund ta ngacmonte më tej kishte ikur.

— Plaku erdhi më vonë se ne!... — u ankua gruaja, pa adresë.

— Shoqe, ne më duket se ju sqarua ju!

— Unë s'kam kërkuar takim me ju, por me sekretarin! — tha ajo me vrull.

— Atëherë prisni pak se do të zbresë tani sekretari, — tha plot qetësi punonjësi i shërbimit.

Ai i rrëfenjës e afroi karrigen tek unë. Ndo-

shta donte të dëgjonte këngëtarja ato që donte të më thoshte.

— Kam kaq kohë me këtë hall, — më tha me zë të ulët. — Kaq kohë. Ti e paske shok sekretarin, kështu sikur the, apo jo?

— Po! Shok e kam, — pranova, duke pritur më tej.

E quanin Sabedin dhe gjatë javës së kaluar i kishte takuar gjithë sekretarët në pritjet.

— Unë s'duroj dot, — tha ai, — s'e shoh dot të keqen me sy, prandaj prishem me të gjithë... Po hajde, të gjitha durohen, po këtë radhë më goditën keq, më hoqën dokumentin e Partisë, më morën më qafë...

Cipa e syve iu njom dhe besova se pas pak ai mund të qante, të shkrihej në lot.

U çua. Eci kokulur, diku u kryqëzua me këngëtarën. Ajo, si grua, e dalloi ngashërimin e tij.

— Sekretari po zbret! — njoftoi punonjësi i shërbimit.

Ai e dinte që unë atë prisja.

— Po këta të dy nuk do t'i presë?! — thashë unë me zë.

— Të shkosh i qetë, xhaxha! — i thoshte Vironi plakut, duke e ndihmuar të zbriste shkallët.

— S'më duket kaq e kollajtë kjo punë mua, jo. Të zgjidhet me një telefon kjo mesele?! Ka ngrënë ca si tepër barku i kryetarit tonë, o shoku sekretar. Por, po s'u bë, këtu do të vij prapë, e do të zemërohem pastaj, ta dish! — tha plaku duke trokëllitur bastunin në dysheme.

— Të vish... me bastun të më vish! — qeshte ai.

— Të mërzita! Më pret shumë kohë?! —

m'u kthye mua duke më futur krahun. —
Ikim tani.

Unë ktheva kokën nga dy të fundit.

— Për ju, shoqe, bisedova me drejtorin e shkollës. Ai u çudit për ardhjen tuaj në komitet!

Plaku qeshte me të ulët, si deti pas furtunës, kur të bardhën e shkumës së dallgëve e lë në shkëmbinjtë.

— Kurse ju, kot prisni! Mos braktisni punën, së paku!

— S'po më zgjidhni...! — tha dyzetvjeçari.

Unë po vështroja sekretarin, shokun tim të fëmijërisë. Kur zemërohej, në ballë, mbi syrin e djathtë i pluskonte lehtë një nerv, si zog.

— Ç'hall na paske tjetër?!

— Jo, për makineritë vij...!

— Makineritë një muaj kanë që kanë ardhur! Një muaj ke edhe ti që ankoesh! Bën mirë të kujdesesh e të të dhimbset nëna jote! S'të lejon njeri të ngresh dorën mbi të!

— Ajo vjedh! — tha njeriu i rrëfenjës. Merr tek unë e çon te vëllai tjetër!

Mezi po i rregullonte fjalët.

— Për nënën, tha ashtu?! — pyeti plaku. — Apo më bëjnë veshët mua? Turp, turp! Mos i futni këta njerëz në odën e popullit, mos e ndyni...!

I kthyem shpinën.

— E kanë përjashtuar si intrigant! — tha me zë të ulët Vironi, sikur donte të qetësonte zogun në ballë.

Ktheva kokën prapa.

Gruaja po vinte pas nesh. Sikur donte të dëgjonte edhe më për njeriun e rrëfenjës. «Po ai tregoi aq bukur për nënën!» thoshte vështrimi i saj, i tronditur nga befasia.

Ai tjetri, dyzetvjeçari, mbeti prapa. Sikur nuk ecte. Herë pas here ngrihej ndonjë shkullm ere dhe sikur e zhvendoste.

Të sillte ndër mend ato gjethet që, të de-tyruara nga shtjellja e ajrit pas makinave, duket sikur mund të rendin me po atë ritëm, por pas metrave të parë rrëzohen vetiu.

NJERIU QË SHITI LIBRAT

Gruaja e mjekut po qortonte djalin; ai përpiquej të shpjegohej, të thoshte se libri që kishte blerë ishte i mirë, se ajo kot shqetësohej... Mira, duke i thirrur që të ulte zërin (në të vërtetë Berti shumë ulët po fliste), kishte zgjuar Sezaiun.

Mjek Sezaiu u koll lehtë, sa për të lajmëruar se ishte zgjuar tanimë, dhe ata mund të mos kujdeseshin për t'i ruajtur qetësinë e gjumit.

Berti nxitoi të hynte në dhomën e tij.

— Ja ç'libër kam blerë, baba! Mamaja thotë se... Si thua, babi?

Ishte një vëllim me tregime evropiane, botuar shumë vjet më parë. Mjeku e mbante mend mirë, se e pati lexuar dikur, dhe tha me vete se libra të tillë mund të ribotoheshin herë pas here.

I kënaqur me shijen e të birit për letërsinë,

mjeku i buzëqeshi së shoqes si për të shfajësuar edhe merakun e saj.

— Është hapur Libraria e Botimeve të Rralla, babi. Atje e mora...

Mjeku kishte hapur fletën e parë të librit e nuk po e dëgjonte më djalin.

S'po u besonte syve. Jo! S'donte ta besonte për të vërtetë atë që lexohej. «E shkruara mbetet!» i shkoi ndër mend proverbi latin.

Dhe në faqen e parë të librit, në pjesën e bardhë të fletës ishte shkruar: «Biblioteka personale, Durim Milo»!

Durim Miloja ishte njëri nga shokët më intimë të gjimnazit. Pasionanti i çartur i poezisë, fanatiku më i paepur i librave. Gjuajtësi syçelët i botimeve të rralla...

— Mos gënje, nuk e ke blerë! — i bërtiti befas të birit.

Djali heshti para së papriturës, si një njeri i goditur nga rrebeshi e stuhia në fushë të hapët, mbetur pa gojë, pa frymë. Por pastaj, për t'u mbrojtur, tha:

— Nuk gënjej, baba!

— Pusho!

— Po si të pranoj që...?

— Shko në dhomën tjetër, të them!

Djali kishte dalë menjëherë. Mjek Sezaiu lexoi përsëri: «Biblioteka personale, Durim Milo». «Oh, ç'e vërtetë! Po kush tha se qenka e vërtetë? — tha pas pak. — Libri s'dihet si ka rënë në duar të tjera, gjersa ka ardhur te Berti. Ku dihet si!»

— Nuk e ka blerë?! Mos na ka dorë djali?

— Lërmë edhe ti tani! — iu kthye gruas, nervoz.

— S'ka asgjë për t'u shqetësuar, Mira, — i tha pastaj, tek e pa të tronditur e me duar të

varura, si të pajeta. — Jam ca i lodhur nga dy urgjencat e mbrëmshme, doja të qetësohesha edhe pak, prandaj...

Ajo e pa me qetësi dhe me një vëmendje, sikur donte të bindej për ato që i tha i shoqi.

— Shtrihu prapë! — i tha me zë të ulët. Donte të shtonte edhe diçka tjetër, por nuk e pa të arsyeshme dhe doli nga dhoma. «Në urgjencën e dytë mund të mos shkoje», donte t'i thoshte ajo, po ku dihej si do t'i priste Sezaiu këto fjalë.

Kishte rënë telefoni nga ora tre e natës. Receptorin e kishte ngritur ajo. «Familja Holda jemi, — kishin folur nga ana tjetër, — doktor Sezaiun donim... Kemi vajzën me temperaturë. Po mundët... Adresa...»

Mira ia kishte riprodhuar bisedën të shoqit.

— Kush është ky Holda? — e kishte pyetur pastaj.

— Është një drejtor. Thonë se rron vetëm me diskutime mbledhjesh e duartrokitje!

Ai gjithnjë përpiquej që të çohet nga shtrati duke bërë humore të vogla, të tilla, për të ruajtur gjendjen e qetë shpirtërore.

Mira ndjeu hapjen e derës së dhomës së tij, pastaj edhe hapat.

— Shkojmë pasdite te një shoku im i vjetër?!

— dëgjoi ajo zërin e tij.

— Si të duash, Sezai.

Ai u kthye përsëri në dhomë.

— Djali po qan akoma! — erdhi dhe i nde-nji ajo afër.

— «E qara i zgjeron kraharorin dhe mu-shkëritë fëmijës»! — imitoi ai mjekun e rub-rikës në radio.

Mira doli duke qeshur. «S'besoj ta ketë pasur me djalin, jo!» tha me vete. «Por me këtë jetë zemëruar tjetër?! — shtoi e menduar.

Dy orë më vonë kishin dalë në rrugë. Mjeku vuri re kujdesin e së shoqes për fytyrën e buzët dhe qeshi me vete. «Mira ime s'e ka pasur kurrë mani qëndrimin para pasqyrës! Nëse sot është rregulluar disi, e ka bërë që unë, si burrë, të mos ndihem, sadopak, inferior për bukurinë jo të plotë të gruas sime. Meqë po shkojmë te një shok gjimnazi e do të takojmë edhe gruan e tij...» Mjek Sezai u preku lehtë gruan, siç do të prekte dikush, në rininë e hershme, një femër të bukur rastësisht, dhe Mira qeshi.

— Më dil në të majtë, shpejt! Kush më sheh me ty, do të thotë se paskam qenë një buf e asgjë më tepër!

Mjeku po përpiqej me çdo kusht që t'i largonte asaj edhe hijen më të lehtë të mbetur prej zemërimit të disa orëve më parë. Mira ia shtrëngoi fort krahun dhe u mbështet lehtë, siç bënte vite më parë, në rrugicat, kur përcillej prej studentit Sezai.

— Po nuk më the, ku do të shkojmë, Sezai?

— Na kanë ftuar para dy-tre vjetësh, Mira. Në tren, s'të kujtohet? Një grua e bukur me faqe të gjera, me një fustan të kuq e jakë të bardhë që bënte kontrast me flokët e zinj?

Mirës nuk i kujtohet asgjë.

— Po unë të kam folur për ta, moj Mira, të kam folur. Durimin e kam pasur shumë të afërt në gjimnaz.

Tani Mira kujtoi gjithçka.

— O, po unë di plot gjëra për Durim Milon,
— tha ajo. — A s'është ai bruni që simpatizohet prej një vajze!...

... që quhej Violetë, me flokë pak të kuqërremtë, Mira. Të kujtohet? Unë ia thashë Durimit që ajo e pëlqente dhe që priste, priste, si ajo shega e përskuqur nga pjekja që, po të mos e këputin, do të çahet. Por ai vetëm sa i përkëdheli flokët një ditë, në korridorin e shkollës, e asgjë më tepër. Ishte i zënë me letërsinë e «ardhme». Durim Milua, shënonte, skiconte, shkruante.

Kurse ajo, e mira e dashuruar Viola, e la shkollën pa e mbaruar, dy muaj para provimeve të pjekurisë, dhe u martua.

Mjek Sezaiu po fliste me pasion, me një pasion që po çudiste edhe të shogën këtë pasdite. Ai përgjithësisht ishte i qetë, fliste rrallë dhe me zë shumë të ulët, aq të ulët, sa bashkëbiseduesi mezi e dëgjonte. Për ta kuptuar, njerëzit i shihnin në fytyrë, lëvizjen e buzëve dhe gjestet, por edhe këto ishin të rralla e të zvarritura si të një anemiku. Edhe në rastet më urgjente mjek Sezaiu i tillë ishte. Le të binte alarmi për të tjerët, le të thërritnin e të shqetësoheshin ata. Me fytyrën e butë e të pashprehje ai vizitonte të sëmurin mengadalë e qetësi dhe çdokush mund të lodhte nervat duke provuar të duronte ngadalësinë e tij në këto raste.

Kurse këtë ditë po fliste aq tepër. Ndoshta sepse po shkonte te një shok i gjimnazit.

Ai, Durim Miloja, ia kishte futur Sezaiut «krimbin» për librat. Pas gjimnazit kishin shkuar të dy në universitet. Durimi për letërsi, Sezaiu për mjek, por gjenin kohë e rrinin bashkë. Durimi, po aq pasionant, nga lekët që i dërgonte

shtëpia, gjithnjë arrinte të kursente diçka. I hollë e i thatë mbeti.

Sekush i pati shtënë në vesh një plak tiranas që kishte një bibliotekë shumë të pasur, dhe ai e pati gjetur. Shkonte e rrinte orë të tëra atje. Plaku ishte i çuditshëm: nuk nxirrte libër nga shtëpia!

Durimi lexonte atje. Shpesh merrte edhe Sezaiun e lexonin të dy. Kur dilnin te porta, shiheshin me djalin e plakut. Ai, bashkë me nusen, sikur i kontrollonin mos i merrnin libra plakut.

Po plaku nuk i donte. «Ata presin të vdes unë», thoshte «Kanë hall mos shes librat. Por unë nuk ua lë librat, se ata nuk dinë t'i duan. Ata dinë vetëm të hanë. Do të m'i shesin librat, pasi të mbyll sytë unë, do të m'i shpërndajnë një nga një, po unë, para se të vdes, do t'i djeg e atyre s'ua lë. S'i duan librat ata, jo!»

Plaku ua thoshte shpesh këto fjalë dhe njëherë, pasi i ishte lutur t'ia falte, po të keqkuptohej, Durimi i kishte ofruar plakut blerjen e bibliotekës.

Ashtu siç e prisnin ata, plaku kishte qarë si fëmijë e mes lotëve e kishte pyetur nëse ai me të vërtetë dukej si një njeri që mund t'i shiste librat.

Mjeku ia kujtoi këto Mirës, hollë-hollë, duke ecur në këmbë, dalëngadalë, kur mund të shkonin te Milot me urban.

— Po, kështu ka qenë, — shtoi ai duke lexuar edhe një herë adresën e shtëpisë së shokut.

E kishin gjetur me përafërsi, Mjeku tha duke qeshur se, për ta gjetur shpejt hyrjen, do të bënin mirë të pyesnin ndonjë shitëse buke.

Ashtu bënë, dhe s'u doli keq.

Pas dhjetë minutash shtypën butonin e ziles te dera ku lexohej: «Familja D. Milo».

— Urdhëroni brenda, — u tha fëmija që hapi derën, — urdhëroni! Mami! Mami! — thirri ai me zë të ulët fare.

— Sa mirë qenkan rregullnar! Shiko, Sezai. sa bukur! Lule, zbukurime, kanarina...! Bukur!

U hap dera e brendshme dhe gratë nisën të putheshin.

*
* *
*

Kur u ndodhën vetëm, Mira i tha Sezaiut se, sado që ai ia kishte mburrur Durimin, grua-ja e tij padyshim që ishte më e mirë.

— A s'është e vërtetë, Sezai? — e pyeti ajo.

— Të gjitha gratë janë më të mira se burrat e tyre.

— S'po bëj shaka! — tha ajo prapë.

— As unë, Mira.

Në të vërtetë ai ishte i pavëmendshëm në vështrimet që hidhte në dhomën e pritjes.

— Mos u mërzitni, mirë?! Ja për pak do të dalë edhe Durimi! Po rrini mirë, de, rrini!

Muret nuk dukeshin prej veshjes me dru. Dyshemeja, mbuluar me tapet tejtejt, gjithan-dej kukulla, në pozicione të ndryshme, bionde e brune, mbulesat e kuqërremta të divaneve perdet si të lara në ar. Nëpërmjet perdeve, die-lli i perëndimit hynte në dhomë sikur derdhej. e mbulonte gjithë komoditetin e saj me një trëndafil të ndezur që të ngacmonte vështri-min.

Gruaja e Durimit solli qerasjen e parë.

— Mezi po rregullohemi... pak nga pak!

— tha ajo duke i hedhur krahun pas shpine Mirës, që s'pushonte së admiruari shtëpinë. — Ne gratë vërtet nuk gjejmë karar kurrë, po neve na mungojnë akoma gjërat kryesore, apo jo?...

Bufeja e fshihte gjithë faqen e një muri! Vazot e luleve breronin një qetësi të plotë në pauzat midis bisedave, qetësi që krisej herë pas here, prej vetëtakimstakimit të frigoriferit.

— Merrni fruta, merrni! Merrni edhe ju të mjekësisë, mos kini merak për pastërtinë!

— Jo, ç'është ajo fjalë. Po ejani rrini edhe vetë!

— Të na vinit para disa vjetësh, do të turpëroheshim, po tani... ca më ndryshe. Ta shihje Durimin atëherë, kockë e lëkurë. Tërë nerva, o zot, të merrte frika të rrije në shtëpi. Kishim shtëpi tjetër atëherë, jo këtë. Durimi vinte e ulej të shkruante gjer natën vonë. Por pak i botonin, shumë pak. Vinte e grindej edhe me mua, sikur t'ia kisha fajin unë!

— Ka vite që botoi librin e parë! — tha mjeku. «Më në fund, mezi foli!» tha e shoqja me vete. Kishte raste, gjatë vizitave që bënëin diku, ose në shtëpinë e tyre, që ai nuk nxirrte asnjë fjalë nga goja.

— Përse torturon veten, i thosha, — vazhdoi gruaja e Durimit.

— Ai e kishte libër të mirë, u pëlqye! — foli prapë Sezaiu.

— Një çikë libër ishte, aq i vogël, sa edhe një zog e merrte me sqep!

Mira qeshte me shakatë e zonjës së shtëpisë.

Sezaiu ishte ndryshe, nuk pëlqente të me-

rrej nëpër gojë prej gruas. Ai donte që Mira ta vlerësonte siç ishte. As ta lëvdonte, por as të bënte shaka për punën e tij. Ndodhte që e shoqja e fyente pa e kuptuar. Kur ai, në mbrëmje nuk i thoshte mirëmbërëma, ajo e kuptonte se diku e kishte shkelur. As që i shkonte ndër mend ta pyeste ku a si, se ai nuk do t'i jepte arsye, por as mëri s'mbante. Vetë ishte korrekt, me këdo.

— Se çfarë shkroi, atëherë në gazetë Durimi dhe iu zemëruan të gjithë, — po i tregonte me zë të ulët Mirës tjetra. — U zemërova edhe unë. «Përse po na e nxin jetën, Durim, — e pyeta, — për lavdi mundohesh kaq shumë?» — Rrinte si memec. Ishte shumë sedërli atëherë, moj Mira. Gjithë natën lexonte romane. «Po lexomë mua, gruan tënde!» — i thosha! Po iku dëgjonte. «Do shkruaj prapë e prapë, derisa të më japin të drejtë!» — thoshte.

Ajo fliste shumë ëmbël. Mira e dëgjonte duke e parë në sy, kurse mjeku po shfletonte albumin e fotografive. Dukej se nuk i interesonin fare ato që tregonte e zonja e shtëpisë. Po Mira s'i besonte shpërfilljes së të shoqit.

Dukej se ai kërkonte në faqet e para të albumit ndonjë fotografi të gjimnazit a universitetit, po, si dukej, nuk po e gjente dot.

— Një ditë na erdhi një shok për vizitë në shtëpi. Edhe ai merrej me gazetën. Goxha njeri ai, dhe i zgjuar. Ia tha hapur Durimit që i hapte telashe vetes me ata artikuj. Po ky kërcente si gjel. «Do të çoj shkrimin tjetër!» i thosh atij. «Si thua kështu? Ti vetë, e pëlqeve shkrimin e parë?» Ai ishte njeri i sinqertë, e donte Durimin. «Ti, Durim, do mendimin tim si shok apo...

O zot, si u bë Durimi kur iku ai! Si xhind!

Vente e vinte në shtëpi. Ah, një dhomë të vogël kishim atëherë, dhe Durimi punonte në fshat, një orë larg!

— Po tani... ku është Durimi? — pyeti befaz Sezaiu.

— Ja, shkoi ora pesë! Tani do të zgjohet. Çdo pasditë fle dy orë gjumë. S'ia prish regjimin unë! Po shyqyr e kam mirë me shëndet, shyqyr!

Ajo pa orën dhe nxitoi për në dhomën tjetër.

— Sa e dashur që është, apo jo, Mira?! — i foli mjeku gruas. — E dashka vërtet Durimin!

Mira e vështroi si e menduar, sikur kërkonte t'u jepte udhë gjithë hamendjeve të saj gjatë kësaj dite.

Pas pak u dëgjua zëri i Durimit; nga dhoma e gjumit ai kaloi në banjë, u freskua, gruaja i tregoi vendin e peshqirit dhe pastaj hyri në dhomën e vizitorëve.

— Më në fund erdhët, doktor Sezaiu! Po qenkeni hequr e plakur ca, më duket!

— E po, mjeku kujdeset për të tjerët dhe harron veten!

— Po të kthejmë një gur përmbys. Mirë që u bëtë mbarë!

— Mjeku shkon atje ku ka të sëmurë! Ju, me shëndetin s'jeni keq, marshalla! — iu pergjigj Sezaiu duke e parë në sy.

Dhe kishin qenë për një kohë aq të gjatë shokë të afërt, sa edhe tani e morën vesh njëri-tjetrin.

Pas pak mjeku i kujtoi së shoqes se, po të donin ato, të dyja mund të shkonin në kuzhinë e të llafosnin ç'tu vinte për mbarë!

— Eja, Mira! Eja! T'i lëmë bandillët të kujtojnë vitet e gjimnazit! Ah, sa lëshojmë ne gratë, sa lëshojmë!

Mjeku mori përsëri nga tryeza albumin, kurse Durimi ndezi televizorin kolor.

Mira dëgjoji zërin e të shoqit që kërkoi uljen e zërit të televizorit dhe besoi se ai do të niste ndonjë bisedë tjetër, që veç me ato të gjimnazistëve të dikurshëm s'do të kishte të bënte. Pastaj vijoi gjysmëqetësia. Ata s'folën. Sikur të kishin kohë që flisnin e flisnin e tani s'kishin ç'të thoshin më.

— Na ndihmuan shumë nga mami im! — po fliste tjetra. «Mami», si dukej, ajo thoshte për të kuptuar njerëzit e saj. — Po mezi e shtrova Durimin. E di ç'i bëra?! Turp është, por ja që unë e bëra. Tani, që e shoh se jemi kaq mirë, s'më vjen turp që e gënjeva tim shoq!

S'e kisha gënjyer kurrë gjer atëherë! E pashë se do na hapte punë me ato të shkruarat dhe një natë i thashë se fëmijët, në çerdhe e në kopsht, dikush, prej atyre që ishin prekur prej shkrimeve, i bënte për të qarë, nuk u jepnin ushqimin e caktuar, i rrihnin...!

«I do fëmijët, Durim? — i thashë atëherë.

Ta shihje, moj Mira, si iu zmadhuan bebëzat e syve! Si iu mbushën sytë me lot! Mallkova veten. U tremba mos i ndodhte ndonjë gjë, por s'diia si të tërhiqesha pas. T'i thosha se e kisha gënjyer?

Ta shihje, moj grua, kur nxori një valixhe ku mbante shënime të ndryshme, ditaret e më shumë se dhjetë-pesëmbëdhjetë vjetve dhe i dogji një nga një në sobë. Dhe rrinte pa gojë para tyre.

Dhoma binte erë letër të djegur e u mbush me tym, por unë s'bëra gëk! Gëk! Gëk! Hiç!

Por edhe po të vinte dorë mbi mua, ato ditë do ta falja.

— Po pse e bëre këtë?

— Jemi qetë tani, moj Mira! Pasi shitëm edhe bibliotekën personale, u qetësuam përfundimisht.

Peshku i kuq, në akuariumin e madh, brofte me lëvizje të shpejta. Hapte gojën e vogël si të një foshnjeje, por qelqin s'e kafshonte dot!

— Të kam falur dy libra. Njërin për ditëlindjen e parë student e tjetrin për diplomën, — po i thoshte Sezaiu Durimit. — Mbaji, po t'i kesh.

— Unë ta kam sjellë librin e parë që më ke dhuruar... ja tek e ke! Ja edhe këtë tjetrin me tregime; e kishte blerë djali sot! Unë s'doja ta besoja!

— Shkojmë andej! — u çua Mira menjëherë. Tjetra e ndoqi pas.

Mjeku ishte ngritur në këmbë. Televizori shfaqte vetëm figura. Pa zë.

— Dalim, Sezaiu u bë vonë! — tha Mira duke e kuptuar gjendjen.

— Të ikni?! Po pse? Ç'është kështu, Durim, përse... përse po ikin kështu?!

Durim Miloja rrinte kokulur.

Sytë e saj ranë te dy librat mbi tryezë dhe, sidoqoftë, diçka kuptoi. Megjithatë iu lut edhe një herë të rrinin, se shpejt ishte... se mezja sapo ishte përgatitur...

— Na dilni prapë. Ju presim! — tha më në fund kur ata po kapërcenin portën.

— E di sa e pëlqej jetën e qetë, Sezai? — po i thoshte Durimi, sikur po i lutej.

— E kush ta ka prishur qetësinë ty?! As ty, askujt tjetër!

Zëri i mjekut ishte i ngadalshëm, si gji-

thnjë, po Mira arrinte të kapte në artikulet e tij shqetësimin e rasteve kur kthehej pas urgjencave të vështira, të dyshimta për sukses.

Mjek Sezai u mbyll në ngadalësinë e tij të zakonshëm dhe nuk foli gjithë rrugës. Kur po arrinin në shtëpi, vetëm atëherë tha se çuditej që disa njerëz, në dukje të zgjuar e me interesa, e konceptojnë jetën si diçka të lehtë dhe, sapo ndeshen, sapo përplasen diku, hutohen, lodhen dhe menjëherë tërhiqen!...

MEGJITHËSE S'KIShte DASHUR TA BESONTE...

Gjashtëmbëdhjetë vjeç i ati e kishte marrë pas vetes. Pa i thënë se ku do ta çonte. Veliu mbante trastën e bukës në krahë. Te gryka e galerisë ai stepi.

— Ec, — i foli i ati, i ngrysur — ec, dëgjon?! Veliu kishte frikë. Galeria e errët, e ngushtë, si gojë e hapur e dheut të zi, e trembi. Ai kishte ndenjur netve i zgjuar, me bagëtinë në mes të korijeve që rrëqetheshin nga ulërimat e ujëve, por kjo grykë e mposhti në çast.

I ati e tërhoqi pas vetes, me forcë, sikur të mos e kishte bir. I dha në dorë llambën e karbitit dhe i bërtiti të kishte mendjen poshtë, se mos pengohej në gropat e shumta, dhe lart, se mos përplaste kokën në shtyllat e holla e të thyera aty-këtu.

— Ec! — i bërtiti përsëri i ati.

Velu Limani qau. Pa zë. Të mos e ndiente i ati. Qau disa herë. Kur nisi punën dhe iu

desh të rrokulliste plisat e mëdhenj të minerallit, qau përsëri kur iu skuqën duart dhe kur nga gazi i rëndë i minierës i erdhi gjumë.

I ati i hoqi një pëllëmbë kur e pa ashtu, të latërzyer me lot, pluhur e djersë. Të qante me shkas e jo kot fare!

Kur hynë, dielli s'kishte lindur. Kur dolën, ai po perëndonte, po Veliut ia vrau sytë, te gryka e galerisë. Qerpikët iu përpëlitën si fluturat rreth llambës.

Në shtëpi qau e ëma. Veliu u la dhe nisi të qeshte kur dëgjoji që i ati nisi ta mburrte para të tjerëve.

E çuditnin babai dhe miniera. Por u mësua me të dy. Babai e martoi, priti që të lindte dhe djalin e parë, Lazen, dhe vdiq.

Veliu bëri edhe një djalë tjetër. I donte, por nuk i përkëdhelte kurrë. Të madhin e dërgoi të mësonte për miniera. Lazja e mbaroi teknikumin, por i ati s'e la të vazhdonte inxhinierinë. «S'ke kokë ti për atë punë, boll kaq...! Yt bir, kur të bëhet, po...!» Dhe Lazja punonte përgjegjës ndërrese në minierë. Në sektorin ku punonte më parë vetë i ati. Veliu ia kërkoi drejtorit këtë.

Një vit më vonë trokiti përsëri te drejtori.

— U lirua djali nga ushtria, drejtor! S'ndahem dot nga Kumja unë!

Kumja ishte sektori më i vështirë në minierë. Kudo ku niste ajo galeri, do të dilte ujë.

Veli Limanit i çanin gjymtyrët nga reumatizmi. Në minierë punonin akoma shokët e tij. Ditët e fundit ishte grindur me ta. Para se të dilte në pension. Veli Limani nuk harronte dot, por djemtë në Kume i dërgoi. Të dy.

Kur i nisi ditën e parë në rrugën e minierës, sesi i shkëlqenin sytë. Sytë e tij, të stre-

huar nën vetullat e zeza të ngritura si kreshta, u fshehën atë çast.

— Atje ka njerëz të mirë... dëgjoni? Ti, Lazë, e di ca... Po nuk shkuat mirë me ata, do të thotë që e keni fajin ju! Dëgjuat? Hajde, nisuni tani. Krahët e njomë i paçi!

Ata u nisën. Lazja i pari. Pastaj i vogli, Petriti. Veli Limani doli te porta e jashtme e oborrit dhe i ndoqi me sy, gjersa ata hynë në rrugën e minierës. Qeshi me vete kur pa se e shoqja po e vëzhgonte nga prapa. «Ah, dreq, tha me vete, si s'm'u ndave!» Ajo ia dinte të mirat e të ligat. Po huqet...! Ah, huqet e Veli Limanit!

— I madhi është e s'është, por i vogli flori i ka duart! — i tha ajo.

Ai s'foli. E dinte ku do të qëllonte.

— Se nga ka ngjarë, s'e di!

— Ka ngjarë nga e ëma, — tha Veli Limani me vërtik, — se të atin e ka duartharë!

Ajo qeshi, duke i lëvizur pëllëmbët pas shpine, por që edhe ai t'i shihte.

— Uh, pishë e vilajetit!

Fliste kështu kur ai ishte me të mira. Ai e dëgjonte, e dëgjonte pa iu përgjigjur fare. Vetë fliste, vetë përgjigjej, ai vetëm sa i hidhte nga pas ca nga ato vështrimet e tij që dukeshin si të çuditshme, të pabesueshme të dilnin prej atyre vetullave kaçuba.

— Ua thashë djemve unë, ua thashë. Vetëm inatin të mos e kenë si ti!...

Kur mërzitej duke e dëgjuar, ai hynte brenda dhe ndizte radion.

Ajo pushonte. E dinte huqin e tij: Nuk i dëgjonte dot llafet. Kohët e para të pensionit nuk u fliste shokëve. S'kishte si t'i pyeste për djemtë. Edhe po t'i pyeste, ç'do t'i thoshin?

— Të madhin ca më tepër e ke, o Veli, po të voglin, shpuzë! Kokëshkëmb, siç ke qenë vetë, por nuk merr zjarr aq kollaj! Si stralli!

— Stralli nxjerr flakë, por edhe nuk hollohet vetë, — do t'i thoshte Veliu Shefqetit si përgjigje. — Unë kam hall mos është shtuf steril, atë merak kam unë!

Ja, kështu do t'i thoshin. Dhe ai kështu do t'u përgjigjej. Kështu do t'i pëlqente. Por me ata e kishte djallosur punën ditët e fundit. Kot, fare kot. Ai nuk donte t'ia zinte me gojë këtë. Disa muaj s'u doli në sy, pastaj, sa i ngjatjetonte në rrugë. Asgjë më shumë. Në punë nuk u shkante dot. Por edhe po t'i tregonin djemtë, s'do t'i dëgjonte deri në fund. O, llafet! Më mirë më lini të punoj tri turne nën tokë se të dëgjoj ato!...

Veli Limani vendosi të përgjonte. Rregulloi një vend të fshehur në cep të korijes së vogël me pisha mbi minierë. Nuk do të pyeste për djemtë ai, jo. Do të shihte vetë!

Çdo ditë në të njëjtën orë, të dy vëllezërit Limani ngjitnin bashkë udhën e kodrave mbi minierë. I madhi i heshtur, fjalëpak, dëgjonte duke buzëqeshur e miratuar tjetrin, Petritin, që s'pushonte e s'pushonte së treguari e së qeshuri njëherësh.

Veli Limani i shihte të gjitha. Rrinte me orë të tëra aty. Thyente një tufë degë lisi e driza të buta, i shtronte përtokë e ulej mbi to.

Miniera shtrihej nën këmbët e tij. Ai gëzohej për këtë. Nuk ngopej së pari. Miniera kishte dhjetëra gryka që nxirrnin kokën nga kodrat që qarkonin luginën. Fushat e shkarkimit zgjateshin çdo ditë.

Dëgjonte zhurmat e arganellave dhe nga Kujitja e tyre e zgjatur, e thellë, apo e shpenguar,

ai mund të kuptonte sa vagonë mineral dhe sa steril do të dilnin në secilën rrugë. Një, dy, tre, katër! Katër! mineral! — thoshte me zë të ulët, aty ku rrinte i fshehur. Merrte copën e thëngjillit dhe hiqte mbi pllakën e gurit katër viza! Një, dy, tri, katër!

Pastaj shihte punëtorët e sipërfaqes që punonin. Teleferiku i derdhte vagonët e sterilit në shtratin e lumit. Makinat ngjiteshin e spërdridheshin kodrave për të ngarkuar mineralin nga galeritë. Veli Limani i kishte në pëllëmbë të dorës.

Te gryka e galerisë dilnin vagonë të tjerë. Ai shënonte. Me kongjill mbi pllakën e gurit. Për disa orë mbushte disa pllaka. Gëzonte kur mezi i mblidhte të gjitha vijat. Llogariste edhe orët që i kishin mbetur deri në fund të ndërresës dhe i dilnin edhe më tepër vagonë.

«Po jo, edhe me brirë të bëheni ju, si ne të vjetrit, s'bëheni dot prapë!»

Lodhej së ndenjuri e ngrihej. Ah, mesi, e uh. krahu, ih, këmba që çan e syri që lodhet së pari, moj pleqëri, moj pleqëri, — thoshte e dilte nga koriya, nga prapa kodrës, që të mos e shihnin e ta ruanin të nesërmen. Po ta shihnin e ta ruanin të nesërmen, ç'do të bënte? «Po të më shohin me tërë ato pllaka të shkruara, do të më marrin si kontroll të ndërmarrjes!» thoshte me vete e qeshte.

Kthehej në shtëpi. Clodhej. Pinte kafën e dëgjonte gruan ose radion. Në drekë flinte ca. Mbyllte sytë, por me zor. Afronte vjeshta dhe binin gjethet e lisave. Atij i dhembnin këmbët. E majta i mpihej shpejt. Sidomos kur rrinte mbështetur mbi të. Kur çohet, mezi niste të ecte.

Çohej pastaj e hante. Oreksin e kishte të mirë. Pinte edhe raki. Nga pak.

Dilte në oborr e priste djemtë. I përpinte me sy kur hynin te porta. Sa nuk çohej! Donte të ngrihej e të matej me ta, të kapej, t'i rrëzonte, të krahasonte rininë e tyre me rininë e tij...! Por, ah, që ishte plak!

Mbetej veç t'i shihte! T'i hante me sy kur zhvisheshin e shpëlaheshin me ujë të ftohtë. Shpëlaheshin gjatë, tërë vrull e dëshirë. Nën hardhinë që ishte harlisur edhe ajo dhe ishte rënduar nga rrushtë.

I vështronte dhe ajo, e ëma e djemve. Gruaja e tij. Dhe fët e rrotullonte syrin nga ai. Si kot, si rastësisht, por atij s'ia hidhte dot, jo!

Kur ata hynin në kuzhinë për drekën e ajo i vente e i ulej pranë, ai i thoshte me zë të ulët, me buzë në gaz, por edhe me nurin e rëndë të vetullave e të ballit të tij.

— Mos m'i prish djemtë, plakë! Dëgjove?!

Ajo kukuriste me gaz të brendshëm, merrte e ngrinte shkallët, u këpuste nga dy vile rrushi të mëdha e ua çonte përpara djemve kur ata çoheshin nga gjumi i shkurtër i pasdites.

— Jua këputi ai, me dorën e vet! — u thoshte ajo djemve, duke bërë me kokë nga Veliu.

Ai s'fliste. I ndiqte me bishtin e syrit. Me kanotierat qumësht të bardha e lëkurën e errët, shpëlaheshin edhe një herë me ujin e ftohtë e të bollshëm. Muskujt plot shkëlqim të rinisë...! «Ah, të isha edhe një herë djalë! I ziu unë, i ziu, ç'do të bëja! Po edhe ky, marshalla, për ta ngrënë me sy! Sikur e kam nxjerrë nga hundët!» I ulej pastaj përballë dhe e pyeste të madhin:

— Vazhdoni në llavën e katërt verilindje?

— Do ta mbyllim këto ditë, baba.

— Sa morët andej?

— Sa deshëm, baba!

— Sa deshët? Sa, po të pyes unë, jo qesim!
Qesim vetëm ujku ha.

Lazja qeshte.

Ai e pyeste prapë:

— Nga ecin punimet tani?

— Në të dyja anët e galerisë 13.

— Po kjo... galeria 13...?! S'më kujtohet... ku ndodhet kjo?

— Është e re, baba! E hapëm vjet! Në gusht. Ti kishe dalë në pension...

— E, mirë, de, mirë, ma trego tani, ku bie? I biri ia kishte skicuar të gjitha. Dhe gjithnjë shtonte punime të reja, galeri të reja.

— Shefqeti këtu punon? — vinte gishtin ai në kartonin e skicuar. — Sa vagonë është norma këtu? Sa mbi normë do të bëjnë? — Djali e shihte shpesh të ulur ashtu dhe i thoshte se ngjante me ata gjeneralët në fushat e luftimeve, mbi hartat.

— Po Piloja ku punon... ti, more shoku përgjegjës? — e pyeste pas pak, duke nënqeshur.

— Cili Pilo, baba?!

— Një Pilo Derasi ka miniera! — e ngrinte zërin Veli Limani.

— Në lindje 7.

Ai e gjente vetë në hartë.

— Dëgjoja fjalën Pilos, mirë? Dëgjoja! Unë u plaka para kohe. Hë, bir!

Ngrihej dhe vendoste hartën në një sirtar. Lëvizte pastaj nëpër dhomë kuturu. Sikur të ishte nën tokë, me llambë të shuar.

Disa ditë më vonë e pyeste përsëri, por pas çdo here e ndiente se i bëhej më e vësh-

tirë: rrugë të tëra mbylleshin ose shërbenin edhe për ca kohë si ajruer, llavat mbylleshin njëra pas tjetrës. Punimet në galeritë që ai njihte, ishin në tërheqje.

Edhe ai tërhiqej në hartën e vet. Lazja nuk i përgjigjej gjithnjë me qejf. Kështu i dukej Veliut.

Veli Limani pyeste djalin e vogël:

— Më thuaj ti, or bir, ku punon Thomai tani?

— Po nuk e di, o baba! S'di të ketë Thoma në sektorin tonë.

— Nuk njeh Thoma Reçin? E thua që rron pastaj?! E thua që je im bir?!

Petriti dilte duke qeshur dhe pyeste për Thomanë. Thërriste vëllanë e madh.

— Baba! — hynte në dhomë ai.

— T'u rënda, mor bir? Mos m'u përgjigj, kur të bëhem barrë! S'të vë njeri litarin. Po këtë tjetrin pse ma mëson keq? Unë e pyes, ky ngre supet! E pyeta për unazën kryesore...

— Është mbyllur, baba!

— Po rruga e lindjes? Edhe ajo mbyllur?!

— Edhe ajo, baba!

— Po Thoma Reçi... apo edhe ai?

— Ai ka dalë në pension, baba!

— E po ç'ke që më bërtet mua ti?! — e ngrinte zërin Veli Limani. — S'merret vesh tani kush është babai e kush i biri!

Të dy djemtë qeshnin. Lazja ulej.

— Ma jep hartën, baba, — i thoshte, — të prishim rrugët e mbyllura!

— Do t'i mbyll unë, jo ti, — ngulte këmbë Veli Limani.

— Ti mbylli atje, po deshe, nën tokë, këtu jam vetë zot! Për atje nuk kam gjunjë unë... jo për këtu!

I biri i thoshte dhe ai i prishte: një nga një. Harta kishte shumë pak vende pa prishje. Edhe Petriti i dinte mirë ato rrugë tani. Me të kuvendonte Veli Limani.

Gjithnjë për tërheqje.

— Sa vagonë morët te llava tre?

— Pesë mijë vagonë, baba!

— Dhe e mbyllët?!

— Ishte rrezik të shembej!

Babai donte të çohej.

— E keni ngrënë si qentë, — e çonte zërin. — Jo si njerëzit. Sikur vidhni. Hë, të marrim ç'të marrim. Prandaj... :

— Unë jam punëtor, baba. — donte shaka djali i vogël.

— E çfarë pastaj...? Qafir. Laze. — bërtiste pastaj. — Laze! — Hapej dera dhe hynte Lazja, përgjegjësi i ndërresës.

— Kush ta ka lënë nëntokën ty? Yt atë, apo jot ëmë? Jo, mos qeshni. Kush jua ka lënë?

Fliste e bërtiste duke treguar hartën.

— Ty, të them, ty, — i afrohej të birit, — pse e bëre shkollën? Kot, ë? Të ka parë shkolla, e jo e ke parë ti. Ja kështu. Se njeriu me shkollë e nxjerr diturinë edhe nga gishtat!

— Baba, po unë nuk punoj më aty. Kemi hapur grykë tjetër.

— Grykë tjetër, e ti s'më thua?

— Baba...

— Ti e hape?

— Baba!

— Ti e hape, të pyes?

— Jo, baba... Shefqeti me Pilon.

Veli Limani e ul zërin në çast.

— Kështu po, — fliste pastaj i kënaqur. Hedh një vështrim të shpejtë nga djemtë dhe flet prerë:

— Çohuni tani. Shkoni e çlodhuni.

Djemtë dalin njëri pas tjetrit dhe mbyllen në dhomën tjetër. Gjer vonë. Për të ngrënë darkën, erdhën kur i thirrën.

Kur lëvizi dera e tyre, Veliu hapi dhomën e vet. Ata hynë të dy njëri pas tjetrit. Babai rrinte në shesh. Në qendër të dhomës. Ulur në një shilte me lesh.

Harta rri në të djathtë. E mbyllur. Por ai e hap ngadalë. S'ka veçse pak vende pa kryqe. Stacioni i pompave për tërheqjen e ujërave, udhët e ajrimit dhe të ventilatorëve, traversa e çlodhjes së minatorëve.

— Silleni, — zgjati dorën Veli Limani.

— ? — Të dy djemtë ngrënë supet.

— Qafirë! — tha babai, sikur donte edhe t'i shante, edhe t'i lëvdonte.

Djemtë çuan supet si të çuditur, por nga sytë u rrodhën padashur currilat e parë të një drite të brendshme.

— Hartën! — urdhëroi Veli Limani. — Të renë!

Doli jashtë i vogli. U kthye shpejt. Me një tjetër karton të madh të bardhë në duar.

— Hape! — babai u çua në gjunjë.

Djemtë u ulën po ashtu.

Shpalosën hartën e re, grykën e re të minierës.

— Qafirë! — tha përsëri babai, duke ulur kokën mbi hartën e grykës së re.

Kishin ecur mirë. Ishte hapur rruga kryesore, rrugëdalja dhe ajrimi. Plaku i shkeli me sy gjithë rrugët.

— Këtu me çfarë dimensionesh? — pyeti.

— Kalon elektrovozi, baba. Shkon gjer këtu. — Lazja shënonte në hartë. — Ja, i ke edhe me ngjyra. Gjer te bunkerët ku mbushen el-

ektrovözët, nën tokë, mineralin e sjellin transportierët.

I folën gjatë. Për makineri e pajisje të reja. Njeriu punonte më shumë, po lodhej pak.

Ai i shihte në sy. U besonte si baba. Dëshonte si plak.

— Punon Shefqeti me këtë kombajnën që korrka mineralin si drithë?

— ...

Djemtë heshtën. Ai dyshoi edhe si baba.

— Pse s'përgjigjeni? — E çoi zërin.

— Jo, baba.

— Më gënjyet?!

— Edhe ai ka dalë në pension, baba!

Heshtën të gjithë. Ishte e kotë të flisja. Ai e kuptoi gjendjen e vet. Kapi me duar këmbën e majtë dhe e shtrëngoi fort, gjersa i dhembti. Ajo ia kishte fajin. Nuk shkante dot te pylli mbi minierë. Nuk dilte dot në rrugë. Dhe shokët e minierës që i vinin në shtëpi, nuk ia kishin treguar të gjitha. As Shefqeti s'i kishte thënë se kishte dalë në pension.

Sa kohë kishte që nuk i numëronte më vjetët? Sa vjet? «Po tani si do t'ia bëni pa të vjetrit? Si do t'ia bëni... O, more djem?» do t'i pyeste. Dhe ata ç'do t'i thoshin?

Por nuk i pyeti. I shkoi syri te harta e re dhe befas gjithë qenien ia përshkoi vetëtimthi, si ajo vetëtima që i përflak e shndrit njëkohësisht gjithë dritaret, mendimi se ata...

— Shefqeti, thatë ju, e hapi grykën e re, apo jo?!

Djemtë nuk u përgjigjën.

— E po, merre atëherë! — Veli Limani e ngjiti pëllëmbën e tij të zbardhur e të zbutur në fytyrën e djalit të madh.

— Edhe ti, qafir! — iu kthye të dytit. I

dha edhe atij një pëllëmbë, me pafuqinë e mos-
shës dhe të mungesës së dëshirës. Djemtë rri-
nin para tij. Po të çonin kokën, ata do të shih-
nin thinjat e shtuara, sytë e mbushur me ca
bulëza loti, të një shqetësimi që, sidoqoftë, do të
kthehej në qetësi.

Ishte plakur Veli Limani, babai i tyre. Nuk
mund të fshihej pleqëria, kur djemtë ishin bërë
burra.

Në të vërtetë ai nuk e kishte fshehur kurrë
pleqërinë e vet. Por nuk kishte dashur ta be-
sonte se ishte pleqëri. Ai dhe djemtë. Ajo që
ndienin tani, nuk ishte keqardhje. Jo! Vetëm
keqardhje nuk mund të ishte...

Po se ç'ishte...

DY NGA ATA QË KAM NJOHUR

Komi ishte njeri me intelekt. Ndoshta këtë mendim ta përforconte nënqeshja e tij pothuaj e vazhdueshme. Ajo i rrinte në cepat e buzëve si për të përlligjur një lloj mospërfilljeje të çuditshme, që ai nuk përpiqej fare ta shihte. Madje neve, shokëve të tij të gjimnazit, na dukej se ai donte ta vlerësonin si moskokëçarës.

Atë kurrsesi s'e futje dot në nxënësit e dobët, por notat tregonin se as ndër më të mirët s'e klasifikojë dot. Neve, që e njihnim nga afër, që e ndienim sa dinim në krahasim me të, na vinte rëndë që merrnim nota më të mira, sado që nuk mund të thoshim se ai ndiente ndonjë lloj padrejtësie për këtë.

Po shëtit me Komin këtë mbrëmje. Qyteti ynë i lindjes ka gati një kilometër rrugë të asfaltuar. Unë vij për pushimet e verës si student, Komi punon në naftë, saldator.

— Ti s'deshe vetë ta nxirrje të lartë notën

mesatare... — i them sinqerisht, si për të lehtësuar veten para tij. Komi s'më përgjigjet. Edhe unë e di se ai s'ka menduar kurrë që dikush prej nesh, ndoshta unë, kam shkuar në shkollën e lartë në vendin që do t'i takonte, sipas aftësive, atij.

— Unë jam i kënaqur me jetën time, — thotë ai pas pak, duke e kuptuar gjendjen time shpirtërore.

Kështu i kishte thënë edhe pedagogut kujdestar në fund të provimeve të maturës: «Jam i kënaqur me rezultatet e mia, profesor!»

Pedagogu e kishte thirrur se i ishte dukur e papritur që Komi të mos e arrinte notën mesatare të nevojshme për të drejtë studimi.

— Përse e le magazinën? — e pyes.

— S'ishte për mua, ajo punë. Unë kisha më shumë aftësi intelektuale se ç'i duhen një magazinieri.

Komi fillon të flasë siç flet ai.

Më duhet të rri e të dëgjoj, duke qeshur, por asnjëherë me zë. Ndjell një të qeshur të veçantë e folura e tij. Unë e pëlqej atë dhe s'i jap të drejtë ndokujt që e vlerëson Komin si njeri të çuditshëm.

Nëse Komi ka ndonjë gjë të veçantë, për mendimin tim është se ai nuk i bëri llogaritë e veta me atë laps që i bënim ne të tjerët. Ne e gjuanim notën e lartë, e kërkonim doemos, ndokush, edhe kur nuk e meritonte, e merrte edhe duke u ngritur mbi supet e shokëve të tjerë. Jo, Komi tallej me maniakët e mesatares së notës, nga pozitave një nxënësi të dhjetës së merituar, të cilën ai çuditërisht s'e merrte.

Ai e ka natyrë humorin, që herë-herë mund ta ngatërrosh me talljen, por hajde të dalë edhe një njeri që është fyer prej Komit! S'ka asnjë

të tillë! Ja, edhe tani që po flet për inteligjencën që u mjafton magazinierëve, ai tallet pak me veten; po, po, me veten.

— Magazinieri duhet të ketë dy virtyte të veçanta. Të jetë i ndershëm dhe të ruajë në rregull dokumentet. Unë i ndershëm jam, por s'mbaj dokumentet dhe humbas çelësat. Po të them të vërtetën, magazinën nuk e lashë me mëdyshje; jo pse s'kisha ëndërruar kurrë ta kaloja jetën atje.

Komi flet me zë të ulët. Fytyrën e ka të thatë, por me një lëkurë pak të errët, të ftohtë si vështrimi i tij. Sytë plot mospërfillje, vëzhgues, që shprehin shumë pak nga ato që i bluante koka, ajo kokë e vogël, që duhet të ketë një përqendrim shumë të madh për të kryer tërë atë volum përpunimi që i kërkon mënyra e sjelljes së tij. E tradhtojnë vetëm buzët, në cepat e të cilave sikur ulen dy fluturza të nënqeshjes.

— Të rrish në një dhomë të errët, me një llambë gjithnjë të ndezur për ndriçim, të bësh pa 'pushim dëftesa, fletëhyrje e fletëdalje, shkresa mbi shkresa, në disa kopje, t'i lidhësh e t'i ruash, të bësh rakordimet çdo ditë, çdo javë, çdo muaj... jo, kjo për mua është e pamundur.

— Dikush duhet ta bëjë këtë punë, Komi, — i them.

— Unë jo, — thotë ai. — Po të duash të më dënosh, dërgomë prapë magazinier.

Unë qesh me zë. Ai, si gjithnjë, pothuaj serioz, vetëm se ngjall fluturat në cepat e buzëve.

— Je më mirë saldator? — e pyes.

— Sigurisht që jam, — thotë ai. Duket lehtë që nuk tallet fare tani.

— Sa larg nga qyteti janë kullat e shpimit?

— Dy orë të plota.

— Lodhesh?

— Edhe lodhem, por unë s'mërzitem nga lodhja.

Përballë, me të vëllanë, vjen Vasili, sho-ku ynë i gjimnazit, edhe ai student. Shkëputet pak nga i vëllai dhe na takon. Komi në gjimnaz e ironizonte Vason për seriozitetin edhe në orët e lira.

Vasoja me mua puthet. Komit vetëm sa i zgjat dorën. Pas pak Komi largohet. Nuk ngjat-jetohet me Vasilin.

— Po kjo kështu?!... — i them Vasilit.

— Komi si Komi, ti sikur s'e njeh! — përgjigjet ai.

— Meqë e njohim, prandaj çuditim!

— Jam me vëllanë, pa do të rrinim ca bashkë.

— Shko, shko! Edhe unë jam duke shëtitur me Komin, — i them. Le ta marrë si të dojë.

Nxitoj. Arrij Komin, por nuk i them gjë. As pse, as si. Veç më pëlqen krenaria e tij. Dhe mendoj, një njeri kaq krenar, s'mund të jetë moskokëçarës.

— Një vit më parë unë kisha më shumë shokë, — flet Komi. — Në shëtitore më përshëndetnin më shumë njerëz se sonte. Punoja magazinier, kishin interes tek unë! Tani jam saldator, diku në naftë.

Sigurisht që s'e ka fjalën te Vasili. Është

duke më treguar përse s'punon më si magazinier, çfarë e bezdiste.

— Në fund të fundit, edhe ti s'fiton asgjë nga shoqëria me mua. Vetëm humbet kohë dhe ndoshta ndonjë nga bashkëshokët mund të mendojë keq edhe për ty.

— Komi, po bën shaka?!

Ai po flet për Vasilin tani. Unë i jap të drejtë, por s'dua ta zgjeroj pjesën e lënduar të sedrës së tij. Por as të sedrës sime.

Nuk m'u përgjigj. As që kishte përgjigje.

Po ecim ngadalë.

Dikush na përshëndet duke ngadalësuar hapin. Unë s'e njoh.

— Do rrish me ne? — i flet Komi, sikur i paralajmëron diçka jo aq të pëlqyeshme për të.

— Është kënaqësia ime! — thotë tjetri duke u afruar. Më jep dorën mua, pastaj Komit.

— Shok shkollë, — më prezanton mua. — Shok pune, magazinier, — thotë për të porsardhurin.

Unë qesh, por ai s'ka bërë shaka. Tjetri me të vërtetë është magazinier në ndërmarrjen ku kishte punuar Komi. Me syze pesëdhjetë për qind të errëta, të krijonte përshtypjen e një njeriu të ngrirë, por pas pak minutash bisede kuptova se ishte tepër i gjallë, lexonte shumë dhe se njërin djalë e kishte piktor. Fliste shtruar. Gjallërinë ia ndieja në ato që thoshte.

— Ky shoku po më qortonte përse u largova nga detyra e magazinierit, — i thotë Komi për mua.

— Ti nuk u largove. Të hoqën nga ajo punë,
— thotë tjetri.

— E dëgjove? — m'u drejtua mua Komi. —
Më larguan, jo se ika vetë, jo se vetëm dëshiroja të ikja. Shkaku është ca i gjatë, por më duhet të ta them sa për të të bezdisur ca, meqë jemi shokë.

Komi ngriti me të dyja duart jakën e këmishës dhe nisi të tregonte:

— Të thashë se unë s'isha prerë për magazinier. Bile po mërzitesha, dhe askush s'po mandryshonte këtë mendim. As privilegjet, as numri i shumtë i atyre që më shtoheshin si miq. Ato ditë erdhi në ndërmarrje një makinë, shoferin e së cilës e njihja mirë. Ishte vonë, mbrëmje. Më njoftuan në shtëpi. Kisha kthyer një a dy gota, por s'ishte kjo arsyeja që i thashë korrierit se nuk do të shkoja atë natë. Isha jashtë orarit dhe mund të veproja si të doja. Të më presë nesër në orën shtatë, i dërgova lajm me korrierin.

Ai iku, por pas dhjetë minutash u kthye përsëri.

«Duhet të vish, Komi, se ai më tha që është shofer hero dhe s'duhet ta vonosh!» «E pastaj?!» i thashë. «Pastaj duhet të vish se do të mbash përgjegjësi për vonesën, kështu tha ai!...» «Do ulesh ta pish një gotë?!» Korrieri u largua duke qeshur, por pa ditur ç'të bënte. Të thuash 'të vërtetën, ma vrau veshin ajo që shoferi kishte dërguar se ishte Hero i Punës... Nuk shkoj, thashë me vete. Po e shkel edhe unë njëherë gatishmërinë e magazinierit.

Një gjysmë ore më vonë erdhi vetë shoferi. S'ma dha dorën fare! «Pse sillni anomali? —

më tha. — Kudo ku kam shkuar, natën më janë ngritur e më kanë shkarkuar, pa e zgjatur... se më njohin cili jam»... Shoferi ishte nervoz dhe s'e fshihte atë. Po mua s'më hynte në sy gjë; Jo vetëm sepse më ishte bërë e vështirë puna e magazinierit, por sesi më rebeloi toni i të folurit të tij.

— Do ngrihesh, apo?... — më pyeti.

— Sonte jo!

Doli duke shfryrë e sharë nëpër dhëmbë. Në shtëpinë e drejtorit e ku s'kishte telefonuar, por isha në rregull me oraret e me rregullat unë.

Të nesërmen në orën shtatë më priste te magazina. S'm'i hodhi sytë fare, por për mua kjo s'prishte asnjë gjë! Hyra në zyrë e prita. Dërgoi dokumentin me dikë dhe kërkoi të nxitonim shkarkimin.

— Do peshojmë njëherë, i thashë, pastaj do të firmos dokumentin.» Kjo e zemëroi edhe më.

— Po mua nuk më peshojnë në asnjë magazinë, — bërtiti ai.

— E di t'i kush jam unë?

— Unë di rregullat e ligjet e shtetit, i thashë, vazhdojmë peshimin?!

Ai doli nga magazina, si të thoshte: «Vazhdo vetë, po deshe, unë jam i sigurt që kam saktësisht peshën e shënuar në dokument. Këtë s'e luan as topi!»

I peshuam një më një arkat e patateve. Doli se kishte dyzet kilogramë patate tepër. Unë mund t'ia fshihja tepricën, ta përvetësoja, po këto gjëra s'i bëja dot, s'i kisha bërë kurrë. E thirra shoferin dhe ia thashë.

— Unë tepër?! E di ti kush jam unë? Asnjë diferencë nuk kam në dokumentet e mia, more vesh?! — As që pranonte ta firmoste këtë tepricë.

— E peshojmë prapë! — i thashë unë, gjë që e befasoi dhe e xhindosi.

— As firmos, as i peshojmë prapë. Më keni vonuar kaq kohë! I dini ju zotimet e mia?

— Unë po dal të pi një kafe, i thashë, kur të vendosësh, dërgo lajmëromë.

Qetësia ime e torturonte. Unë e kuptoja që po e teproja, por ai e meritonte.

— Unë kështu veproj me të gjithë shoferët!
— i thashë serioz.

Ai më vështronte sikur të ishim rrahur.

— Mirë, hajde... do t'i peshojmë prapë, — pranoi dhe u afrua këtë radhë te kandari. Unë lashë një njeri tjetër, të besuar.

— Dalëngadalë, — e porosita në sy të shoferit, — po s'mbaruam sot deri në orën tre, vazhdojmë nesër. Ai dëgjonte tërë nerva, kokulur.

Pas dy orëve mbaruam. Më lajmëruan. Diferenca prej 40 kilogramësh kishte shkuar në 50 kilogramë!

— Pse silllesh kështu me mua? — më tha shoferi. — Ç'të kam bërë?

— Jam i rregullt, — i thashë, — s'dua të kem telashe. Po ti kot mërzhitesh.

— Ti qofsh, ti qofsh me këtë qetësi. Po dije mirë se ke për ta pësuar një ditë.

— Unë s'bëhem dot hero, — i thashë duke i qeshur fare afër.

U detyrua të firmoste, aq me nervozizëm, sa padashur grisi pak fletën e dokumentit.

Unë këputa fletën nga blloku, e palosa më katërsh dhe e grisa, copë-copë.

— S'ma pranon llogaria të grisur! — i thashë shoferit, që po shqyente sytë. Shkrova dalëngadalë një formular tjetër. Ia afrova duke iu lutur të hidhte firmën prapë.

— Të lutem, të lutem, mos fol më, — tha i dërrmuar. — Mos u tallni më, ju lutem!

Iku pa më dhënë dorën. Bile kishte ndërhyrë të më hiqnin nga magazina dhe më hoqën ca kohë më vonë, — përfundoi rrëfimin Komi.

Shoku i tij magazinier buzëqeshte duke më vështruar mua, por unë s'kuptoja si mund të ishte aq i qetë ai ndaj një historie të tillë! Komin unë e njihja, por ajo që kishte treguar, i kapërcente të gjithë kufijtë që një shok i lëshon shokut në biseda intime. Po ky tjetri çfarë ishte? A nuk më tha se ishte komunist, se...?! S'dija ç'të thosha... Si mund të sillesha kështu me një shofer hero? Aq më tepër ta tregoje si mburrkë? Mos Komi kishte shkuar shumë larg me atë moskokëçarjen e tij, sa?... Ndoshta Vasili kishte të drejtë që i qëndroi ftohtë...

Vazhduam të ecnim të tre. Komi se përse qeshte me tjetrin dhe unë ndihesha si ajo toka ishullore që rrihet nga të dyja anët prej lumit. Mezi prita që të ndaheshim. Po mendoja se, po të ishte e vërtetë kjo, unë s'kisha pse shëtitja herë tjetër me Komin.

— Natën e mirë, — më tha Komi, — do shihemi këta dy muaj që jeni me pushime... — Unë i thashë vetëm natën e mirë dhe u largova si i përbuzur, si një leshko që dalëngadalë po humbet edhe sytë.

Mezi prita deri të nesërmen pasdite. Dola në shëtitore. U ula te një stol në lulishte dhe u çova vetëm kur pashë magazinierin, shokun e Komit. Ishte vetëm fare. Aq më mirë! Më shtrëngoi dorën dhe më tha se Komi s'kishte dalë ende. «Të pimë nga një gotë me studentin!» i kishte thënë Komi për mua, kur ishim ndarë mbrëmjen e kaluar.

— Shok e ke pasur Komin? — pyeti ai.

— Po! — i thashë. M'u duk se më pyeti vetëm për të shkuarën. — Po ti, shok e ke? — e pyeta unë.

— Shok jo, se jemi moshë tjetër, ju jeni fëmijët e mi, por rrimë bashkë. E dua se është i çiltër, i pastër. Donte vetë të ikte nga magazina.

— Kështu ka ndodhur me të vërtetë ajo historia me shoferin hero?! — e pyeta. Ai nisi të qeshte.

— Pse, s'e di ti? — më tha mua.

— Jo, po ta dija...

Magaziniери më kapi krahun duke vazhduar të qeshte akoma.

— S'e njihke mirë Komin, — më tha. — Kjo ka ndodhur, por jo me shofer hero! Ai ishte një shofer egoist, pretendonte me paturpësi se duhej ta kishin bërë Hero të Punës, por ishte një matrapaz, një lekist... Komi kthehet në djall kur luan me këta njerëz...